

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı**

Hatice SOYGAN

**BOŞANMIŞ KADINLARIN BOŞANMA SEBEPLERİ VE
BOŞANMA SONRASI KARŞILAŞTIKLARI
GÜÇLÜKLERİN SOSYOLOJİK ANALİZİ
YOZGAT İLİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK**

YOZGAT- 2019

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı**

Hatice SOYGAN

**BOŞANMIŞ KADINLARIN BOŞANMA SEBEPLERİ VE
BOŞANMA SONRASI KARŞILAŞTIKLARI
GÜÇLÜKLERİN SOSYOLOJİK ANALİZİ
YOZGAT İLİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK**

YOZGAT- 2019

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı 80110916002 numaralı öğrencisi **Hatice SOYGAN**'ın hazırladığı **“Boşanmış Kadınların Boşanma Sebepleri ve Boşanma Sonrası Karşılaştıkları Güçlüklerin Sosyolojik Analizi: Yozgat İli Örneği”** başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/08/2019 Salı günü saat 13:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

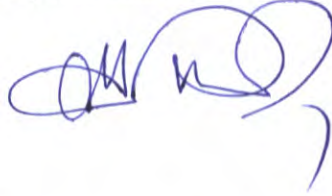
Başkan : Doç. Dr. İbrahim MAZMAN

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Esra GEDİK

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Mümtaz Levent AKKOL

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../20..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

01/09/2019

Prof.Dr. Yunus ÖZGER

Enstitü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdığı yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

HATİCE SOYGAN

27 Ağustos 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ÖNSÖZ	xiii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Konusu	2
1.3. Araştırmanın Amacı	3
BÖLÜM II	7
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
2.1. Yöntem	7
2.2. Araştırmanın Evreni	10
2.2.1. Araştırmanın Örneklemi	11
2.3. Araştırma Verilerinin Analizi	12
BÖLÜM III	13
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	13
3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	13
3.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Aile	18
3.1.1.1. Ataerkillik ve Erkeklik Krizi	21
3.1.2. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın	26
3.2. Kadının Kamusal Alanda ve Özel Alandaki Konumu	29
3.3. Aile Kurumu ve Boşanma	30
3.3.1. Türkiye’de Aile Yapıları	34
3.3.2. Türkiye’de Boşanma Tartışmaları	37
3.4. Boşanma Hakkında Kuramsal Perspektifler	40
3.4.1. Yapısal İşlevselci Teori	40
3.4.2. Çatışma Teorisi	42
3.4.3. Feminist Teori	44
3.4.4. Sembolik-Etkileşimci Teori	47

3.4.5. Sosyal Alışveriş Kuramı	48
3.5. Boşanmaya Feminist Bakış Açısı	50
3.5.1. Marksist Feminizm	51
3.5.2. Liberal Feminizm	52
3.5.3. Radikal Feminizm	53
3.5.4. Sosyalist Feminizm	53
3.5.5. Kültürel Feminizm	54
BÖLÜM IV	56
ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE TARTIŞMA	56
4.1. Yozgat'ta Yaşayan Boşanmış Kadınların Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi	57
4.1.1. Katılımcıların Yaş Aralığı	57
4.1.2. Katılımcıların Eşleriyle Arasındaki Yaş Farkı	59
4.1.3. Katılımcıların ve Eski Eşlerinin Öğrenim Durumu	60
4.1.4. Evlilik Süresi	63
4.1.5. Katılımcıların Evliliklerinden Sahip Oldukları Çocuk Sayısı	64
4.2. Yozgat'ta Yaşayan Boşanmış Kadınların Boşanma İle İlgili Verilerinin Değerlendirilmesi	66
4.3. Boşanmış Kadın Olmak	77
4.4. Boşanmanın Kadın Üzerinde Sosyokültürel Etkileri İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi	83
4.5. Kadının Boşanma Sonrası Karşılaştığı Ekonomik Güçlükler	88
4.5.1. Katılımcıların Aylık Ortalama Gelir Durumu	92
4.5.2. Ekonomik Sorunlarla Baş Etme Yöntemi Olarak Sosyo-ekonomik Destek	95
4.5.2.1. Boşanmış Kadınların Ekonomik Sorunlarla Baş Etme Yöntemi: Nafaka.....	95
4.5.3. Ekonomik Sorunlarla Baş Etme Yöntemi Olarak Yeniden Evlenme	97
4.5.4. Çocuğa Sahip Olan Boşanmış Kadınların Karşılaştığı Ekonomik Güçlükler	97
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	107

EKLER	119
Ek-1: Katılımcıların Demografik Özellikleri	119
EK-2: Derinlemesine Mülakat Soruları	121
ÖZGEÇMİŞ	123

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Boşanmış Kadınların Boşanma Sebepleri ve Boşanma Sonrası Karşılaştıkları Güçlüklerin Sosyolojik Analizi – Yozgat İli Örneği

Hatice SOYGAN

2019-Sayfa: XIV+125

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK

Bir toplumda evlilik olgusu ve aile kurumu var olduğu gibi, aynı toplumda boşanma olgusu da varlığını göstermektedir. Bu nedenle sosyologların göz ardı edemeyeceği toplumsal hususlardan bir tanesi boşanma olgusudur. Çalışmanın spesifik amacı ise Yozgat'taki boşanmış kadınların boşanma sebepleri, boşanma sonrası karşılaştıkları güçlüklerle baş etme yolları ve yöntemlerinin neler olduğu araştırılmıştır.

Araştırmada boşanmış kadınların sosyoekonomik düzeyde ve toplumsal cinsiyet bağlamında yaşamış olduğu zorluklar üzerinde çalışılmıştır. Bu doğrultuda boşanmış kadın olmanın ne anlama geldiğini öğrenebilmek için Yozgat ve civarında yaşayan 30 boşanmış kadın ile görüşme yapılmıştır. Boşanmış kadınların sosyo-demografik özellikleri değerlendirilmiş ve boşanma üzerindeki etkilerinin neler olduğuna dikkat çekilmiştir. Boşanmanın aile içi roller ve aile işlevleri ile ilişkisi değerlendirilip, boşanma üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda ise kadınların aile içi işlevlerinin genel olarak yemek yapmak, çocuk yetiştiriciliği ve çocukların sosyalizasyon sürecinde bulunmak, aile içi sorunlarda problem çözme işlevi görmek, aile içi tüm sorumlulukları üstlenmektir.

Kültürel olarak toplumsal cinsiyet kavramı ise eril ve dişil varlık olan insanların rollerini düzenler. Bu rolleri eşitsiz bir şekilde dağıtan toplumsal cinsiyet, kadını biyolojik özelliklerine göre ayrıştırır. Kadının toplumsal rolü ve toplum içerisindeki cinsiyete dayalı iş bölümü boşanma konusunda da toplumsal sorunlara

sebepler. Bu sorunlardan bir tanesi ekonomik sorunlardır. Boşanmış bir kadının iş bulması ve çocukları var ise onları geçindirebilmesi boşanmış kadın olmasından dolayı güçleşmektedir. Bu çalışmanın amacı boşanmış kadınların boşanmış olmalarından dolayı karşılaştıkları ekonomik ve sosyo-kültürel sorunların neler olduğu ve bu sorunlarla nasıl başa çıkabildiklerinin analizidir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Biyolojik Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Aile, Boşanma, Feminizm.

ABSTRACT

Master Thesis

The Sociological Analysis of Divorced Woman's Reasons for Divorce and Difficulties They Face After Divorce – The Case of Yozgat Province

by

Hatice SOYGAN

2019-Page: XIV+125

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Esra GEDİK

In a society, as well as the phenomenon of marriage and family institution, divorce phenomenon in the same society shows its existence. Therefore, one of the social issues that sociologists cannot ignore is the phenomenon of divorce. The specific aim of the study was to investigate the causes of divorce and the ways and methods of coping with divorce in Yozgat.

In the study, the difficulties experienced by divorced woman at socio-economic level and in the context of gender were studied. In order to find out what it means to be a divorced woman, 30 divorced woman living in and around Yozgat were interviewed. The socio-demographic characteristics of divorced woman were evaluated and their effects on divorce were highlighted. The relationship of divorce with family roles and family functions was evaluated and its effects on divorce were investigated. According to the findings, the family functions of woman in general are cooking, child rearing and socialization of children, problem solving function in family problems and taking on all responsibilities within the family.

Culturally, the concept of gender regulates the roles of people who are masculine and feminine. Gender, which unequally distributes these roles, separates woman according to their biological characteristics. The social role of woman and the gender-based division of labor within society also causes social problems in divorce. One of these problems is economic problems. It is difficult for a divorced woman to find a job and support her if she has children because she is a divorced woman. It is

known that the position and place of woman in society is the roles and status given to them. The aim of this study is to analyze the economic and socio-cultural problems that divorced women face due to their divorce and how they can cope with these problems.

Key words: Gender, Biological Gender, Gender, Family, Divorce, Feminism.

KISALTMALAR LİSTESİ

Böl.	: Bölüm
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: ve benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
Yard.	: Yardımcı
Yy.	: Yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1: Yaş Aralığına Göre Boşanmış Kadın Sayısı ve Oranı	58
Tablo 4.2: Boşanmış Kadınların Ayrılmış Oldukları Eşiyile Aralarındaki Yaş Farkı Yüzdesi	59
Tablo 4.3: Boşanmış Kadınların Öğrenim Durumları	61
Tablo 4.4: Boşanmış Kadınların Eşlerinin Öğrenim Durumları	62
Tablo 4.5: Kadınların Evli Kalma Süreleri Arasındaki Genel Dağılım.....	64
Tablo 4.6: Boşanmış Kadınların Çocuk Sayısı ve Oranı	65
Tablo 4.7: Çalışan – Çalışmayan Eşinden Boşanmış Kadın Durumu	89
Tablo 4.8: Boşanmış Kadınların Aylık Ortalama Gelir Durumu	92
Tablo 4.9: Boşanmış Kadınların Ekonomik Zorluk Durumu.....	93

ÖNSÖZ

Çalışmamı hazırlamamda öncelikle boşanmış bir kadın olarak yaşamış olduğum sıkıntıları ortaya koymak ve diğer boşanmış kadınların ne tür sıkıntılar yaşadığını merak etmem ve bu konuya detaylıca araştırma isteği duymam. “Boşanmış Kadınların Boşanma Sebepleri ve Boşanma sonrası Karşılaştıkları Güçlüklerin Sosyolojik Analizi – Yozgat İli Örneği” adlı bu tezin amacı Yozgat’ta boşanmış bir kadının sıkıntılarını ve onları boşanmaya iten ya da sürükleyen sebepleri ortaya koymaktır.

Bana bu araştırmayı yapabilmem için imkân tanıyan herkese teşekkürlerimi sunuyorum. En başta Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümündeki tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Daha sonra en kıymetli ve bir o kadar da değerli Sevgili Danışman Hocam, Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK’e vermiş olduğu emeklerinden, bana karşı sonsuz sabrından, tezimin en güzel halini almasına kadar bana yardımcı olmasından, her dilediğimde bir görüşme günü verip benimle görüştüğünden dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca beni her daim destekleyen annem Yeter SOYGAN ve babam Faruk SOYGAN’a ne kadar teşekkür etsem bunu karşılayamam. Ve nihayetinde tüm arkadaşlarıma ve en sevdiğim arkadaşım Fatıma YILMAZ’a sonsuz teşekkür ederim.

Hatice SOYGAN

27 Ağustos 2019

BÖLÜM I

GİRİŞ

Boşanma bir sorun olmaktan ziyade bir değişim olgusudur. Her toplumda var olabilen boşanma olgusu hem kadın için hem de erkek için bir aile yapısı değişimidir. Genel olarak boşanma, evlilik bağı ile bir araya gelen bireylerin herhangi bir sebepten dolayı evlilik bağlarının son bulmasıdır. Türkiye’de aile, evlilik bağının kadın ve erkek arasındaki ilişkilerinden oluşan ve bu ilişkilerin toplum içerisinde farklı yapıları oluşturduğu karşılıklı etkileşim ağıdır. Genel bağlamda Türkiye’de aile yapıları çekirdek aile ve geniş aile olarak iki üst başlık altında toplanmaktadır. Türkiye’de aile içi ilişkiler, eril bağlamda sağlandığı için erkek egemen bir aile yapısı bulunmaktadır. Türkiye’de genel olarak bir kadın ve bir erkeğin herhangi bir evlilik türü ile beraber yaşaması ve bu beraberliğin gerekli koşulları sağlanamadığı zaman eşlerin birbiri ile yaşamak istememesi ile evliliğin son bulması anlamında boşanma olayı gerçekleşmektedir.

Boşanan kadınların toplum tarafından; kültürel, ekonomik, sosyal, psikolojik ve toplumsal cinsiyet gibi faktörlerin beraber bir bütün olarak boşanma üzerinde etkilerinin olduğu bir gerçektir. Her bir alanın bir bütün oluşturması nedeniyle diğer bir alan üzerinde de etkisinin olması, bu noktada yapısal-işlevsel bir özellik taşımaktadır. Kadının toplumsallaşması sürecinde onlara verilen roller ve davranışlar, onların eşitsizlik mücadelesinde karşı karşıya bırakıldığı engeller anlamına gelebilmektedir. Kadın toplumsal cinsiyet eşitsizliği mücadelesi verirken bu engelleri ortadan kaldırmak için aile içi ilişkilerde baskın olan erk yapısını ortadan kaldırmada boşanmayı seçtiği toplumsal bir gerçekliktir. Bu tezde bir toplumsal gerçeklik sunan boşanma olgusunun kadın mücadelesi içerisinde nasıl değerlendirildiğine bakılmaktadır. Her toplumda olduğu gibi boşanmaların Yozgat ilinde de var olması bu tezde; bu olgunun toplum içerisinde kadınlar için neden tercih edilebilir bir olgu olduğu ya da onları boşanmaya iten sebeplerin neler olduğuna ve boşanma sonrası süreçte eğitim düzeyi düşük olan kadınların toplumda hangi güçlüklerle karşı karşıya kaldığı, bu zorluklarla nasıl mücadele verdikleri araştırılmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Kadın ve erkek ilişkisi bir bağlamda toplumu meydana getirmektedir. Türkiye ve Türkiye toplumunda erkek egemen bir yapının olması, kadınlar üzerinde baskın yaratmaktadır. Kadın-erkek ilişkilerinde bir tarafın baskın toplumsal rol özelliklerinin olması ve kadının bu ilişkilerden doğan: toplumdaki yeri, toplumsal statüsü, toplumsal cinsiyet rolleri noktasında boşanma konusundaki yeri ve eylemleri araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada: boşanmış ve eğitim düzeyi düşük olan kadınların, ekonomik olarak iş istihdamında yerinin daha dar olmasından dolayı ekonomik zorluklarla beraber gelen aile içi sıkıntıların aşılamasından kaynaklı boşanma kararı alıp almadığı araştırılmaktadır. Türkiye’de kadın işsizlik oranı 2018 yılında %14,2 olmuştur.¹ Bu çalışmada boşanmış kadınların boşanma kararını toplumsal cinsiyet temelinde gerçekleşen işsizlik ve işsizlik ile beraber gelen ekonomik sorunlar ile aldığı tartışılmaktadır.

1.2. Araştırmanın Konusu

“Boşanmış Kadınların Boşanma Sebepleri ve Boşanma Sonrası Karşılaştıkları Güçlüklerin Sosyolojik Analizi – Yozgat İli Örneği” adlı çalışma toplumsal ve demografik bir araştırmadır. Kadının boşanmış olması nedeniyle toplumda cinsiyet rollerinin getirdiği sosyokültürel sorunlar ve bunlarla baş etme yolları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma: boşanma öncesinde ve boşanma sonrasında kadınların aile içerisinde ve sosyal çevresinde yaşamış oldukları cinsiyet ayrımcılığından dolayı oluşan sorunlar ve bu sorunlarla bir kadının nasıl mücadele ettiğini analiz etmektir. Kadının toplum içerisindeki yeri, boşanma olgusuna etkileri çalışmanın diğer sorunsallarındandır.

Türkiye’de aile ve aile içerisinde kadına yönelik şiddet; kadının boşanma üzerindeki etkileri, kadını boşanmaya iten ya da çeken sebepler araştırılmıştır. Evlilik bir aile oluşturma yolunda kadın ve erkeğin farklı yollarla birbirine karşı sözleşme oluşturarak bir arada yaşaması için yapılan bir eylemdir. Bu eylem aile oluşumunun bir başlangıcı olarak da değerlendirilebilir. Aile, farklı şekillerde evlilik türleriyle oluşmuş bir kurumsal yapıdır. Aile içerisinde bireylerin tarihsel rollerine bakıldığı

¹ TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>, E.T.: 03.05.2019.

zaman Türkiye toplumunda aile içi ilişkilerde erkek egemen bir düzenin varlığı devam etmektedir. Ailede iktidar ilişkileri bakımından erkek egemen bir yapının boşanma üzerindeki etkileri görülmektedir. Kadının aile içerisindeki yeri, kadının evlilik öncesi ve sonrasındaki görevleri ataerkillik tarafından belirlenmiştir. Evliliğin devamında, kadının yaşamış olduğu sıkıntılar ve bu sıkıntıların kaynağının erkek egemenliği altından doğan bir sonuç olarak boşanma, ailenin bölünmesi ve başka birleşimlere yol açması eylemidir. Kadının sosyoekonomik düzeyi, evlilik üzerinde kadına verilen rolleri etkilemektedir. Kadının evlilik sürecinde ve boşanma sonrasında bu sosyoekonomik konumu toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturmuş olduğu bir konumdur. Durmaz (2016) kadın çocuk yapar, kadın evi temizler, kadın kocasının temel ihtiyaçlarını karşılar gibi toplumda kadının alanını sınırlayan genel kanıların olduğunu savunur. Durmaz (2016) kadının sosyokültürel çevresinin de sınırlandırıldığını savunur. Evlilik öncesi ve evlilik sonrası kadının sosyal çevresi, sosyal aktiviteleri birbirinden farklılık göstermektedir. Araştırmanın konusu boşanmanın gerçekleşmesi ile kadının toplumdaki yerinin de değiştiği ve bu bağlamda boşanmanın getirmiş olduğu zorluklara karşı mücadelenin nasıl verildiği üzerinde durulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Kadın, değişen toplumsal süreçte boşanma olgusu ile birlikte değerlendirilmekte; kadının rolü, sosyoekonomik sorunu, statüsü ve toplumsal konumu meseleleri üzerinde durulmaktadır.

Bu araştırmanın amacı: Aile biçimini değiştiren boşanmanın nedenleri, boşanma öncesinde, evlilik süresince ve boşanma sonrası toplumsal sorunlarla karşılaşan kadına yönelik sosyolojik bir araştırma yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda cinsiyet, toplumsal cinsiyet, evlilik, aile ve boşanma tanımlarını yapmak; boşanmış kadının sosyal, kültürel ve ekonomik olarak karşılaştığı zorluklar ve bu zorluklarla baş etme yollarını araştırmaktır. Araştırmam kadının boşanma sebeplerini ve boşandıktan sonraki süreçte karşılaştıkları zorlukları ele alarak ortaya konulması amacını taşımaktadır. Son yıllarda boşanma oranları giderek artmıştır. Boşanan çiftlerin sayısı 2017 yılında 128 bin 411 iken 2018 yılında %10,9 artarak 142 bin 448 oldu.²

² TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698>, E.T.: 04.06.2019.

Geçmişten günümüze birçok aile boşanma sebebi ile biçim değiştirmiş aile konumuna gelmiştir.³

Kadın da erkek de birçok sebep ile evliliğini sonlandırmışlardır. Günümüz Türkiye toplumunda kadınların rolüne paralel, kadınları boşanmaya iten sosyal-kültürel faktörlerin araştırılması çalışmamızın temel amacı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın diğer amaçları ise: Yozgat'taki boşanmış kadınların boşanma sebepleri ve boşanma gerçekleştikten sonra yaşamış oldukları sıkıntılar ile bu sıkıntılarla baş etme yollarını analiz etmek, boşanma sürecine giren kadınların boşanma öncesi ve boşanma sonrası süreçte boşanma sürecini etkileyen faktörleri açığa çıkarmak ve kadına yüklenmiş olan toplumsal rollerin yine kadının toplumsal cinsiyet ayrımından doğan özellikleri taşıması, bu özellikleri de evlilik süresince devam ettirmesiyle evliliğin sonlanması üzerinde bir etkisinin olup olmadığıdır.

Araştırmanın temel amacı Yozgat il ve ilçelerinde yaşayan boşanma gerçekleştirmiş, eğitim düzeyi düşük olan kadınların yaşadıkları sıkıntıları ve bu sıkıntılarla nasıl baş edebildikleri hakkında derinlemesine görüşme yaparak veriler toplamak ve bu verilerle araştırma sonucuna varmaktır. Aşağıda bulunan sorular araştırma aşamasında düşünülen problemlerin doğrulanıp ya da karşıt problemler oluşturulup oluşturulmadığına bakılmıştır.

- Ekonomik gelir düzeyinin düşük olması boşanma üzerinde etkili bir faktör müdür?
- Yozgat'ın kültürel özelliklerinin ve geleneklerinin evlilikler ve boşanma noktasında etkili bir etmen midir?
- Boşanmanın gerçekleşmesinin altında yatan temel etken işsizlik midir?
- Boşanma eşlerin aldıkları kararlar üzerinde ailelerinin etkisi nedeniyle mi gerçekleşmektedir?
- Boşanmanın gerçekleşmesinin altında yatan temel etkenin eşler arasındaki yaş farkının fazla ya da az olmasından mıdır?

³ Bu tezde biçim değiştirmiş aile, yapısal olarak değerlendirilmektedir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bir aile, boşanma ile eşlerin birbirinden ayrı yaşamaya başlamasıyla ya da hem eşler hem de çocukların anne ya da babayla ayrı yaşamaya başlamasıyla oluşan bir aile yapısına biçim değiştirmiş aile denilmektedir.

- Boşanmanın gerçekleşmesinin altında yatan temel neden evlenme biçiminden mi kaynaklanmaktadır?
- Boşanmanın gerçekleşmesinin altında yatan temel neden kadın erkek eşitsizliğinden mi kaynaklanmaktadır?
- Evlilikteki uyumsuzluklar, cinsiyet rollerindeki çatışmalar boşanma üzerinde etkili midir?

Bu soruların cevaplarını karşılayan ya da bu soruların altında yatan etkenlerin bulunup ortaya çıkarılmasında, görüşme cevaplarının analizi kısmında üzerinde durulacaktır. Evliliklerin neden son bulduğu, boşanmaya iten ya da çeken sebeplerin yaygınlığı konusu üzerinde durulacaktır. Çocukları olan boşanmış kadının eşinden boşanmasına sebep olabilecek etkenleri ortaya çıkarmak için gerekli sorular düzenlenmiştir. Bu düzenleme tez için faydalı konular üzerinde durulmasında etkili bir çalışma olmuştur.

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının boşanmış olma durumunda toplumun boşanmış kadın üzerindeki algısı, kadının sosyal yaşamında boşanmış olma durumundan dolayı karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlarla mücadelesinde kullandığı teknikler gibi boşanma ile gelen sorunlar feminist perspektifle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuyu inceleme gereğinin kadın üzerine araştırmaların boşanma konusunda Yozgat'ta henüz yapılmadığındandır. Bu araştırmada, daha önce yapılan boşanma ile ilgili çalışmalardan faydalanılmıştır.

Bu tezin ilk bölümü giriş ile başlamakta ve giriş başlığı altında: tezin amacı, konusu, problemi tartışılmaktadır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi başlığı altında: yöntem, araştırmanın evreni ve araştırma verilerinin analizi detaylandırılmaktadır. Üçüncü bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve başlığı altında: cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin aile ve kadın ile ilişkisi, kadının kamusal ve özel alandaki konumu, aile kurumu ve boşanmanın Türkiye'deki aile yapıları ve boşanma tartışmaları çerçevesinde tartışılması, boşanma hakkındaki kuramsal perspektifler ve boşanmaya feminist bakış açısı ele alınmıştır. Tezin dördüncü ve son bölümünde ise araştırmadan elde edilen bulgular ve tartışma başlığı altında: Yozgat'ta yaşayan boşanmış kadınların demografik verilerinin değerlendirilmesi, Yozgat'ta yaşayan boşanmış kadınların boşanma ile ilgili verilerinin değerlendirilmesi, boşanmış kadın olmak, kadının boşanma sonrası karşılaştığı ekonomik güçlükler, boşanmanın

kadın üzerindeki sosyokültürel etkileri ile ilgili verilerin değerlendirilmesi şeklinde analiz bölümü oluşturulmuştur. Son olarak ise bu tez, sonuç kısmı ve kaynak bölümü yer almaktadır.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Yöntem

Neuman'a göre saha araştırmasının birçok çeşidi vardır ve bunlar: yapılandırılmamış, derinlemesine, etnografik, açık uçlu, gayri resmi ve uzun araştırma biçimleridir (Neuman, 2016, s. 585). Üç büyük yaklaşıma göre yani pozitivist, yorumlayıcı, eleştirel yaklaşımlara göre daha az bilinen iki ek yaklaşım, feminist ve postmodern toplumsal araştırmadır (Neuman, 2016, s. 152). Bu yaklaşımlar 1980'lerden sonra ortaya çıkmaya başlamışlardır. Burada Neuman (2016) feminizmin diğer yaklaşımlardan ayrıldığını da belirtmektedir. Feminizm pozitivistin değer-yansızlığını reddetmektedir. Cinsiyet farklılıklarının yalnızca biyolojik olarak açıklanmasının pozitivistin uymakta fakat feminizme terstir. Feminist metodoloji, eleştirel ve yorumsamacı araştırma yaklaşımları ile diyalog içerisindedir (Saygılıgil, 2016, s. 272). Feminizm cinsiyet özelliklerinin toplumsal olarak bireylere atfedilmesinin karşısında durmaktadır. Feminizm toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin başladığı noktalarda başlayarak ve zamanla bir yaklaşım olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu nedenle cinsiyet farklılıklarının toplumsal temelde biyolojiye dayandırılmasının feminizm için ters bir durumdur. Üretim, yeniden üretim, cinsellik ve toplumsallaştırma gibi sosyal yapılar kadınların hayatını baskı altına almakta ve biyolojik zayıflıklarının üstünde inşa edilmektedir (Özdemir, 2017, s. 397).

1970'lerden sonra ataerkil yapıya karşı çıkmış ve feminizm kuramı doğmuştur. Diğer toplumsal kuramlar gibi feminizm kuramı da farklı türlere ayrılmıştır. Bu türler arasında liberal, radikal ve sosyalist feminizm türleri ön plana çıkmıştır (Gömceli, 2006, s. I). Radikal feminizm, kadınların sömürülmesi ve baskı altında tutulmasının temel nedenini, kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıkta gören bir kuramdır (Pehlivan, 2017, s. 511). Sosyalist feminizm ise tarihsel analizi ile diğer akımlardan ayrılmakta ve kadının toplumsal konumunu Marksist kuramın kapitalizm eleştirisi ve radikal feminizmin ataerkil yapıya bakışı ile açıklar (Özdemir, 2017, s. 395). Feminizm 18. yüzyılda İngiltere'de cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkarak, cinsler arasındaki siyasal toplumsal ekonomik eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan bir toplumsal harekettir (Özsöz, 2008, s. 51).

Kadının özgürlüğü hususunda çaba gösteren feminist teori birçok alanda olduğu gibi boşanma alanında da boşanma nedenlerini toplumsal cinsiyet bağlamında ele almıştır. Feminizm toplumsal cinsiyeti şekillendiren ataerkillik kavramını incelemiştir. Ataerkillik yapının tarihini inceleyen sosyalist feminizm, toplumlardaki eşitsiz cinsiyet ayrımını ele almıştır. Kapitalist bir sistemle varlığını daha da sağlamlaştıran ataerkillik yapının ortadan kalkması için özel mülkiyetin de ortadan kalkması gerektiğini savunurlar. Bu tezde sosyalist feministlerin savunduğu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında gerekli olan eğitim düzeyinin boşanma sebepleri üzerindeki etkileri bakış açısıyla boşanma olgusu ele alınmıştır.

Tez konusu belirlendikten sonra konuya ilişkin önceden tasarlanan derinlemesine mülakat formu yöntemine başvurulmuştur. Bir görüşme tekniği olan derinlemesine mülakat tekniği, bir araştırma konusunun örneklem grubuna yöneltilen soruların o örneklem grubunu daha iyi tanınması için içerisinde demografik özelliklerin de bulunduğu soru cetveli formudur. Derinlemesine mülakat formundaki sorular karşılıklı (yüz yüze) bir iletişim kurularak sorulmaktadır. Verilen cevaplarda görüşmeci, katılımcının ayrıntılara gitmesi için onu teşvik eder. Açık uçlu sorular vardır ve derinlemesine irdeleme yapılır.

Derinlemesine mülakat formunun ilk bölümü demografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla yönelik açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde boşanmış kadınların boşanma öncesi sorunlarına ilişkin açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde katılımcıların; evlenmeden önceki süreçte evlilik türleri, evlenme kararını kendisinin alıp almadığı, evlilik süresince boşanma kararı alıp almadığı, boşanmadan önce ailesinin boşanma üzerindeki etkisi, boşanmadan önce evliliğini sonlandırma kararı alan kadınların bu kararlarında etkili olan faktörleri hakkındaki yaşadıkları sorunları, görüşleri, önerileri ve eleştirileri öğrenilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise boşanma evresi ve boşanma sonrası kadınları boşanmaya iten ya da çeken sosyokültürel ve sosyoekonomik faktörler araştırılmıştır. Mülakat formu yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda doldurulmuştur. Boşanma ile ilgili edinilen bilgiler ses kaydı alınarak elde edilmiştir.

Bu çalışmada nitel veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılmıştır. Görüşmelerde tezin daha açıklayıcı olabilmesi için açık uçlu demografik hazırlanmış, bu sorular boşanmış ve Yozgat ili civarında yaşayan, boşanmış eğitim düzeyi düşük ve orta yaşta olan kadınlara uygulanmıştır. Katılımcılardan 13'ü Yozgat merkezde,

15'inden 1'i Sarıkaya, 1'i Sorgun, 1'i Yerköy, 1'i Çekerek ve 11'i de Akdağmadeni olmak üzere Yozgat'ın ilçelerinde ve son olarak 2 kişi de Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesine bağlı köylerde yaşamaktadır.

Nitel araştırmalarda evren, araştırmacını gerçekte incelediği ve araştırdığı olguları barındıran insan toplulukları, sosyal gruplar veya çok çeşitli olay ve olgulardır (Baltacı, 2018, s. 234). Araştırma evreninin detaylarını belirlemeden önce araştırma evreninin hangi özelliklerde olduğu görüşme sonrası tespit edilerek belirlenmiştir. Araştırmanın sınırları belirlenmeden önce araştırma evreni ile derinlemesine mülakat yapılarak onların ortak özellikleri ortaya konulmuştur. Kartopu örneklemeyle araştırma evrenine ulaşılmış ve onların birbiriyle iletişimi sayesinde bu örnekleme uygun olan diğer kişilerle de derinlemesine mülakat yapılmıştır. Yozgat'ta boşanmış kadınlarla derinlemesine mülakat yapıldıktan sonra, araştırma evreninin eğitim düzeyi düşük olan (en fazla lise ve dengi okullardan mezun olan) kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle eğitim düzeyi düşük olan kadınların diğer ortak özellikleri tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların bir diğer özelliğinin ise orta yaşta (30-55 yaş aralığında) olan kadınlar olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların ekonomik kazanç sağlama noktasında da zorluklar yaşamaları bir diğer ortak nokta olarak belirlenmiştir. Katılımcının hassas olduğu meseleler üzerinde daha fazla durulmadan görüşme mesafesi kurularak görüşme yapılmıştır. Görüşme esnasında katılımcı ile aynı ortamda başkalarının bulunmamasına mümkün olduğunca özen gösterilmiştir. Bir görüşmeci olarak katılımcı perspektifinde objektif bir izlenim sunulmuştur. Katılımcının dili nasıl kullandığına dikkat edilerek katılımcının konuşma dili kendi orijinalliğiyle teze yansıtılmıştır.

Katılımcılara sorulan sorular öncelikle nüfus bilgisini gösteren demografik sorulardır. Bu soruların sorulmasında boşanmış kadınların yaş aralığına göre boşanma oranlarının gösterilmesi, eğitim durumuna göre boşanma oranlarını, evli kalma süresine göre boşanma oranlarını, boşanma üzerinde eski eşiyle arasında yaş farkının olup olmaması durumundaki etkileri gösterilmesi nedeni yatmaktadır. Bununla beraber boşanmış kadınların çalışıyor ya da işsiz olması ile eski eşinin çalışıyor ya da işsiz olması durumunda boşanma üzerinde etkisi bağlamında sorular sorulmaktadır. Yine demografik sorular bölümünde kadınların ekonomik durumu, ekonomik olarak zorluklar çekip çekmediği, eski eşinden çocuğunun olup olmadığı varsa sayısı sorularının onların boşanma durumundaki sosyoekonomik düzeylerinin ölçülmesi bakımındandır. Demografik olarak soruların cevaplanmasının ardından katılımcılara

boşanmadan önce; kadınları boşanmaya iten ya da çeken sebepler, boşanma kararı almadan önce onları etkileyen etkenler sorulmuştur. Boşanmadan önce hane içine dış müdahaleler olup olmadığı, onları etkileyen faktörlerin dış etkenlerin olma ihtimalinin gözden geçirilmesi için sorulmuştur. Boşanmış olan kadınların evlilik sürecinde boşanma kararı alıp almadıkları, almışlar ise neden bu kararı aldığı ve niçin vazgeçtiği ya da hiç bu kararı almamışsa neden daha sonra bu kararı aldığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Son olarak bu bölümde boşanmanın boşanmış olan kadınlar için doğal bir eylem olup olmadığı sorulmuştur. Üçüncü bölümde ise boşanma evresi ve boşanma sonrası katılımcıların yaşadığı sosyoekonomik ve sosyal çevre bağlamında içinde bulunduğu sıkıntıları ortaya çıkaran sorulardan oluşmaktadır. Boşanma gerçekleşmesi sonrasında; kadınların ekonomik olarak zorluklar çekip çekmediği, eğer çocuğu var ise onun ihtiyaçlarını karşılamada ekonomik zorluklar yaşayıp yaşamadığı, evlenmeden önceki sosyal çevresinin boşandıktan sonra da devam edip etmediği öğrenilmektedir. Araştırmada Yozgat ilinde yaşayan boşanmış kadınların, boşanma nedenlerinin ve boşanma sonrası karşılaştıkları güçlüklerin; yaş, eğitim durumu, cinsiyet, çalışıp-çalışmadığı, evlilik şekli ve evlilik süresi, çocuk sahibi olup-olmadığı, çocuk sayısı, boşanma sonrası genel yaşam, nafaka alıp-almadığı, boşanma öncesi ve sonrası maddi durum, boşanma öncesi ve sonrası sosyal hayat gibi değişkenlerle nasıl ilişkilendirildiği saptanmıştır.

2.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın yerinin seçilmesi araştırma sorusuyla bağlantılıdır. Yerin seçilmesiyle birlikte araştırma konusunun daha önce bu yerde yapılmamış olması, bu yerin veriler bağlamındaki zenginliği ve uygunluğu belirlenmektedir. Araştırmanın yeri doğal mevkilerdir. Araştırma sahası Yozgat il merkezi ve Yozgat iline bağlı ilçelerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Yozgat'a bağlı eğitim düzeyi düşük olan ve bu mevkilerde ikamet eden boşanmış kadınlardır. Bu kadınların temel özelliği eğitim düzeylerinin düşük olması ve geleneksel ataerki bir aile yapısı içerisinde bulunmasından ekonomik ve toplumsal cinsiyet temelli aile ilişkileri kuran kadınlardan oluşmaktadır. Yozgat ili ve çevresinin boşanma konusuna sosyokültürel, sosyoekonomik olarak bakış açısı, etkileri ve üyelerin; Yozgat kültürü, toplumu ve yaşam tarzı ile ilişkisi bu bağlamda açıklanmaktadır. Bu araştırmada Yozgat'ta ve Yozgat ilçelerinde yaşayan boşanmış çocukları olan, boşanmış çocukları olmayan,

boşanmış eğitim düzeyi düşük, boşanmış genellikle orta yaşta olan 30 kadın ile mülakat yapılmıştır.

2.2.1. Araştırmanın Örnekleme

Örnekleme, evreni temsil etmek üzere çeşitli tekniklerle evren elemanlarından seçilen ve üzerinde inceleme yapılan bir gruptur (Özen ve Gül, 2007, s. 397). Örnekleme, seçilen bir evrenin özellikleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Tüm evren ile iletişime geçmek ise mümkün olmamaktadır. Bu nedenle evreni temsil eden bireylere ulaşılması ve araştırma yapılması gerekmektedir. Bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntemler araştırılmak istenen konular üzerinde düzenli bir ilerleme kaydetmek için kullanılmaktadır. Çalışmanın asıl amacı belirlendikten sonra araştırılmak istenen noktalar bu yöntemler ışığında belirlenmektedir. Ortaya konulmak istenen konuları topluma sunulabilmesi için araştırma yöntemleri yol gösterici bir özellik taşımaktadır. Bu tezin yapısında nitel araştırmanın bulunmasının sebebi araştırılan boşanma konusunun karmaşık ve sınırlandırılması zor olan bir karmaşıklığa sahip olmasıdır. Araştırmayı insanların doğal ortamlarında yapmak ise nitel araştırmalar için bir avantaj sağlamaktadır. Nitel araştırmalarda insanların deneyim elde ettikleri ve toplumsal olarak yaşadıkları olguların temel niteliklerini belirlemektir. Feminizmin yöntemine başvurdu nitel araştırmalar içerisinde nicel değerleri de barındırmaktadır. Çünkü araştırmaların yalnızca nitel olarak yapılmadı yerine her ikisinin de belli noktalarda kullanılması düzenli bir sonuç bırakacağı anlamına gelmektedir. Nicel verilerin kullanıldığı demografik özellikler bize grafik olarak bu tezin verilerini aşağıda sistematik olarak göstermektedir. Ancak bu araştırmada nitel ağırlıklı bir veri değerlendirmesi yapılmıştır. Araştırma evrenini temsil eden bireyler mülakat yaparak evreni oluşturan bireylerin genel özelliklerine ulaşmada yardım etmektedir. Araştırma evrenini oluşturan medeni durum ve cinsiyet demografik olarak bu tezin örneklem grubunu tanımlamaktadır. Boşanmış kadın araştırmasını yapmadan önce belirlenen kadınların başka hangi özellikte bir ortak nokta sağladıkları noktasında ise mülakat yapıldıktan sonra yaş ve eğitim durumu özellikleri de belirlenmiştir.

Bir araştırma yaparken örneklem seçiminde birçok teknikler ve örneklem tekniği vardır. Bunlardan bir tanesi de kartopu örnekleme tekniğidir. Kartopu örnekleme, araştırma devam ederken eklenen olaylardan veya deneklerden oluşur (Özen ve Gül, 2007, s. 413). Araştırma evrenini oluşturan kişilerin araştırmacıya

güvenip yaşadıkları olayları araştırmacı ile paylaşabilmesi önemli bir noktadır. Eğer örneklem grubundaki kişiler araştırmacıya güvenirse onunla iletişim kurması için başka bir kişi ile bağlantı kurmasında bir köprü görevi görecektir. Kartopu örnekleme evren hakkında bilgilerin kesin olmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Bu tez için belirlenmesi zor olan örneklem grubunun bir kar tanesi gibi birbirine taşınarak ve bağlantı kurularak bulunması anlamında kartopu tekniğine başvurulmuştur. Öncelikle mülakat yapılan boşanmış kadınların güvenini kazanmak onların sayesinde başka boşanmış kadınlara ulaşmakta araştırma için yarar sağlamıştır. Tüm evren ile araştırma yapmak neredeyse mümkün olmamaktadır. Araştırmacı, örnekleme girmeye uygun olan birkaç anahtar kişiyle görüşerek onlardan aynı ölçüde uygun diğer kişiler hakkında bilgi toplamaya çalışır (Baltacı, 2018, s. 254). Yozgat'taki boşanmış kadın evrenini tahmin etmek zor olduğu için araştırmanın örneklemini oluşturan bir kişiye ulaşılması bir diğerlerine ulaşmada kolaylık sağlamıştır ve kartopu örneklem tekniği uygulanmıştır.

2.3. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırma verileri nitel veriler olarak analiz sürecinde, görüşme tekniğinden elde edilen cevaplarla analize araştırmanın sadece sonunda değil bütün aşamalarına yayılarak yapılmıştır. Görüşme tekniği ile elde edilen verilerin analizinde nitel verilerle kurulan araştırma sorularının yanıtları yorumlama yaklaşımı ile ortaya konulmuştur. Araştırma verilerinden çıkarımlar yapılarak bilgiler elde edilir ve yanıtlar kuramlarla birlikte ilerletilir. Katılımcıların kültürel özelliklerine, toplumsal yapısına bağlantılı olarak yanıtlarının yorumlanması tezin nitel analizi bölümünde uygulanır. Araştırmadan elde edilen verilerden; terim, tanım, kavram ortaya çıkararak gözlemlerle birleştirilip bir kategori oluşturulur. Verilerin analizi bölümünde analitik olarak diğer boşanma konulu tartışmalarla ve çalışmalarla birlikte karşılaştırmalar yapılmıştır.

BÖLÜM III

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Her bebek ya erkek ya da kız cinsinde doğmaktadır. Cinsiyet, insanlara biyolojik olarak doğmadan önce ya da doğduklarında cinsel bir tercih sunmamaktadır. Kadın veya erkek günlük dildeki yaygın kullanımıyla hem bireyin biyolojik anlamında hem de toplumun bireye sunduğu roller sistemi anlamı kazanan kadın(woman) veya erkek(man) oluşu ifade eden iki terimdir (Vatandaş, 2011, s. 30). Kadın ve erkek terimleri hem biyolojik boyutta hem de toplumsal boyutta değerlendirilebilen iki farklı terimlerdir. Biyolojik anlamda dişi veya er olarak anne karnında belli olan ve doğumundan itibaren, tıpta cinsiyet değişimi durumlarının dışında, er ya da dişi olarak hayatı devam ettirmektir. Kişilerin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikler “cinsiyet” olarak tanımlanmaktadır (Çakır, 2016, s. 21).

Cinsel kimlik bir insanın kendi cinsini tanıması ve kendini bu iki terimle yani dişi veya er olarak tanımasıdır. Bu kimlik insanlara çocuk yaşlarda öğretilmektedir. Çocuk hem kendi cinsel kimliğini hem de kendi grubunu tanımakta ve belli bir grup aidiyetini göstermektedir. Çocuklar biyolojik olarak eril ya da dişil olduklarını anlamamaktadır. Onlara toplumun verdiği aidiyetler vardır, örneğin kız çocuğa barbie bebek, erkek çocuğa futbol topu alınması gibi. Fakat cinsel özelliklerini tam manasıyla biyolojik anlamda bilmemektedirler. Çocuklar bu kimliklerini onlara verilen rollerle, davranışlarla ve diğer etmenlerle algılamaktadırlar. Çocuğa ilk olarak biyolojik özelliklerini tanıtmaktan ziyade ona, ait olduğu cinsel terime göre nasıl davranılacağı, hangi inançlara sahip olacağı, ne giyeceği, ne renkte eşyalarının olacağı öğretilmektedir. Kişinin bulunduğu toplumun bir üyesi olabilmesi, o topluma uygun olabilecek kimlik ve cinsiyet geliştirebilmesi bakımından önem arz etmektedir (Pekel, 2019, s. 31).

Toplumsal cinsiyet biyolojik terim olan cinsel kimlik üzerine inşa edilen, cinsiyet rollerinden oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve kimlikleri yalnızca insanların geçirdikleri farklı biyolojik gelişme evreleri açısından değil, ait oldukları

ulusal ve kültürel kimlikler, toplumsal katmanlar ve gruplar açısından da pek çok farklılıklar gösterir (Altan Arslan, 2000, s. 4). Biyolojik roller biyologlara göre kadın erkek farklılığı kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri bakımından üstlenmiş oldukları rollerdir. Toplumsal Cinsiyet rolü kadının ve erkeğin nasıl düşüneceğini ve hissedeceğini belirleyen ve kısmen çevre tarafından verilen bir roldür (Kulaksızoğlu, 2013, s. 49).

Çocuklar çevresini gözlemleyerek ve bu çevreyi taklit ederek farklılıkları algılayabilmekte ve bu farklılıkları gelişimi boyunca pekiştirmektedir. Öncelikle hane içerisinde anne-baba, sonrasında akran grupları ve medya, bireyin cinsel davranışlar kazanması konusunda büyük bir etkiye sahiptir. İnsan gelişimi boyunca öğrendiği her şeyi gelişimini tamamladıktan sonra da devam ettirmektedir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım bu pekiştirmelerden kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ile diğer alanlar arasındaki ilişki sosyolojide siyaset, tarih, edebiyat, felsefe, sosyal politika, kent politikası ve medya ilişkisi olmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramının birçok toplumsal alanla ilişkisi bu noktada değerlendirilmektedir. Tarih eril iktidardan bahsederken, felsefe varoluş bakımından toplumsal cinsiyet üzerinde durmaktadır.

Toplumsal cinsiyet teriminin var olduğu tarih ise feminizmin kadın hakları konusunda etkilerinin hissedilmiş olduğu dönemle beraber getirmektedir. Burada toplumsal cinsiyet, cinsiyetçi ideolojinin ve ataerkil sistemin kadın erkek eşitliği üzerindeki bağlantısı üzerinde değerlendirilmektedir. Toplumsal bir cinsiyete göre rol belirleme, bu rollerin getirdiği gereklilikleri bireyden bireye aktarma işi, yüzyıllardır biçimlenen ve süregelen bir ideolojidir (İnci, 2015, s. 37).

Kadının toplumdaki statülerini belirleyen biyolojik cinsiyetin yanı sıra toplumsal cinsiyet, toplumda var olan bütün alanların cinsiyet üzerine yüklemiş olduğu farklı anlamlardan oluşmaktadır. Toplum içerisinde bulunan sanat, ekonomi, siyaset, kültür ve tarih gibi tüm alanlarda cinsiyet üzerinde etkin rol alarak insan bedeni üzerinde biçmiş olduğu birçok farklı tanımlamalar bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, hemen her kültürde farklı farklı nitelendirilebilen, birbirinden başka tarihsel süreçlerin, kendine özgü çevrenin ve çevresel faktörlerin etkisi altında kalarak biçimlenen “Kadın” ve “Erkek” olarak cinsiyetlere yüklenen toplumsal rolleri, sorumlulukları ve kalıp yargıları ifade eder (Uzunkaya Seçen, 2017, s. 24).

Toplumsal bir cinsiyetten bahsedilen sosyal hayatta, kadın ile erkeğin fiziki olarak farklı yapılara sahip olmasının sosyal ritüellere de yansımış olmasından

kaynaklı olduğu gör÷lmektedir. Biyolojik ve fiziki farklılıkların toplumsal rollere ve hatta statülere yansıtılması kadın ve erkeği birbirinden ayırmış ve farklılaştırmış olduğu gibi, cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti de birbirinden farklı terimler olarak belirlemiştir. Toplumlarda erkek ve kadınların cinsiyet bağlamında değerlendirilip sadece cinsiyet bağlamında ayrıtırılması hususunda günlük yaşantının her alanında karşılaşılmaktadır. Roller ayrıtırılmış olarak insana sunulmuştur. Bu sebeple kadına da erkeğe de ayrı ayrı görevler toplumun kendisi tarafından verilmektedir.

Kadınlar ve erkekler belirlenmiş olan kalıp davranışlar içerisine girmektedirler. Evlilikte kadının ve erkeğin Türkiye toplumunda ve diğer b÷t÷n toplumlarda kendine has belirlenmiş olan kalıp davranışlar, roller, yargılar ve daha önce denenmişlikler vardır.

Kadınları ve erkekleri iki ayrı kutba ayırarak değerlendiren ve kalıba sokan toplumsal cinsiyet, toplumsal yaşam koşullarına bu kalıpla nüfuz etmektedir. Roller artık doğan her bebek için bellidir ve kız-erkek ayrımı yapılmaya başlanır. İlk olarak anne kızına toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini öğretir, baba ise oğluna toplumsal davranış dersleri vermektedir. Aile içi roller ebeveynler tarafından bireyin ilk bebeklik döneminden yetişme evresine kadar öğretilmektedir. Sonuç olarak kadınların ikincil konuma itilmelerinin sebebi ilk gör÷nüşte biyolojik yapılarından kaynaklanıyormuş gibi olsa da aslında kadınların toplumsal cinsiyet konumlarından kaynaklanmaktadır. Toplumda kadın ve erkek olmak önemli değil fakat kadınları kadınca erkekleri erkekçe davranmaya iten, özendiren, böyle roller biçen cinsiyetçi yaklaşımlar, en başta insan haklarını engelleyen yaklaşımlardır (İnci, 2015, s. 40).

Cinsiyet, biyolojik bir kavram iken toplumsal cinsiyet, biyolojik bir kavrama kültürel anlamlar yüklenmiş olan bir kavramdır. Toplumun kadına ve erkeğe olan beklentilerini bir ortamda, bir mekânda ve bir ev hanesi içerisinde yerine getirmeleri gerektiği zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Geleneksellikten gelen bu zorunluluklar kişiliklerin oluşma esnasında kendilerini zorunluluk olarak değil de doğal kabul ediş olarak göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri her alanda etkili olduğu gibi evlilik süresi boyunca da etkilidir. Bu noktada tıpkı evlilik gibi boşanma olayının olması durumunda da toplumsal cinsiyetçi roller etkili olmaktadır.

Çocukluk hatta bebeklik döneminden başlayan ve insanın ölümüne kadar devam eden etkileşim ve iletişim insanlara rollerini de böylelikle aktarmaktadır.

İletişim toplumunda iki kişi arasında başlar ve kişi sayısı çoğaldıkça artarak devam eder. İletişimin ve etkileşimin yaygın olduğu günümüz toplumlarında ulaşılmayacak bir bilgi öğrenilmeyecek bir davranış ve bir rol kalmamaktadır. Bu sebeple davranışlarımızı etkileyen en önemli faktör toplumda yaygın kabul gören ve her fırsatta öğretilen durumlar, olaylar ve söylemlerdir. Geleneksellikten gelen ve günümüz toplumlarında da benimsenip geleceğe aktarılmaya çalışılan davranışlar, şimdiki zamanın popüler davranışları arasına bile sorgulanmadan kabul görüp girebilmektedir. Örneğin: kadının ev temizliği yapması, yemek yapması onun hamarat bir gelin, kız ya da anne olması anlamına gelmektedir. Cinsiyet rolleri kadın ve erkeğin boşanma gerçekleştikten sonraki deneyimlerinde de farklılıklar oluşturmaktadır.

Yaşadığımız çağda ve daha öncesinde de süregelen cinsiyet rolleri başka kalıplar içerisine girerek gelenekselliğini devam ettirmektedir. Örneğin: cinsel taciz, tecavüz ve şiddete maruz kalan kadınlar, çağlar öncesinde de aynı sıkıntıları yaşamışlardır. Günümüzde kitle iletişim araçları insan davranış ve rollerini belirleyen ya da etkileyen bir araç haline gelmiştir. İletişim kurumu içerisinde bulunan ve tüm kitleye hitap eden araç ve gereçlerin bütününde bir kadın algısı yaratılması ve bunun ise evrensel olarak tüm toplumlarda kabul görülmesi, kitle iletişim araçlarının bilinenden daha büyük etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Kitle iletişim araçları toplumda kabul gören kadın imajını yaşanan çağa ve duruma göre yeniden şekillendirip dayatmaktadır. Kadın bu araçlarla belli kalıpların içinden çıkamamıştır. Mora, kapitalist üretimin toplumsal değer yargılarına uygun kadın-erkek imgesine göre üretim yaparak, kitle iletişim araçlarının var olan değer yargılarını sorgulamadan olduğu gibi kabul edip yeniden üreterek topluma yeni şekillerde sunduğunu aktarmaktadır (Mora, 2005, s. 6). Sürekli aynı olguları formları üzerinde değişimlerle insanlara dayatan kapitalist düşünce, kadın imgesini de yıllardır değiştirip dönüştürerek türe ve yere göre topluma dayatmıştır. Kadının önüne toplum tarafından konulan engeller hiçbir zaman son bulmuş değil, sadece şekil değiştirmiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, yine toplumda erkeğin işi ve kadının işi ayrımı yapar. Cinsiyet ayrımı gözetilen toplumların her birinde işlerin de ayrılmış olduğu görülmektedir. Örneğin: Türkiye toplumunda da “Elinin hamuru ile erkeğin işine karışma!” deyimini her zaman var olagelmektedir. Erkeğe ise ev işleri muaf tutulur ve yine Türkiye toplumunda “Karı gibi ev işi görüyor.” deyimini kullanılmaktadır.

Ayrıca kadın istihdamı konusunda, kadının iş gücündeki yeri yine kadınsı işlerin gerek emek piyasasında gerek ekonomik kalkınmada yerinin çok az olduğunu Dedeoğlu şöyle dile getirmiştir. “Emek piyasalarının kadın emeği için yarattığı talep, fiziki çalışma koşulları ve emek piyasasında var olan cinsiyete dayalı katmanlaşma, kadın istihdamını etkileyen faktörlerdir.” (Dedeoğlu, 2000, s. 140). Günümüz teknolojisi de göz önünde bulundurularak ilerlenirse kadın da tıpkı erkek gibi araba tamiri ya da diğer ağır işlerde çalışabilir duruma getirilebilir. Kadınların kendilerine oluşturmuş oldukları yaşam alanlarının daraltılması da bu sebepten kaynaklanmaktadır. Kadınlar toplum içerisinde kısıtlı bölgelerde ya da kısıtlı mekânlarda kendilerini göstermektedirler. Oysa erkeklerin tüm dünyanın olanaklarını istedikleri gibi istediği yerde istedikleri şekilde kullanabildikleri alanlar daha geniş çaplı olabilmektedir. Kadını yeni bir üretim yapmak için değil de çocuk bakımı ve ev işleriyle sınırlandıran roller vardır. Toplum, toplumsal cinsiyet meselesinde en derinden kadın erkek ayrımını işlemiş ve bu işleme işini günümüzde devam ettirmeyi tercih etmiştir.

Fine (2011) toplumsal cinsiyet meselesine hamilelikten başladığının tespitini ortaya koymuştur. Hamile kadınlar daha bebekleri doğmadan önce onların hareketlerinden onları kız ya da erkek olarak nitelendirdiklerini ve konuşma şeklini ve davranışlarını ona göre biçimlendirdiklerini savunmuştur. Fine (2011), bir hamile kadının karnındaki bebeğin hareketlerinden onu kız olarak kabul etmesi ve bütün naifliğiyle daha doğmadan ona hitap etmesi, çocuğun ultrason cihazında cinsiyetinin erkek olduğunu öğrenmesi ile hamile annenin ses tonunda bile sert vurgulu ve net değişimlerin yaşanmasının aynı anda gerçekleşmesini yansıtmıştır. Yani hamile bir kadının bebeğin cinsiyetine göre kendine bir takım hazırlıklar yapması aslında onun bebeğinin toplumsal cinsiyetçiliğe hazırlanışı sayılmaktadır. Fine (2011), kitabında verdiği örneklerle üç yaşındaki bir erkek çocuk ile üç yaşındaki bir kız çocuğun davranışlarında farklılık olmadığını yansıtmıştır. Erkek çocuğa ve kız çocuğa verilen bir itfaiyeci arabasına bu üç yaşındaki çocukların ikisinin de yaptığı muamelenin aynı olduğu görülmüştür. Fine (2011), bu çocukların üç yaşında gördüğü şeyleri yapmaya çalıştığını savunması onların aslında doğuştan cinsiyet farklılığıyla davranmadıklarını belirtmektedir. Yine Fine'nin (2011) örneğinden yola çıkılarak, bir itfaiyeci kamyonunun tıpkı bir bebek gibi bebek battaniyesine sarılması ve yine bu çocuklar tarafından tıpkı bir bebek gibi uyutulması onların doğuştan beri gördüklerini

sergilemesi anlamında gelmektedir. Fine, aslında bütün bu toplumsal cinsiyet ayrımcılığının hamileliğin başından beri süregeldiğini belirtmiştir. Fine (2011), kızlar ve erkekler arasındaki farklılığın biyolojik farklılık olduğunu kabul etmemektedir. Ona göre kızlar ve erkekler toplumdaki davranış şekilleriyle biçimlendikleri için toplumsal cinsiyet ayrımı ortaya çıkmıştır.

Ebeveynler daha çocukları doğmadan anne karnındayken bile onlara farklı niteliklerle farklı değerler vermeleri, onları kaçınılmaz bir cinsiyet ayrımının eşiğine sürüklemektedir. Toplumsal cinsiyet eğitimi bebeklikten başlayıp ilerleyerek ve pekiştirilerek toplum içine yayılmaktadır. Farklılıklar da göz önüne alınarak ailenin cinsiyet üzerinde belirlenimciliği konusu “Toplumsal Cinsiyet ve Aile” başlığı altında ele alınmıştır.

3.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Aile

Evlilik ile başlayan aile, bireylerin oluşturduğu birliktelik kurumudur. Toplum iki bireyin bir aile kurmasıyla oluşmaktadır. Her kültürün kendine özgü evlilik çeşidi ve aile yapısı vardır. Kadın ve erkek ilişkilerini düzenleyen bir kurum olan evlilik, ataerkil toplumda; birinci planda cinsel ihtiyaçların giderilmesini, toplum düzenini bozacağı düşünülen cinsel rekabetin önlenmesini ve üremenin kontrol altına alınmasını sağlayan toplumsal bir kurumdur (Can ve Aksu, 2016, s. 890). Toplumun kendi belirlemiş olduğu yoldan ilerleyen bireyler evlilik adımını da atarak aynı yolda devam etmektedirler. Evlilik kurumu içerisinde rolleri paylaşan kadın ve erkek artık o rolleri yerine getirmeye çaba göstermektedir. Sosyalist feminizm, aile kurumuna ilişkin sorunun salt üretim temelli olduğunu reddederek ataerkil yapı kavramı altında; psikolojik, kültürel ve ideoloji bir boyutta ele almıştır (Güneş, 2018, s. 151).

Kadınların doğurganlık özelliklerinin erkeğin özellikleri ile birleşmesi sonucunda üremenin gerçekleşmesi eylemi kan bağı ile meydana gelen aile olgusunu meydana getirmiştir. Biyolojik özellikleri dışında ailenin birçok özelliği bulunmaktadır. Bir toplumsallaşma mekanizması olarak aile çocuğun ilk toplumsallaştığı kurumdur. İnsan türünün yeniden üretilmesi ve devam etmesi hususunda etkin rol oynayan aile aynı zamanda kültür aktarımı ve mülkiyetin dağıtımını gibi işlevleri de üstlenmektedir. Aileye atfedilen belirli nitelikte görev olmamakla birlikte her toplumda aile yapısı ve ailenin işlevleri farklılaşmaktadır. Ebeveyn

davranışlarının ve çocuk yetiştirme biçimlerinin toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında özel bir önemi bulunmaktadır (Arıcı, 2011, s. 2).

Ailenin biyolojik, psikolojik, eğitim, toplumsal, kültürel, ekonomik işlevlerinin yanında siyasi ve değerlerin aktarımı gibi işlevleri bulunmaktadır (Kır, 2011, s. 385). Bunlardan kültürel işlevlerin bireyler arasında öğrenilip ya da öğretilip bireylerin kendinden sonraki kuşağa bir miras gibi bırakılması görevini de yine aile yerine getirmektedir. Aile bireyleri kendi toplumuna ait değerleri taşımaktadırlar. Toplumu canlı tutan değerler ve kültürel değerler olmasıyla ve ailenin bu meşru görevde yer alması arasındaki sağlam bağ aileyi önemli bir konuma getirmiştir. Aile, toplumsal olarak onaylanan bir cinsel ilişki içindeki yetişkinlerden ve çiftin doğal yolla sahip olduğu veya evlat edindiği bir ya da daha fazla çocuktan oluşmaktadır (Turner, 2014, s. 367).

Evlilik kurumu meşrulaştırılmaktadır. Bekâr bir erkeğe ya da bekâr bir kadına ev kiralamakta zorluklar yaşatan toplum, evlilik kurumunu dayatılan bir kurum haline getirmektedir. Kız çocuğunun evden dışarı çıkamaması, bekâr olan kadınların istedikleri mekâna veya yere gidememeleri meşrulaştırılmış olan evlilik kurumu ile onları karşı karşıya getirmektedir. Evlendikten sonra ise kadınlar hayalini kurmuş oldukları şeylerin, eşleri tarafından gerçekleştirileceği beklentisi içerisine girmektedirler. Tüm bu baskılara rağmen değişen toplumsal koşullarla birlikte gelen bireysel isteklerin evlilik kurumu içerisinde karşılanamaması sonucunda boşanma, hiç kuşkusuz kaçınılmaz bir son olmaktadır (Can ve Aksu, 2016, s. 891).

Bir toplumun devamını sağlayabilmek ve ona millet kavramının vermiş olduğu özellikleri verebilmek için en büyük görevi taşıyan aileler, bireylerin kültürel değerleri taşımada yardımcı olmaktadır. Değişmiş ve gelişmiş toplumların genel olarak evlilik eylemini kiminle yapacaklarının özgür bir karar olduğu söylenmektedir fakat evliliğin nasıl ve kiminle yapılacağı tıpkı bir gelenek gibi belirli bir şekilde devam etmektedir. Evliliğin kiminle yapılacağı üzerinde yaş, ırk, dil, din, eğitim ve sosyal sınıf gibi değişkenler etkilidir. Toplumlarda tek eşlilik (monogamy), çok eşlilik (polygamy), çok karıllık (polygamy), çok kocalık (polyandry) gibi evlilik türleri bulunmaktadır. Yani her toplumda belirlenmiş olan ve özgür olmayan evlilik çeşitleri sabitlenmiştir. İnsanlar eş edinmek için bazı yollar keşfetmiştir. Güçlü (2011), evlenme türlerini; ilk olarak değiş-tokuş yoluyla, ikincisi satın alma, üçüncüsü anlaşma ve dördüncü olarak

kaçırma yolları olarak ayırmıştır. İktisadi olarak bu yollar üzerinde gelir durumunun düşük ya da yüksek olması eş edinme yollarının tercihinde etkisini göstermiştir. Evlilik yolları üzerinde belirleyici olan bir diğer etken de akrabalık gruplarıdır. Güçlü (2011) Marxizm'i benimseyen metalaşmış toplumlar kadını tıpkı bir meta olarak görmüş ve onun istenilen zamanda satın alınabileceğini varsaymıştır. Meta fetişizmi olarak bilinen bu durum, değerleri ortadan kaldırarak insanın kendine yabancılaşmasından meydana gelmiştir. Güçlü (2011) değiş-tokuş yoluyla evlenme gerçekleştiren toplumlar da genellikle aileler arasında kız alıp kız vermek anlamında değişimle olduğunu belirtmiştir. Satın alma yoluyla evlenmelerde, erkek bir müddet kız ailesinin yanında çalışır ve bu süreçte erkeği kızın ailesi tanır ve erkek kızın ailesine bir hizmet sunmuş olur. Tercihli olan evliliklerde rastlantısal değil düzenlenmiş olarak ya yakın akraba ya da herhangi bir akraba ile evlenmedir. Türklerde kaçırma ile evlilik genel olarak kızın ailesinin kızını sevdiği erkeğe vermediği zaman erkek evlenmek istediği kızı ailesinin evinden kaçıtır. (Güçlü, 2011, s. 32-33) Evlenme türlerinin ayrılması üzerinde etkili olan en önemli faktör cinsiyet rolleri olmaktadır.

Aile kendi içerisinde bireylerinin davranış biçimlerini belirlemektedir. İnsan yaşamında kültürel değerlerin yeri ve öneminden dolayı geleneksel kültürde atadan verilen her türlü bilgi olduğu gibi kabul edilmekte aksi bir durum asla savunulamamaktadır. Rutin atadan kalma davranışların sorgulanması ile toplumda kargaşa oluşturmakta ve yeniliğin etkisi eski hukukun yok olmasında çoğu zamanlarda etkili olamamaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, bir toplumun erkek ve kadın bireyleri arasından belli güzergâhlar çizmektir. Toplumsal cinsiyet rolü belirlemeleri de bu yolun sonunda elde edilmiş olan pozitif ayrımlardır. Bir çocuk ilk olarak aile içinde anne ve babasını izlemekte ve onların davranış örüntülerini öğrenmektedir. Bunun tek sebebi ise insanın öğrenen bir varlık olmasından doğmaktadır. Erkek çocuğun babasını takip etmesi ve onun gibi davranması bir kız çocuğunun ise annesini izleyip onun yaptığı davranışları taklit ederek yetişmesi gibi. Daha beşiğinde maviye büründürülen erkek çocuğuna ilk renk ayrımı yapılmış olmaktadır. Çocukla birlikte gelişimini tamamlayan toplumsal cinsiyet rolleri ilerleyen yaşlarda daha da pekişmektedir. Çocuk yaşlandığında bile pembe rengi değil de mavi rengi tercih etmektedir. Aslında birçok toplumda cinsiyet ayrımı yapılmaktadır. Ama bazı toplumlarda bu ayrım en sert yasalarla süslenmiştir. İlk olarak aile içerisinde cinsiyet ayrımına varan çocuk, büyüdüğü zaman kendi başına ayrım yapmaya devam

etmektedir. Toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip aile yapılarında kadının çalışıp çalışmamasına, kaç çocuk olacağına ve çocuğun isminin ne olacağına erkek karar vermektedir (Akgül Gök, 2013, s. 9).

Uğur (2014) ailenin üyeleri arasında yapılaşmış ilişkilerin kurulduğu ve bu ilişkilerin kalıplaştığı bir bütünlük oluşturmaktadır, der. Ailelerde cinsiyete göre rol paylaşımı, iş bölümü, gelenekçi bakış açısında aile görevlerinin yerine getirilmesi yer almaktadır. Bu yaklaşıma göre boşanmalar, aile üyeleri arasındaki işlevsiz ilişkiden kaynaklanmaktadır ve aileleri boşanmış çocukların ise kendi kurdukları ailelerinde görülen bozuk işleyişin de bir sonucudur (Uğur, 2014, s. 35). Bu nedenle bir sistem olarak görülen aile biyolojik bir varlıkta olduğu gibi yapısal işlevsel bir yapıya sahiptir denilebilmektedir. Yapısal-işlevsel görüşe göre bu sistemin her bir bireyi kendine özgü işlevlerini yerine getirmediği zaman ortaya boşanma olgusu çıkabilmektedir. Bireylerin aile kurma isteği içerisinde bulunma sebebi ise bir sosyal alışveriş içerisinde olma eğilimidir. Maddi olarak bir kişiye ödül verilmesi onu motive edebilmektedir. Bir erkeğin ya da bir kadının ekonomik olarak destek kaynak oluşturması ise evliliğin meydana gelmesinde temel sebeplerden bir tanesidir. Aile ilişkisinin bireylere getirmiş olduğu kazanımlar ve aynı zamanda gideri bağlamında maliyetleri arasındaki dengeye bağlı olduğu kabul edilmektedir. Eğer bir evlilik ilişkisinde kazanımlar ile maliyetler arasında düzenli bir ilişki varsa evlilikler devamlılık arz etmektedir. Ancak bu dağılım eşit değilse ve süreklilik arz etmezse evliliklerin çözülmesine neden olmaktadır. Kadının çalışıp para kazanması konusunda eril bir toplumda belirleyici olan taraf erkekler olmaktadır. Eril bir toplumda aile işlevlerinin dağılımını erkekler üstlenmektedir. Sonuç olarak cinsiyet rolleri aile işlevlerinin yürütülmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Paçacıoğlu, 2018, s. 5). Bu haliyle aile, ataerkil hegemonyanın üretildiği, erkek egemenliğinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dayatıldığı ve içselleştirildiği ve hatta normalleştirildiği bir kurumdur (Usta, 2018, s. 12). Ataerkil yapının ve erkeklik krizinin temel kavramları ve kaynakları aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

3.1.1.1. Ataerkillik ve Erkeklik Krizi

Ataerkil sistem içerisinde toplumsal cinsiyet ayrımı ile oluşan bir erkek-kadın ayrımı olduğu için ezilen kadının karşısında ayrıcalıklı olan erkeğin de araştırma evrenine katılması gerekmektedir. Ataerkil sistemin dayandığı tarihsel geçmiş

içerisinde erkeklik üzerindeki belirlenimleri olan olguların ele alınmasında fayda olacaktır. Patriyarka sistematik olarak kadını hayatın her alanında ikincil olarak konumlandırır; kadın ve kadınlıkla ilişkilendirilen özellikleri daha aşağıda erkek ve erkeklikle ilişkilendirilen özellikleri daha yukarıda olarak gören olgudur (Kars, 2018, s. 5). 1970'lerde patriyarka feminist bir kavram olarak erkek egemenliği ve kadınların ezilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁴ Radikal feminizm patriyarkayı kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerinde temellendirmektedir. Kadın yalnızca kadın olduğu için sömürülmektedir. Marksist feminizm ise, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bağımsız bir patriyarkal sistem olmasından ziyade kapitalizme dayandırması açısından radikal feminizmden farklılaşmıştır (Kars, 2018, s. 9). Kapitalist Patriyarka'da ataerkillik, toplumun erkek hiyerarşisi düzeni olarak ele alınmıştır. Ev işi emeğin kapitalist sistemde kadınlar tarafından verilmesine bir karşılık bulunmamaktadır. Kadın ev içi emeğine karşı bir kazanç sağlamamaktadır. Sosyalist feministler; sınıfa, ücretli işe, ücretsiz kadın emeğine ve ataerkil kapitalizmin yeniden üretildiği kurum olarak aile ve diğer kurumlara odaklanırlar (Yaman, 2012, s. 4). Marksist ve kapitalist sistemin birleşiminden doğan kapitalist patriyarka karşılıklı bir ilişki ortaya çıkarmaktadır. Kars (2018) kapitalizm kadınları bir işçi olarak sömürürken patriyarka kadınları kadın olduğu için sömürdüğünü, savunmaktadır. Bu kavram erkeklerin kadınların emekleri ve bedenleri üzerindeki tahakkümünü anlatmaktadır.

Erkeklik tanımının temel taşı oluşturulan ataerkil yapının oluşumu ve gelişimi yüzlerce yıldır tartışılmaktadır. Ataerkil yapının oluşmasındaki temel etkenlerin toplumun önemli kurumlarından olan aile kurumunu da temelden etkilemiştir. Toplumsal cinsiyet kavramını oluşturan temel toplumsal roller ve diğer etkenler ataerkil yapıdan gelen kaynaklardan beslenmektedir. Ataerkil sistemi sorunlu bir kavram olarak ele alan Demren, (2001) ataerkilliğin bir yapı veya yapılanma olduğunu savunmaktadır. Ataerkillik, erkek otoritesine dayanan bir tür toplumsal örgütlenme düzenidir.⁵ Bu hakimiyet tipini oluşturanın ise hane içerisinde babanın olduğunu savunmaktadır. Kadının ve çocukların üzerinde hakimiyet kuran baba dolayısıyla kadının emeğine de hâkim kuvvet olmaktadır. Ataerkil yapıda kadınların emeği ve hizmetleri erkek için yapılmaktadır. Ataerkillik sadece aile kurumu içerisinde değil toplumda bulunan diğer kurumlar içerisinde de yeniden kullanılmakta ve

⁴ Özkazanç, A., <https://www.bpwankara.org/cms-uploads/bpw-bilgi-bankasi-toplumsal-cinayet-temel-kavramlar.pdf>, E.T.: 06.09.2019.

⁵ TDK, <http://www.antiktarih.com/2019/01/04/anaerkillik-ve-ataerkillik/>, E.T.: 21.12.2018

uygulanmaktadır. Kadınların 18. yüzyıldan beri bu sisteme direnmesi, karşı çıkması ve mücadele etmesi onların farklı şiddet türleriyle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Özellikle boşanma konusunda kadınların ataerkil sisteme başkaldırması şeklinde değerlendirildiğinde, boşanma sebeplerinin kadınların baskıcı aile kurallarından kurtuluş yolu olarak seçim noktası olduğu söylenebilir.

Bir ataerkil yapıda erkeklik özelliklerinin arkeolojik olarak nasıl yapılaştığına bakabilmek için habitus kavramının da gözden geçirilmesinde yarar olacaktır. Bourdieu, habitus kavramını öncelikle bireyle toplum arasında bir kavram olarak görmektedir. Habitus, mevcut toplumsal yapıları bireyin gözünde anlamlandırarak toplumu bireye tanıdık kılar ve bu anlamları bireyin geleceğe taşımalarını sağlar (Koytak, 2012, s. 89). Habitus, toplumsal cinsiyetler arasındaki ayrımın nasıl doğallaştırıldığı ve meşrulaştırıldığını, içselleştirildiğini açıklamak adına güçlü çözümler de sunmaktadır (Soner, 2012, s. 60). Soner (2012) ataerkil ideolojinin faillerin toplumsallaşma sürecinde algı kategorileri veya habitus şemaları sayesinde benimsetildiğini savunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürekli üretilmesi ve doğallaştırılmasının temel bileşenini oluşturan habitus sayesinde bireyin aklına kazınan yanlış şemalar bütünüdür.

Erkek, biyolojik olarak kadından farklı özelliklerde olan insan yapısını tanımlamaktadır. Oysa erkeklik tanımı erkek tanımına bağlı olarak toplumsal cinsiyet ayrımı yaratan bir kavramdır. Erkeklik çalışmalarına katılan feminizm erkekliği tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak açıklamıştır. Erkeklik toplumda bir takım kimliklerle var olmuştur. Bu kimliklerin gemişi geleneksel olarak belirlenmiştir. Geleneksel olarak erkeklik, koruyuculuk, kadınsal olarak belirlenmiş olan özelliklerden farklılık, ev geçimi sağlamak ve insan üretimini, neslin devamını sağlamaktır. Erkeklik, erkeklerin kültürel ve teknolojik gelişim içerisinde kurdukları hiyerarşik düzenin ve buna bağlı kültürel, ideolojik, dilsel ve siyasal olguların devamını sağlamak için oluşturdukları biçimlenmedir (Demren, 2001, s. 5). 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında feminizmin yükselişe geçmesi ile beraber, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin tehlikeye girmesinden dolayı, Amerika'da bir erkeklik krizi yaşanmaya başlamıştır (Kepekçi, 2012, s. 67). Saharasya çalışması yapan James Demeo, ataerkil yapının eski Asya ve Orta Doğu bölgelerinin çöl ile kaplı olmasından, yaşam özelliklerinin sert ve yaşam alanlarının daralmasından kaynaklı olarak ortaya çıktığını savunmuştur. Aşırı kurak ve yaşam standartlarının sert

olmasından kaynaklanan zorlu yaşam mücadelesinde erkeklerin daha dayanıklı olduğu görüşünde olan Demeo, bu yaşam standartlarının da zamanla yok olması ve daha da güçleşmesi eril kabileleri göçe sürüklemiştir. Saharasya'da bulunan eril kabilelerin daha yumuşak iklime sahip olan ve yaşam alanlarının daha elverişli olduğu bölgelerde yaşayan anaerkil toplumları yok etmeye başlamışlar ve böylece Avrupa'ya, daha batı ve kuzeye doğru yayılmaya başlamıştır. Elverişli iklimlerde bulunan anaerkil yapıyı değiştiren ve ataerkil evrime zorlanan yapılar, aynı zamanda kadınların elinde bulunan artı değeri de almışlardır. Böylece toplumlar erkek egemen özelliklerini M.Ö. 4000'lerden bu yana daha da güçlendirerek kendisini korumuştur. Kadınların özgürlük alanlarını sınırlayarak gelen bu yapı feminizme göre tüm alanlarda erkeklerin egemen olduğu, hatta bilimin bile eril olduğu, daha sonra sanat ve kültürel yapıların da erkek egemen olduğu savını toplumsal cinsiyet temelinde anlatmıştır. Feminizmle beraber diğer kuramlar da toplumda bulunan bu eşitsizliğe kayıtsız kalmamışlardır. Yapısal-işlevselci teori kadınların ve erkeklerin belirli görevleri yerine getirmekte olduğu ayrımını yapmıştır. Fakat yapısalcılar, değişimin peşinde olmadıkları için pastayı oluşturan diğer bütünleri görememişlerdir. Yani işlevselciler mutlak bir işlevden bahsettikleri için yanılmışlardır. Bu noktada devreye giren çatışma teorisi, işlevsel düşüncenin göremediği değişim ve çatışmanın sürekliliğini görmüş ve kadın erkek eşitsizliğinin her iki bireyin de çıkarlarına bağlamıştır. Ancak kadınların toplumda geri planda durması onların çıkar savaşı veremediği noktasını karartmışlardır. Simgesel etkileşimci teori ise kadın erkek eşitsizliği noktasında kadınların hamile kalıp doğurması ve bebeğe sahip olması onların eşleri tarafından yalnızca ev işlerinde etkin olabileceği anlamını yükledikleri üzerinde tartışma yaratmıştır. Simgesel etkileşimci düşünce kadınların doğurgan olması simgesini onların ev işlerinde etkin olabileceği noktasında anlamlandırırken, erkeklerin de ev dışı işlerde etkin olabileceği anlamını da taşıdığını anlatmaktadır. Bunun yanında alışveriş kuramı ise kadın erkek ayrımında, eşlerin birbirine bağlılıklarının her ikisinin de birbirine eksik oldukları yönlerde olduğunu anlatmaktadır. Örneğin eşinden boşanmak isteyen ama boşanamayan kadının ekonomik olarak eşine bağlılığı onu bu kararından vazgeçirebilmektedir. İnsanın verdiği kadar almak istediğini savunan alışveriş kuramı, bazı kadınların da eşine bağlılığının yalnızca duygusal yönde olmasının, onları bu bağlılıktan duygusal beklentilerinin sönmesiyle kolay uzaklaşabileceğini ve boşanmanın böylece daha kolay gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Boşanmanın gerçekleşmesinin altında yatan temel nedenin toplumsal cinsiyet bağlamındaki ayrımların ortaya çıkardığı

sorunlardan olduğunu savunan feminizm kendi sayıtlılarını oluştururken tarihsel temelli çözümler yaratmıştır. Eşitsizliklerin temelini tarihlendirirken ise ataerkil yapı sisteminden bahsederek yapmıştır. Kadın çalışmalarının 18. yüzyıldan beri devam etmesi ve ilerlemesi, kadın haklarının aranmasında etkili bir rol üstlenmiştir. Kapitalist sistemle beraber kadının özgürlüğünün ev içi işlerle sınırlandırıldığını savunan sosyalist feministler, değişen toplumsal süreçlerin kadının mülk edinmesi ve ev dışı işlerde düşük ücretle çalıştırılması onların özgürleşmemelerinden kaynaklanan sorunları da beraberinde getirdiği bir gerçek olarak devam etmektedir.

Hastalanmış bir toplumu işaret eden ataerkil yapı, belirlenmiş olan roller, statüler, kültürel edimiler ve toplumsal sorunların yine belirlenmiş olan ve erkek bilimciler tarafından üretilen çözümler ile sorunlara yaklaşılmaktadır. En genelde determinizm, evrendeki bütün olayların daha önceki durumlar ve ilişkiler tarafından belirlendiğini savunur (Şahin Ünver, 2015, s. 16). Belirlenimci düşüncenin savunduğu önceden düşünülen ve planlanarak yapılan şeylerin belirlenmiş olduğu ve dolayısıyla böylece eyleme geçmiş olduğundan bahsetmektedir. Belirlenimcilere göre bireyin davranışlarını belirleyen onun geçmişi, genetiği ve çevre koşullarıdır. Ancak belirlenen davranışlar üzerinde bireylerin ahlaki sorumluluğunun olduğu gerçeğini atlamışlardır. Bu sebeple de eleştiriye maruz kalmıştır. Boşanma da bir belirlenmiş davranış olarak ele alınır, bu olgunun en başından bireyler tarafından ve toplum tarafından belirlenmiş davranışlar örüntüsüne göre gerçekleştiğini savunmak çok zor olabilmektedir. İçerisinde belirlenmiş davranışlar olsa da boşanma, bu eylemi gerçekleştirip gerçekleştirilmeyeceği noktasında belirsizlikler de taşımaktadır.

Postmodern dönemde erkeklik kavramı eleştirileri, bazı yazarlar tarafından erkeklik algısında yaşanan bir kriz olarak ele alınmıştır (Çağırkan, 2018, s. 98). Çağırkan, (2018) geleneksel toplumlardan modern sanayi toplumlarına geçiş süreci içerisinde, kadın ve erkek kavramlarının keskin bir çizgi ile ayrıldığını ve toplumsal hayatta iş bölümünün bu durumun en belirgin göstergesi olduğunu savunmuştur. Amerika'da meydana gelen erkeklik krizi, feminist hareketlerin başlamasıyla toplumsal cinsiyet rollerinin tehlikeye girmesine karşı duran bir akım olmuştur (Kepekçi, 2012, s. 67). Kadınların özel alana geri dönmesiyle, erkeklere kamusal alanda bir tehdit oluşturmaktan uzaklaştırılacağını savunan erkek grupları, sorunların böylece ortadan kalkacağı tehdidini öne sürmüşlerdir. Erkeklik krizinin; imkânsız iktidar, yitim, erkeklik kaybı ve dönüşüm gibi çeşitli şekillerde adlandırılmaktadır

(Köseoğlu, 2019, s. 44). Zaten ataerkil bir toplumda erkek egemenliği hâkim iken, kadının kamusal alana çıkmasıyla erkeklik krizi erkeğin egemenliğini yeniden düzenleme girişimi olarak da görülebilmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımına karşı duran feminist görüşlerin yayılmaya başlaması kadın-erkek eşitsizliğinin devam etmesini isteyen erkekler için bir son gibi görülmüştür. Erkeklik krizinin tanımlanmış olduğu erkeklerin özgürlüğüne bir son verileceği yanılgısı, onları feminizm görüşlere karşı cephede durmaya itmiştir. Toplumsal cinsiyet ayrımlarının devam etmesi ve değişmesiyle kadınların toplumdaki sorunlarının azalacağını düşünmüşlerdir.

3.1.2. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Toplumlar, kendi tarihlerini yazarken heterojen bir yapıyla karşı karşıya kalırlar. Bu heterojenlik karmaşık yapı arz ettiği için, toplumsal karmaşıklığa bir karşı çıkış rolü oluşturmaktadır. Bu rolün, karmaşıklığa son verdiği düşünüldüğü gibi toplumlarda bir rol karmaşasının da çarpıcı etkisini yaşatmaktadır. Her toplumda kendine göre oluşturulan rol karmaşası vardır. İnsanlar için belirlenen roller, aslında toplumsal görev dağılımının oluşturulması ve böylelikle toplumdaki karmaşıklığı, çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelik olarak düşünülüp ortaya atılsa dahi sonuç hiç de düşünüldüğü gibi olmamıştır. Kadına verilen toplumsal rollerle erkeğe verilen toplumsal roller bir ayrım yaratmaya başlamıştır. Hatta daha ilk rolde bu ayrım gözle görülür hale gelmiş olmaktadır. Karşılaşılan cinsiyetli çağrışımlar bireylerde davranışın önüne engel olarak çıkmaya başlar ve bununla beraber toplum cinsiyet rollerinden ne bekliyorsa kadın ya da erkek olsun herkes bunlara adapte olmaya mecbur kalır (Usta, 2018, s. 9).

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların oluşmasında ve kadının toplumdaki yerinin belirlenmesinde etkili olan faktörlerin en başında aile geldiği gibi diğer faktörler ise; oyun, oyuncaklar, okul, öğretmenler, ders kitapları, kardeş, arkadaşlar, kitle iletişim araçları gibi sıralanabilmektedir. Kadınlar ikincil konumlandırmalar ile topluma nüfuz etmiş olan bedenleri ile var olmuşlardır. Eril toplumda, kadınlar amaç için bir araç konumuna da getirilmiştir. Erkek egemen toplumlarda kadına yüklenen cinsiyet rollerinden dolayı, kadınların bu mekanizmalara erişiminde kısıtlılıklarının yaygın olduğu ve kadınların; sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda konumunun daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir (Karakaş, 2018, s. 5).

Kadınların böylece bütün bu özellikleri günümüz toplumlarına kadar ulaşmış ve kadınlar günümüzde de görücü usulü ile evlenmekte, okula gönderilmemekte, evin önemli işlerini erkekler yapmaya devam etmektedir. Ev içerisinde tamir işlerinin sadece erkeklerin yapmasının sebebi de Atina toplumundan günümüz toplumlarına kadar varlığını devam ettirmiştir (Akbaş ve Polat, 2017, s. 10-16).

Her toplumun kendine has toplumsal sınıfları bulunmaktadır. Bireyler toplum içerisinde edinmiş oldukları grupsal aidiyetleri ön plana çıkararak toplumsal sınıf oluşturmaktadırlar. Bu sınıf ayrımı kadının statüsünü belirlemektedir.

Önemli bir özellik olarak nitelendirdiğimiz doğurganlık özelliği sebebiyle çocuk sahibi olabilen kadınlar, iş hayatından uzaklaşmakta hatta görevini tamamlayamamaktadırlar. Halen günümüzde önemli görevlerin altından kalkamayan kadınlara sosyal statülerinin ellerinden alınması seçeneğini sunmuş durumdadırlar. Başka seçenek bırakmayan siyasi belirlemeler kadınların ilerlemesinde dur diyen bir faktör olmuştur. Kadının toplumdaki yeri cinsiyet özellikleri ile konumlandırıldığı için erkeklerden çoğu bakımdan ayırım faktörlerini oluşturmaktadırlar. Geçit (2013), John Stuart Mill'in görüşlerini Kadının Toplumsal Konumu başlığı altında kadınların konumlandırıldığı yerin ne sebeple oluştuğunu şu cümleleriyle belirtmiştir: Toplumu oluşturan bireyler arasında kişisel yetenek ve beceriler konusunda bazı farklılıklar vardır. Bireylerin kişisel yetenek ve becerilerinden dolayı toplumda daha iyi denilebilecek bir konuma sahip olmalarından daha doğal bir şey olamaz. Ancak kadınların toplumdaki yeri sorunu, kişisel yetenek ve beceriler ortaya çıkan bir sorun olarak görülmemektedir. Bu sorun daha çok doğuştan sahip olunan biyolojik durumdan dolayı cinslerden birinin ayrıcalıklı ve diğerinin ikincil duruma düşürülmesi sonucu ortaya çıkan bir sorun olarak düşünülmektedir (Geçit, 2013, s. 106).

Buradan da anlaşılacağı üzere kadını, biyolojik atıflarla toplum ayırımına iten net bir çizgi görülmektedir. Kadın ilk çağlardan itibaren hep bir hane içerisine hapsedilmiş durumdadır.

İnsan ilk olarak arkadaşlık kurabilen ve bir şekilde sosyalleşen bir varlıktır. İnsanın diğer insanlarla temas içerisinde olması onların diğer insanlardan bir takım bilgi alış ve diğer insanlara bilgi aktarımı yaptığı anlamına gelmektedir. İki kişi ve daha fazla kişi ile ortaya çıkabilen bu etkileşim ailede başlar ve sosyal çevre ile devam etmektedir. İş hayatı, oyun arkadaşları, okul hayatı, aile hayatı ve kişisel alanlar hep

bu etkileşimlerle kurulmaktadır. İnsanın bir davranışı kendisine rol edinmesinin içerisinde birçok etken vardır. Bu etkilerin toplamına sosyal çevre içerisinde daha geniş bir alanda bakılabilmektedir. Toplumsal çevre, çocuğa ilk olarak kadın ya da erkek olduğunu fark ettirmektedir. Bunu fark eden çocuk da kendini kadın ya da erkekler sınıfına ait hissedip davranış özelliklerini bu nokta üzerinde konumlandırmaktadır. Kadınlar kendilerine doğuştan verilmiş olan ve miras kalan toplumsal cinsiyet rollerini nesilden nesile aktarmaya devam etmektedirler. Geleneklerinden modern dünyaya da bulaştırmış olan toplum, modernizm adında bir gelenek çalkantısı yaşamaktadır. Yani modernleşen dünyada toplum, bir yandan da geleneksel dünyayı da devam ettirmeye başlamış olmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadınlara kendi nesillerinin kendilerine öğretildiği gibi aktarmasını dayatmaktadır. Bu bakımdan kadınların sosyal erilliklerinin olmayışı onlara ikincil konumda yer ayırmıştır. Toplumsal cinsiyet ayrımının erkeği özel konuma, kadını ise ikincil konuma koymasının sebebi geleneksel kurallardan kaynaklanmaktadır.

Sosyal cinsiyet ayrımı insanların ilk varoluşundan bu yana devam etmektedir. Ve bu bir gelenek halini alarak günümüzde de varlığını gelenek bağlarıyla devam ettirmektedir. Kadın ve erkek arasındaki bu ayrımcılığın toplumda bir denge oluşturduğu da görülmektedir. Bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkilerde kadının geri planda tutularak erkeğin ön güç olarak kullanılması, güç dengesinin dağılımını gösteren bir tablo oluşturur. Yani kadınlar toplumdaki yerini değiştirmeye çalıştıkları için birçok sıkıntı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde eşitlikçi bir tutuma sahip olmaları, onların evlilik uyumunu etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi kaynaklar gibi tüm alanlarda temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan ya da kullanmamasını amaçlayan cinsiyete bağlı olarak yapılan engellemedir (Karakaş, 2018, s. 6).

Liberal feminizm, kadının kendi konumunu belirlemesi için onun entelektüel bilgisinin geliştirilmesi gerektiğini aynı zamanda annelik ve ev işlerinde de entelektüel gelişime gerek olduğunu savunmaktadır (Altınbaş, 2006, s. 25). Günümüz Türkiye’inde entelektüel açıdan kendini geliştirebilmiş birçok kadın bulunmaktadır. Ancak bir ironi olarak görülmektedir ki bu entelektüel gelişimini tamamlamış birçok kadının yöneticisi olarak bir erkek, bu kişilerin yine bir üst makamında konuşlanmıştır. Karar alma mekanizmalarında aktif olarak söz sahibi olamayan kadınlar, siyasete katılım konusunda da yeterli derecede bir sayıda ulaşamamıştır. Öztürk’e göre

kadınlar, güç ve otoriteden yoksundurlar ve sistematik olarak yoksun bırakılmaktadırlar (Öztürk, 2012, s. 4). Kadınların erkek egemen olan toplumlarda, siyasal katılımlar sağlayamaması onları siyasi güçlüklerle karşı karşıya getirmektedir. Bu nedenle kadınların özgürlük savaşında bir arada bulunarak toplumsal cinsiyet rollerine bir son verme çözümünün onlar için feminist bir olgu meydana getirmiştir.

3.2. Kadının Kamusal Alanda ve Özel Alandaki Konumu

Kamusal alan tartışması ilk olarak 1980'lerde başlamış ve bu kavram ilk defa Jürgen Habermas tarafından kullanılmıştır (İnci, 2015, s. 44). Eril ailede ev bireylerinden baba dışarıda yani kamusal alanda çalışıp eve ekmek parası getirmekte, kadın ise ev içi işlerden sorumlu olmakta, özel alanda kocasını beklemekte ve dışarı ile tek bağlantısı kocası olmaktadır. Evin diğer bireyleri ve özellikle kadın, erkeğe ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bağımlıdır (Korkmaz, 2018, s. 19). Türkiye toplumunda da görülen bu durumda, kadın evde çocuk yetiştirmekten sorumlu ve kız çocuğu ise evde annesine yardım etmekten sorumlu, görevli iken; erkek ise dışarıda ağır işlerde çalışır, eve ekmek parası geçim kaynağı sağlar ve erkek çocuğu da babasının izinden gitmekte, yani babasının öğrettiği rolleri uygulamaya koyulmaktadır. Kadının kamusal alana girmesiyle de toplumsal cinsiyet sorunları devam ettiği ve kadının kamusal alandaki emeğinin değersizleştirildiği görülmektedir. Sosyalist feministlere göre, kadının kamusal alanda harcadığı emeğin karşılığı kapitalist sistemin ona uyguladığı; düşük ücret, yarı zamanlı çalışma gibi etkenler onu değersizleştirilmektedir (Güneş, 2018, s. 149).

İnci (2015), kadının özel alandan (doğal alan) kamusal alana çıkış süreci 18. yüzyıldan beri hem eril iktidarın yanında yer alarak hem de bazen eril iktidara bir tehdit olarak ortaya çıktığı andan itibaren bir başlangıç oluşturmuştur. Kadın hakları için mücadele veren feminizm ise bir başka başlangıç olagelmıştır. Özel alan zorunlulukların alanı iken kamusal alan özgürlüklerin alanıdır ve kamusal alanda sadece özgür erkek bireyler politika yapabilirlerken, özel alanda kadınlar yaşamını devam ettirirler (Küçük, 2018, s. 3). Kamusal alan resmi ilişkilerin, adaletin, eşitliğin, kuralların alanıyken; özel alan sevginin, geleneklerin, ahlakın, kültürün alanıdır. Özel alan kadının, kamusal alan erkeğin alanı olarak tanımlanmıştır (İnci, 2015, s. 45). Kamusal alan ve özel alan ayrımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan ve bu nedenle de toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı meşrulaştıran bir anlam taşımaktadır

(Alican, 2013, s. 18). Kadının kamusal alandaki yeri ile özel alandaki yerinin cinsiyet faktörüne göre değişiklik göstermesi onları bu alanlarda da cinsiyetlerinden dolayı ötekileştirmiştir. Kadın tarihine baktığımızda kamusal ve özel alan arasındaki ayrım, bu iki alan arasında çizilen sınır, feministler tarafından erkek egemenliğinin temeli olarak ön plana çıkarılmaktadır (Atalay Küçük, 2018, s. 86). Atalay Küçük (2018), kadının kamusal alana uygun görülmediğini ve bununla da yetinilmeyip kadının özel alanda da erkeğe bağımlı ve hane içerisinde ikinci plana atılmasını da doğal kabul görüldüğünü savunmaktadır. Kadının toplumsal cinsiyet üzerinde oluşturulan iş bölümü kadın emeğini yok sayarak çoğalan kamusal alan, kadınlar için özgür bir alan oluşturmamakta ve özel alanla da güçlü bir eril iktidar bağları oluşturmaktadır.

3.3. Aile Kurumu ve Boşanma

Toplum birçok kurumlardan oluşmaktadır. Bu kurumların en başında da aile kurumunu ele almak yerinde bir anlam kazandırılmış olacaktır. Toplumsal kurum, Aydına göre; belli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik yapılaşmış, örgütlenmiş, değer yüklü yaygın sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır (Aydın, 2011, s. 13-14). Kurum insan yaşamının girift hale gelmiş ilişki örüntülerinin bir parçasıdır. Mekan ya da yere ait değildir. Kurum sadece bir grup insana tekabül eden bir grubun kategorisini oluşturur ve düzenler. Kurumun asıl konusunu davranış örüntüleri oluşturmaktadır. Bu açıdan aile, (evlilik, tanışma, nişanlılık, çocuk-ebeveyn ilişkisi, akrabalık v.b.) gibi bir ilişkiler düzeni olarak ele alınırsa bir kurumdur. (Aydın, 2011, s. 16) Kurumların işlevleri olduğu gibi aile kurumunun da işlevleri bulunmaktadır.

Kurumların görevi davranışları yönlendirmek, kültürün devamlılığını sağlamaktır. Kurumlar kişilere toplumdan alınan hazır şeyleri aktaran kurumsallaştırmalardır. Aile kurumu temel bir kurumdur ve başka bir kuruma indirgenememektedir. Kendi içinde bir ana kurum olarak ele alınmaktadır. Ancak bir aile kurumu, eğitim kurumunun işlevlerine karışabilir ve kişi aile içerisinde de eğitim alabilir. Kurumların ortaya çıkış süreci değişkenlik gösterebilir. Bir kurum eylem ve değerlerin sonradan normlaşması ile ortaya çıkarken, başka bir kurum normları eylem ve değerler üzerinde oluşturabilmektedir. Aile kurumu sonrasında ata, ocak, yurt, hane konularını kutsallaştırmış ve bunların toplamını bir kurum haline getirmiştir. Ailenin eğitim, biyolojik, sosyal, ekonomik, siyasi ve dini işlevleri vardır. Ailenin çocukları koruma ve sosyalleştirme işlevi, cinsel ilişkileri düzenleme işlevi, toplumsal rol ve

statüleri belirleme işlevi, duygusal destek işlevi, koruma işlevi, eğitim işlevi, dini işlevi ve ekonomik işlevi olduğunu Benokraitis 1992 yılında böyle sıralamıştır (Canatan ve Yıldırım, 2016, s. 85).

Aile toplumda iş bölümü de oluşturarak üretimin belli bir noktasında yer alır ve ailenin ekonomik işlevini ihtiyaçları gidererek yerine getirir. Aile ilk olarak çocuğa eğitim veren kurumdur. Bu eğitimi sosyalizasyon bağlamında çocuğun sosyal bir varlık olabilmesi için vermektedir. Asıl işlevlerinden biri eğitim vermesidir. Bir hane içerisinde ailenin doğuştan mensup olduğu dine, fikir birliği yaparak inanması ve bu inancını yeni nesle aktarmasıyla devam ettirmiş olan bir kurumdur. Yani ailenin dini işlevi aynı zamanda inancın yaygın hale gelmesinde ve kendi değerlerinin çocuğa da öğretilmesi sürecinde önemli bir faktördür. Feminist bakış açısına göre aile, ataerkil düzeni koruyan, kadın ve erkek için cinsiyet ayrımına dayalı farklı toplumsal işlevleri aşıl原因an bir kurumdur (Aydın Şafak, 2013, s. 42).

Aile evrimi denilen dönemler ailenin günümüze kadar hangi süreçlerden geçerek geldiğini ya da halen ilk yapısını koruyabildiğini anlatmaktadır. Aile insan yaşamının ilk başladığı zamanlardan beri birlik oluşturan iki cinsin birbirini dış güçlerden korumasıyla ve yaşanan yerde iş birliği yapılması ile ortaya çıkmıştır. Aile süreçleri genel olarak anaerkil dönem, babaerkil dönem ve eşitlikçi dönem olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Duman, 2012, s. 25). İlk olarak erkin kadına ait olması onun doğurganlık özelliği sebebiyle yerleşik yaşama mecbur kalması ve üretim sürecinde ilk yerini almasından kaynaklanmaktadır. Kadın daha ilk zamanlardan beri bir yerde yerleşik yaşam sürmüş ve ekip-biçme ve üretme hususunda ilk atağa geçmiştir. Anaerkil ailede boşanma gerçekleştiği zaman ilk olarak erkeğin evi terk etmesi, ölümlerle gelen mirasın ise kız çocuğa verilmemesi gibi geleneklere sahip olmuşlardır. Erkliğin erkeğin elinde olmasıyla babaerkil dönemine geçilmesinin sebebi üretimde gerçekleşen artık ürünün erkeğin eline geçmesiyle başlamıştır. Yani üretilenle tüketilen arasında oluşan farkın erkek himayesine geçmesi ile erkekler mirasa el koymuş, boşanmalarda ise evi kadın terk etmeye başlamıştır. Bu dönemlerde korunan toprak hakkı varken zamanla bu haklar yerini sanayi toplumuna bırakarak değersiz toprak hakkı halini almıştır. Artık tüm insanlar için iş imkânları ortaya çıkmış, hanenin kendine ait toprağı olsa bile bir değeri kalmamıştır. Evin geçim sıkıntısını erkek de kadın da giderebilmiştir. Bu sebeple zamanla bu değerler değişmiş eşitlikçi aile yapısına doğru bir evrim gerçekleşmiştir. Marksist görüşlere göre, ailenin zamanla

özel mülkiyetin tamamen ortadan kalkmasıyla ortadan kalkabileceği savunulmuştur. Komünist toplumlarda ise aile bağı koparılmaya çalışılmış ancak bu pek de etkili olamamıştır. Aile evrensel bir kurum olduğu için bir toplumun devamlılığının sağlanmış olmasında gerekli bir kurum olarak varlığını korumaya devam edecektir. Güç ile mülkiyet arasındaki ilişki konusunda, Saint-Simon'un temel argümanı, mülkiyet ile güç arasındaki zorunlu ilişkiyle ilgilidir. (Swingewood, 2014, s. 37) Bu zorunlu ilişki Simon için sanayileşme ile daha da güçlenmiştir. Güç ilişkileri de değişime uğramıştır ve aile yapılarında değişiklikler hissedilmeye başlanmıştır.

Aile içerisindeki değişimler günümüze kadar aralıksız devam etmiştir. Öncelikle kadınlara ait olan özel mülkiyet, servetin artışı ile erkeğin eline geçiyor, zamanın ve şartların değişmesi ile mülkiyet üzerindeki gücün de değişimine neden oluyor. Soy zinciri analık hukukuna göre hesaplanırken daha sonra bu hukuk ortadan kaldırılıyor ve soy zinciri babadan oğula devam ediyor. Kadının genlerinde bulunan kromozomlar olmasaydı cinsiyet denilen bir durum da olmayacaktı, böylelikle insanlık tarihi de ortadan kalkmış olacaktı. Tüm genlerin kadının özelliklerinden alınması günümüz tıp biliminin bile geri plana itilip erkeği mükemmeliyetine alan toplum, değişimin sınırlarını çizmiş bulunuyor.

Taylan'ın araştırma makalesinde ailenin sanayileşme ile birlikte yapısal değişiklikler içerisinde ilerlemiş olduğunu ve aile bireyleri arasında bir eşitlik oluştuğunu şu şekilde ifade etmiştir: Türkiye'de aile, yapısal olarak, yıllar itibarıyla, geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğru yönelim içindedir. Aile ilişkileri bakımından geleneksel otorite örüntüleri ve cinsiyetçi rol dağılımına uygun biçimde modern eşitlikçi cinsiyetçi rol paylaşımına doğru değişim halindedir (Taylan, 2009, s. 118).

Buradan anlaşılmaktadır ki Taylan, ailenin değişen üretim materyallerine paralel olarak ailenin de değişimler yaşamış olduğunu ve bu değişimin; geleneksel kültüre bağlı geleneksel aile yapısından, sanayileşmeye bağlı üretim yeniliklerinden oluşan çekirdek aileye doğru evrim geçirdiğini savunmuştur. Anne, baba çocuklar ve eşlerden oluşan geniş aile yapısı günümüz kırsal kesimlerinde yaygın olarak devam etmektedir. Türkiye'de kırsal alanlardan ve ilçe merkezlerinden bahsedecek olursak bir geniş aileyi; eşler, onların çocukları, eşlerin anne ve babaları oluşturmaktadır. Taylan'ın burada değinmiş olduğu bir başka nokta ise çekirdek aile içerisindeki rol

dağılımının sanayileşme ile birlikte değişiklikler göstermiş olduğudur. Bu ise kadınların eşit haklara sahip olduğunu ve onların erkeklere verilen rolleri üstlenmiş olduklarını ifade etmişlerdir.

Aile içi ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine engel olan sorunların ortaya çıkmasıyla bu ilişki bağlarının kopması neticesinde boşanma olayı yaşanmaktadır. Boşanmaya iten aile içi olumsuz olaylar ve eylemler öncelikle toplumdaki diğer kurumlarla da bağlantılı olarak oluşmaktadır. Toplumun genel yapısını oluşturan aile kurumuna, toplumu oluşturan diğer kurumların da etkisi olduğu için aile içi sitem üzerinde de etkili olmaktadır. Bu aile içi sistemi oluşturan erkek, kadın, çocuklar ve diğer bireyler; toplumun ekonomi, siyaset, din, ahlak, toplumsal, eğitim, hukuk, sağlık, iletişim ve spor gibi diğer tüm kurumlarla bağlantılı olarak bir düzen içerisinde yaşamaktadır. Toplumdaki bu birbirine bağlantılı kurumlardan herhangi biri görevini yerine getiremediği zaman bir diğer kurumun da ondan etkilendiği gibi aile içerisindeki bireyleri de etkilemektedir. Boşanma olgusunun ortaya çıkabilmesi için bu kurumların herhangi birinde oluşan bir bozukluğun bireyleri etkilemesi neticesi bulunmalıdır. Bu nedenle boşanma, eğitim düzeyi düşük olan kadınların aile içerisinde karşılaşmış olduğu ekonomik sıkıntılarla baş etme yolunda olanakların sınırlı kalmasından dolayı bu sorunlarla baş etmekte güçlük çekmektedir. Eğitim kurumunun sınırlılıkları nedeniyle diğer toplumsal kurumlarla bağlantılı sorunlarını beraberinde getirmektedir. Kadınların karşılaşmış olduğu sorunlarla baş edememesinin sebeplerinden biri de toplumun onlara aile içi toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün en yoğun olduğu kesim ise eğitim düzeyi düşük olan kadınlardan oluşmaktadır. Toplumun cinsiyete dayalı vermiş olduğu görevleri yerine getirmeye çalışan eğitim seviyesi düşük kadınlar, aynı zamanda bu görevlerle beraber gelen sorunlarla baş edemediği noktada aile içi ilişkilerin zayıflamasıyla ve aile içi evlilik bağlarının kopmasıyla boşanma olayı gerçekleşebilmektedir.

3.3.1. Türkiye’de Aile Yapıları

Aile, günümüz toplumlarında değişim yaşamış ve aile tanımları değişmeye başlamıştır. Aile genel olarak toplumsal bir biçim değişimi⁶ yaşamaktadır. Bu biçimsel değişime boşanma bir başlangıç noktası olarak alındığında ailenin yapısal özelliklerinin aynı kaldığını ve biçimsel olarak farklılık kattığını göstermektedir. Boşanma ile anne ve babanın ayrı yaşayıp çocukların ise anne ya da babanın yanında yaşamaya devam etmesi aile yapısının biçimsel olarak değiştiğini göstermektedir. Aile biçimini değiştiren bir etken olan boşanmanın kadınlar üzerinde hem kültürel hem de sosyal etkisi bulunmaktadır. Otorite sahibi yönünden aile türleri, anaerkil ve ataerkil aile türü olarak adlandırılır (Cihan, 2015, s. 10). Ana soylu aile, kadın soyuna bağlı olarak anne hukukunun egemen olduğu ailedir (Ceren, 2008, s. 27). Geleneksel özellikleri taşıyan ataerkil aile tipi, erkek egemenliğini, aile reisi rollerini cinsiyet faktörü üzerinde kurmuştur. Kültürden kültüre farklılık gösteren aile yapısı toplumun cinsiyetlere olan bakış açısını da yansıtmaktadır (Ateş, 2018, s. 9).

Türkiye’de aile yapısı zamanla evrimleşmiş ve bu evrim günümüzdeki modern aile yapısına kadar gelmiştir. Büyük göç ve kentleşme hareketleri Türk ailesini kentlileştirmekte ve modernize etmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2016, s. 138). Bu olgu kadınlar için hem avantajlar hem de dezavantajlar getirmiştir. Eşit rol dağılımı, mesleki ve eğitimin artışı gibi imkânların yanında boşanma oranlarının artışı, dayanışma imkânlarının azalması gibi dezavantajları da beraberinde getirmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2016, s. 138). Kadınlar geleneksellikten gelen rollerinden sanayileşme ile birlikte, yani iş istihdamının başlamasıyla beraber bakıcı rollerini de değiştirmeye başlamıştır. Evde çocuklara ya da yaşlılara bakım hizmeti veren kadının ev dışında çalışmaya başlamasıyla bakım sağlayıcı rolünü kreş, bakımevi, huzurevi gibi başka kurumlar üstlenmiştir (Epik,2016, s. 17).

Türkiye’de aile kırsal bölgelerden, kentsel bölgelere doğru; geleneksel tipten, çekirdek tipe yönelen bir dönüşüm göstermektedir (Yılmaz, 2011, s. 3). Türkiye’de hane halkı sayısına göre aile yapıları geleneksel geniş aile, çekirdek aile ve geçiş ailesi

⁶ Biçim değiştirmiş aile yapısı, genel olarak ölüm, boşanma, ayrı yaşam gibi nedenlerle aile büyüklerinin yani anne ya da babanın ve ya da her ikisinin birden olmadığı aile yapısıdır. Modern aile yapısına uygun bir yapı niteliği taşımaktadır.

olarak üçe ayrılmaktadır (Taylan, 2009, s. 119-122). Geçiş ailesi geleneksel aileye benzer olarak çekirdek aile yapısına doğru evrimleşen bir yapıya sahiptir. Çekirdek aile sanayileşme sonrası Türkiye’de şehirlere göçlerin yaşanması ve kırsal alanların terk edilmesi nedeniyle meydana gelmiştir. Kentsel aile, genel aile tipi olarak çekirdek aile tipinde; anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan, eşit otoriter yapılı, kadının çalışma hayatına katılabildiği aile modelidir (Tosun, 2018, s. 2). Bu aile içinde kadın ve erkeğin kalıplaşmış rolleri değişmeye başlamıştır (Şenkul, 2014, s. 12).

Taylan, aile yapısını yerleşim yerlerine göre aile biçimi olarak şu şekilde ayırmıştır: köy ailesi, kent ailesi, gecekondulu ailesi, kasaba ailesi (Taylan, 2009, s.122). Köy ailesi, ataerkil bir yapıya sahip olan, geleneksel özellikleri taşıyan, genellikle üretimini ve artı değerini tarımdan sağlayan bir geniş aile yapısına uygun aile yapısıdır. Kent ailesi, artık geleneksel özellikleri terk edip modern yaşamın gerekliliklerini yerine getirerek hayatını devam ettirmeye çalışmıştır. Kent ailesi oluşturamayan aileler ise kentlerin yakınında bir baraka ya da gecekondulu ile oluşturduğu yapıda hayatını devam ettirmiş ve kendine özgü bir kültürel yapı da beraberinde oluşturmuştur. Üst tabakadaki kent ailesine özen gösteren gecekondulu ailesi kentsel değerleri benimsemek istemesine rağmen, üst tabakayla bütünleşemez ve kendine özgü yapısını korur (Soyyigit, 2002, s. 59). Böylece tam anlamıyla kırsal yaşam alışkanlıklarından bir başka ifadeyle köylülüğten kurtulamayan, öte yandan kentli olmaya özenen tutumlar sergileyen bir aile tipi söz konusu olmaktadır (Gökçe, 2018, s. 55).

Türkiye’de aile yapıları sanayileşmenin de etkisiyle değişmeye başlamıştır. Bu başlangıçla beraber sanayileşme öncesinden sanayileşme sonrasına doğru bir geçiş ailesi oluşturulmuştur. Ancak bu süreçte toplumun kadından beklediği rol ve davranışlarda benzer bir değişim söz konusu olmamıştır (Öztürk, 2017, s. 5). Geleneksel yapıdan ayrılmak istemiş olan gecekondulu ailesi kent yaşamına ayak uyduramayınca hem geniş aileden hem de çekirdek aileden nasibini almış ve hane içerisindeki rollerini değiştirerek hem kadın hem erkek iş yaşamında yerini almıştır. Günümüzde halen devam eden gecekondulu yapıları ve gecekondulu ailesi kentsel dönüşümlerle yok edilme projesi içerisine girmiştir. Kasaba ailesi ise kentlerin dörtte biri kadar küçük olan ve şehirleşmeye başlayan alanlarda yaşamaktadırlar. Bu aile yapıları da gecekondulu ailesinden farklı olarak bir kültürel temeli devam ettiren ve bu kültürel temelde değişimler yaşamaya çalışan bölgelerdeki aile yapılarıdır. Geniş aile

ve çekirdek aileler karışık olarak yaşamaktadır. Aile yapısını oluşturan en önemli şeyin ilişkiler olması yönünde kasaba ailesi ilişkileri geleneksel yapıda ağır basmaktadır. Genel olarak ülkemizdeki aile yapısını kırsal ve kentsel aile olarak değerlendirebiliriz (Tosun, 2018, s. 3). Türkiye’de kentleşme ile beraber kadının ve erkeğin rollerinin değişmesi ve bu değişimin kırsal alanlara da nüfuz etmesi ile bu toplumsal değişim eril rollerde çatışma yaratmıştır.

Kent: Sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinliği olan, tarımsal ürünler de dâhil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, çeşitli sosyal grupları barındıran heterojen bir toplumdur (Bal, 2011, s. 28-29). Bal (2011) kentleşme, sanayileşme ve modernleşmenin yarattığı toplumsal yapıda köklü niteliksel değişim süreci olduğunu savunmuştur. Modernleşme ve kentleşmeyi aynı potada eriten Bal, sanayileşmenin de kentleşme ile bağlantıları olduğunu varsaymaktadır. Modernleşme de endüstri toplumlarının kültürel ve yapısal dönüşümünü anlatmaktadır. Bir sosyalizasyon süreci olan kentleşme, insan davranışlarının bireyde ailede ve diğer sosyal gruplarda ekonomik, sosyal siyasal ve estetik boyutunda değişmesi ve gelişmesidir (Bal, 2011, s. 75).

Kentleşme ve kentleşme ile beraber kentsel sorunlar ortaya çıkmaktadır ve aile yapılarında da oluşan değişimle birlikte birçok sorun meydana gelmektedir. Kentleşmeyle beraber iş bölümü oluşmuş ve kırsal alanlarda sadece bir alanda çalışan kişiler, kentsel bölgelerde çalışma alanlarının farklılaşması ve ekonomik gelir alanlarının özelleşmesiyle beraber tek bir alanda uzmanlaşma ortaya çıkmıştır. Kentleşme öncesi eve gelir sağlayan erkek olduğu görülmektedir. Fakat kentleşme ve ekonomik gelir alanların değişmesi ve artmasıyla kadınlar da iş hayatına katılmışlardır.

Türkiye’de aile yapıları kentsel özelliklere göre de değişim yaşamıştır. Bunun sonucunda insanın teni ile taşın uyumu arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Kadının mekânının ev olmasında ve erkeğin mekânının dışarıda ayrı bir yerde olmasının nedenleri araştırılmaktadır. Aile yapılarını etkileyen değişim ve dönüşümler, karmaşık yapıda olan kentleri de etkilemiştir. Kentin insana bıraktığı kalıtsal özellikler ise eskiden gelip yeniye taşınmaya devam etmiştir. Aile yapılarının bu değişim ve dönüşümde etkilenmesi ve ileriye taşınması kaçınılmaz olmuştur. Türkiye’de kentsel değişimlerle ve toplumsal farklılaşmalarla da aile yapılarında farklılaşmalar gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmanın ve modern oluşumların etkisini

gecekondu ailesi içerisinde görülmektedir. Aile yapıları, aileyi oluşturan bireylerin kültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşam tarzlarını oluşturan bir ilişki kurmuştur.

3.3.2. Türkiye’de Boşanma Tartışmaları

Boşanma eylemi son zamanlarda artmasıyla Türkiye’de boşanma nedenleri üzerinde birçok çalışmalar yapılmıştır. Boşanma ile ilgili çalışmalara genel olarak bakıldığında; boşanmanın toplumsal, kültürel ve bireysel özellikler açısından farklılaştığı görülmektedir (Uçan, 2007, s. 40). Uğur (2014) toplumların modernleşme toplumlarına geçiş sağlayarak bir değişim yaşaması ve bu hızlı değişimle birlikte gelen toplumsal bir kurum olan aile kurumunun da nasibini alması konusunda boşanma olgusu üzerinde durmuştur. Uğur (2014), kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanmalarının onları hızlı bir boşanma eylemi içerisinde bulunmasını sağladığını savunmuştur. Modernliğin insanlara çok hızlı bir şekilde nüfuz etmesi onları alışılmadık bir girdabın içine sokmaktadır. Öte yandan Uğur’un bu makalesinde boşanmanın sebebinin eşler arası iletişimsizliğin olmasından kaynaklandığı da belirtilmektedir. İletişimin günümüz toplumlarında teknoloji ile yapılmaya çalışılması, toplumsal değerlerin bir kenara itilerek sanal dünyaya taşınmasıyla gerçekleşmiştir. İnsanlar artık arkadaşlık muhabbetinin sadece telefonda olabileceğine sıkı bir bağ ile bağlanmıştır. Uğur (2014) akademisyen kadınların boşanma sebebinin sadece ekonomik olmadığını belirterek, onların eşlerinden beklentilerinin yerine getirilmeyişinden de bahsetmiştir.

Eğitim düzeylerinin yükselmesi ile erkek ve kadın rollerinin daha eşitlikçi olduğundan yukarıda bahsedilmişti (Günay ve Bener, 2011, s. 160). Çalışan kadının artık kendi üzerindeki ev yükümlülüğünün eşi ile paylaşmasıyla birlikte kadının düşmüş olduğu sıkıntılar karşımıza çıkmaktadır. Günay ve Bener (2011), ataerkil bir yapıdan gelen günümüz erkeğinin ev ihtiyaçları ve ev sorumluluğu bakımından eşini yoksun bırakması, kadınlara boşanmayı bir alternatif olarak göstermesi, modern çağda artan bir durumdur, demişlerdir. Kadın boşandıktan sonra hem ev işlerini hem de ekonomik gelir sorumluluğunu tek başına kaldırmaktadır. Boşanma onlar için bir alternatif olmaktan çıkıp onlara ekstra bir sosyal yük oluşturmaktadır. Bu çalışmada kadınların boşanma sebeplerinin akademik hayata göre yorumlanması toplumda yaşayan çalışmayan kadınların eşlerine maddi yönden bağımlı olmalarına rağmen

boşanma gerçekleştirmeleri üzerinde durulmuştur. Çalışmayan ve serbest mesleklerde işe giren kadınların yaşamış olduğu sıkıntılara rağmen eşlerinden ayrılmalarının son çare olarak yaptıkları bir eylem olması üzerinde durulmaktadır. Toplumun boşanmış kadınlar için kendi içerisinde yeni bir yer ayırması dikkatleri bu noktaya yoğunlaştırmıştır. Özellikle çocuğu olan kadınların bu tezde görülmesi gereken noktası, eşler arasında sıkıntılar yaşanmasına rağmen kadınların eşlerini boşamak istemedikleri ve bunun için mücadele ettikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Medeni kanun boşanma nedenlerini özel ve genel olmak üzere ikiye ayırmıştır (Çiçek, 2014, s. 80). Özel boşanma nedenleri ve genel boşanma nedenleri ayırımında yasada, boşanma nedeni oluşturan olayın somut, açık ve kesin şekilde belirtilmiş olup olmamasına bakılır (Uzunoğlu, 2016, s. 45). Aktaş boşanmanın tarihine üç bölümde bakmıştır: ilkel toplumlarda boşanma, İlk Çağda boşanma, Hristiyanlıkta boşanma, İslamiyet'te boşanma ve Kanunu Medeni'nin kabulünden önce Türkiye'de boşanma olarak ayrılmaktadır (Aktaş, 2011, s. 16-19).

Şiddetli geçimsizlik çok net olmamakla birlikte her aile içerisinde yaşanabilecek bir durumdur. Aileler ve farklı aile yapılarında eşler aynı sorunlar üzerinden başka durumlar yaşayarak şiddetli geçimsizlik hallerine düşebilmektedirler. Açıkça görülme de şiddetli geçimsizliğin temelinde: sevgi- saygı yokluğu, maddi menfaatlerin ön plana çıkmış olması, ekonomik yoksulluk, işsizlik, sosyal hayattaki düzensizlik gibi unsurlar yer alabilmektedir (Yıldırım, 2004, s. 76).

Boşanma tartışmalarının Türkiye gündeminde giderek arttığı görülmektedir. 2016 Yılı Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri Oranı TÜİK verilerine göre; sorumsuz ve ilgisiz davranma nedeniyle boşanan kadın oranı % 61 olarak belirlenmiştir.⁷ Bolu ilinde yapılan bir araştırmada şiddetli geçimsizlik nedeni esas alınarak boşanmaların gerçekleştiği araştırılmıştır. Aile içi roller değiştiği veya çatıştığı zamanlarda ise boşanma kaçınılmaz hale gelmektedir.

Boşanmaların bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artış göstermesi, sosyal yapıdaki değişimin bir sonucudur (Yıldırım, 2004, s. 76). Yıldırım, aynı zamanda araştırmasında kadının boşanma nedenleri arasında: kadının çocuk sahibi olamaması, gelin-kaynana çatışması, annelerin erkek çocuklarını gelinlerinden

⁷ TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>, E.T.: 18.02.2019

kıskanmaları, evli çiftlerin ailelerinin sosyoekonomik ve kültürel açıdan aynı düzeye sahip olmamaları gibi sebepleri sıralamıştır. (Yıldırım, 2004, s. 68). Sucu'ya göre ise birçok boşanma nedeni vardır, bunları sıralamak gerekirse şöyledir: ekonomik sorunlar, eşlerin sosyokültürel yapı farklılıkları, cinsel sorunlar, iletişim bozukluğu, eşlerden birinin ihaneti, aile içi şiddet, zevk ayrılıkları, eşlerin birbirlerini ihmal edişi, ailelerin aşırı müdahalesi, eşlerin biri ya da her ikisinin ailelerine bağımlı ya da zayıf kişilikte olmaları, çocuk olmaması, ciddi ekonomik ve sınıfsal farklılıklar, yaş farkının fazla olması, erken yaş evlilikleri, aile baskısı ile evlendirmeler, taraflardan birinin ani kişilik ve yaşam pratiğinin değişmesi, psikiyatrik sorunlar depresyon/panik atak/şizofreni ve benzeri, uyuşturucu alkol ve kumar bağımlılığıdır (Sucu, 2007, s. 20).

Aile içerisinde gerçekleşen tüm bu sorunlar, ailenin temel yapısını yerinden sarsıp boşanmaya yol açmaktadır. Kimi eşlerin aileleri arasında bulunan kendi sorunlarından dolayı, kiminin ise aileleri ile sorunu olmasa da kendi kişisel sıkıntılarından dolayı bu sürece adım atabilmektedir. Kız çocuklarının da erkek çocuklarının da erken yaşta evlendirilmesi o birliği sarsan önemli noktalardan biri olmaktadır. Sucu, (2007) birçok kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de kadının erken yaşta evlendirilmesi ilerleyen yaşta evlilik birliğinin boşanma sürecine itilmesine sebep olduğunu savunur. Türkiye'de boşanmaların bu sebeplerinin yanında köyden şehre göç, sanayileşme ile birlikte geleneklerden uzaklaşma ve şehirleşme problemleridir (Yıldırım, 2004, s. 69). Türkiye'de boşanma sebeplerini eğitim düşüklüğü, kadının özgür olmaması, erkek egemenliğinin doğu, güneydoğu, iç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde çok etkin olması şeklinde ele alan Yıldırım (2004), aşırı derecede alkol kullanma, hakaretler ve kapalı aile gelenekleri gibi belirgin unsurları da eklemiştir.

Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi (2018) boşanmanın neden sorun haline geldiğini açıklarken, boşanma sebeplerinin arkasındaki etkenleri genel etkenler, Batılılaşmadan kaynaklanan etkenler, yasalardan kaynaklanan etkenler, yanlış danışmanlıktan kaynaklanan etkenler ve bireysel etkenler olarak bir ayırım yapmıştır. Genel etkenler içerisinde sanayileşme ile gelen kentleşme, ailelerin çözülme yaşamasına ve boşanmaların artmasına neden olan etkenler olarak sayılabilmektedir. Toplumun gelişmesi için adım atılırken Batılılaşma fikrinin de ortaya atılmasıyla Batılı özellikler Türkiye'ye tepeden inme özellikler getirerek her alanda olduğu gibi

aile yapılarında da değişiklikler yaratmıştır. Bir taklitte öteye gidemeyen Batılı özellikler boşanmaya konu olan sebepler üzerinde etkisini göstermiştir.

Kadın açısından boşanmayı ele alan Kaplan vd. (2018), boşanmış kadının boşandıktan sonra genellikle çevresinden kötü tepkiler aldığını, dul kadın algısı yüzünden yalnız yaşamakta zorlandığını, hemcinsleri tarafından da birer tehlike olarak algılandıklarını belirtmişlerdir. Yalnızca evliliklerin neden boşanma ile sonlandığı noktasına bakmayan Kaplan vd. (2018) boşanma sonrası kadınların yaşadıkları sorunların üzerine de eğilmiştir. Evlilik kadınlar için en büyük sosyal destek birlikteliği olmaktadır. Boşanma süreci ise bu güçlü sosyal eş desteğinin kaybı anlamına gelmekte ve bu olumsuz sürece uyum sağlamak bireyler açısından zorlaşabilmektedir (Özabacı vd., 2015, s. 459). Özabacı vd. (2015) eşlerin yaşamını birlikte sürdürürken yanında olmasını istediği kişiden destek almasını bireyin geleceğe umutla bakması anlamında değerlendirmekte ve boşanmaların sebebini bu desteğin zamanla silinmesine bağlamaktadır. Boşanma tartışmaları Türkiye’de çoğu bakımdan boşanmayı ele almıştır. Ancak bazı genel noktalarda şiddet, geçimsizlik, eşe karşı sorumsuzluk, evlilikten beklentilerin sona ermesi ve ihanet gibi ortak bulgulara sahiptirler.

3.4. Boşanma Hakkında Kuramsal Perspektifler

Boşanma hakkındaki kuramsal perspektiflerin aile hakkındaki kuramsal perspektiflerden yola çıkılarak oluşturulduğu temel varsayımları ve önermeleri bakımından aşağıda ele alınmıştır. Burada boşanma hakkındaki perspektiflerin hem aile hakkında hem de boşanma hakkında ne tür bir yaklaşım sergiledikleri özetle verilmeye çalışılmıştır. Yapısal-işlevselci, çatışmacı, feminist, sembolik etkileşimci ve sosyal alışveriş teorileri genel olarak aile, toplumsal cinsiyet, kadın ve boşanma hakkındaki açıklamaları aşağıda anlatılmıştır.

3.4.1. Yapısal İşlevselci Teori

İşlevselcilik, toplumu; ahenk, uyum, bütünlük, denge ve devamlılık gibi işlevleri olan, karşılıklı uyum ve bağımlılık ilişkisi içinde bulunan alt-sistemlerden oluşmuş düzenli bir sistem olarak ele alan bir sosyolojik teoridir (Kızılcılık, 2013, s. 162). Kızılcılık, (2013) toplumun bir insan bedenine benzer organlardan oluştuğunu

ve bu organların ise bir alt sistem oluşturarak işlediğini savunur. Her alt sistem bütünü oluşturan bir parça olduğundan hem alt sistemler bütünü hem de bütün alt sistemleri oluşturur paradoksu meydana gelmiştir. Bu alt sistemlerin her birinin karşılıklı işleyiş gösterdiği bu düzenek, aksayan bir alt sistemin diğer alt sistemleri de etkileyebileceği bir bütünlük içerisinde oluşmuştur. Yapısal işlevselci yaklaşım 1940 ve 1950’lerde özellikle Amerikan sosyolojisinde oldukça etkili olmuştur (Güçlü, 2011, s. 42). Yapısal işlevselci çerçeve makro ölçekli bir bütün içinde toplumu inceler. Her bir unsurun işlevleriyle ilgilenir. Düzene vurgu yapar. Aile, yapısal işlevselcilikte bireyle daha geniş sosyal grup arasında hayati bir bağ sağlayan, bu sosyal sistemin en önemli elementlerinden biri olarak ele alınır (Güçlü, 2011, s. 42).

İşlevselcilik, biyolojik bilimlerde olduğu gibi biyolojik yapıyı oluşturan sistemlerin işlevlerini oluşturan yapısal sistemi topluma uyarlamaktadır. İşlevselci düşünürlerden biri olan Durkheim, bütünleşme ya da toplumsal dayanışmanın toplumsal dengeyi sürdürmesi için önemli olduğunu belirtir (Wallace ve Wolf, 2012, s. 47). Durkheim, (1897) toplumdaki intihar kavramını anlattığı “İntihar” adlı kitabında erkek ve kadın dulların intihar oranının evlilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ailede bulunan işlevsel fonksiyonlar ailenin devamını sağladığı gibi aile içerisindeki bireylerin de bağını güçlendirmektedir. Ailenin işlevleri bozuk işlev olarak dönüştüğünde bu bağlar kopmakta ve işlevselliğini yitirmektedir.

Toplumsal sistemlerin düzenleyici kurumları birbiriyle bağlantılı olarak karşılıklı bağımlılık ve denge sistemi kurmaktadır. Örneğin, toplumun bir ahyonu olarak görev alan dini kurum, insanlara diğer kurumlarla bir bağ kurmakta ve denge sağlamaktadır. Çünkü din toplumların davranış biçimlerini ve değerlerini düzenlemektedir. Eğer din kurumunda bir aksaklık olursa toplumda, intihar gibi sorunlar doğmaktadır. Toplumda hem açık işlevler hem gizli işlevler bulunmaktadır. Örneğin bir eğitim sisteminde işlev gören okullar, bir yandan açık işlev olarak bireyleri eğitmek iken, diğer yandan bireylerin birbiri ile tanıştığı ve daha sonra evlilik için adım attığı bir mekân olarak gizli işlevlerini de içerisinde barındırmaktadır. Toplumun işlevlerinin yerine getirilmesi ve toplumda işlerlik kazandırılması noktasında, bütünlük ve dengenin biyolojik bir yapıya sahip insanın vücut sistemine benzer sistemi oluşturulmuştur.

Yapısal işlevselci yaklaşımda, belirli aile biçimlerinin belirli görevleri yerine getirdiğini ve ailedeki roller ve statülerin ailenin düzenli işleyişine katkıda bulunmaktadır (Ünal, 2016, s. 7). Yapısal işlevselcilikte kadın-erkek rolleri geleneksel olarak vurgulanır. İşlevselci yaklaşıma göre, boşanmalardaki artış aile içindeki görevlerin karşılanmamasıyla açıklanır (Uğur, 2014, s. 38). Aile üyelerinin yerine getiremediği işlevler aile birliğini bozmaktadır. Güçlü, (2011) yapısal-işlevselciliğin eleştirilme sebeplerinden birinin, kadın rolünün anlamsal işlevler üzerinde ve erkek rolünün ise araçsal işlevler üzerinde uzmanlaştığını ele almasından dolayı olduğunu vurgulamıştır. Buna göre kadınlar aile içerisinde bebek bakımı, yaşlı bakımı, eşin temel ihtiyaçlarının giderilmesi, duygusal destek sağlama gibi işlevlerinin olduğunu, öte yandan erkeklerin rollerinin ise aile içerisinde karar merci olma, otoriteye sahip olma ve ekonomik gelir getirme görevlerine sahiptirler. Bu nedenle de işlevselci düşünce eleştiriye maruz kalmıştır. İşlevselcilik çıkarılardan ziyade değerlere ağırlık vermiş ve çatışan amaçlar üzerinde durmamıştır. Topluma kuşbakışı yaklaşan işlevselcilik, değişimin değil düzenin üzerinde durması onun süreçten çok yapısal bütünlüğün korunması yönünde güvenlik sağlanması gerektiği üzerinde çalışmıştır. Mutlak bir düzenin sağlanması gerektiği görüşü, bütünün parçalarına zarar gelmediği sürece toplumun devamının sağlanacağı üzerinde etkili olmaktadır. Bu görüş ise işlevselcilerin üzerinde durmadığı çatışmanın önemini görememelerinde gizlenen bir yanlışlıktır.

3.4.2. Çatışma Teorisi

Çatışmacı yaklaşım, işlevselci yaklaşımın bir devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlevselci yaklaşıma karşı tepki olarak doğmuştur. İşlevselci yaklaşımın sayıtlılarına ek olarak çatışma, değişme ve düzensizlik gibi kavramlar ele alınmıştır. Bireylerin birbirlerinden farklı olan istekleri, çıkarları ve ilgileri, toplum içinde her bireyin bir diğeriyle gerginlik ve çatışma yaşamasına vesile olur (Kızılçelik, 2013, s.198). Her bireyin farklı istekleri, düşünceleri ve duyguları vardır. İnsanların çatışmasının sebebini kıt kaynaklar olarak alan çatışmacılar bu noktada eleştirilmiştir. Çatışma teorisi insanların çıkarlarının çatışması noktasında sorunların doğabileceğini ve bu sorunların çözümü için bir sonuca varılacağını savunmuştur. Her birey ya da her grup kendi çıkarlarının arkasında durması, onları çatışmalarla karşı karşıya bırakmaktadır. Wallace ve Wolf (2012), Weber de Marx da insanların etkinliklerinin

büyük ölçüde kendi çıkarlarına dayandığını savunduklarını söyler. Weber şöyle der genellikle meşruluğu geleneğe dayalı olan ataerkillik; babanın, kocanın, evin büyüğünün hâkimiyeti ve egemenliği demektir (Wallace ve Wolf, 2012, s. 114). Kadınların ev dışı işlerde çalışmaya başlamasıyla, ev içi işleri kimin yapacağı konusunda çatışma ortaya çıkmaya başlamıştır. Kadınların artık eğitim düzeylerinin de değişmeye başlamasıyla çatışmacı kuram aile dinamiklerinin değişmesiyle de boşanmaların gerçekleştiğini savunmaktadır. Dinamik yapı oluşturan çatışma, değişmeyi oluşturur, değişme de çatışmayı beraberinde getirmektedir. Bireyler arası çatışma ve çekişmelerin aile içerisinde de yaşanması noktasında boşanma olgusunun ve aile içerisinde boşanmaya sebebiyet veren sorunların bireylerin farklı çıkarlar içerisinde olması ve birbirinden farklı istekler taşımasından dolayı olduğunu savunmaktadır. İşlevselciler çatışmanın engellenmesi ile toplumdaki sorunların dizginlenebileceğini savunurlarken, çatışmacılar sorunların bulunduğu noktada bireylerin güç elde etmek için çatıştığını ve bu çatışma sonucunda da toplumsal değişimle düzenin sağlanacağını ortaya koyma çabası içerisinde bulunmuşlardır. Ailenin sürekli bir değişim içerisinde olduğunu söylemektedirler.

Çatışma kuramı Karl Marx tarafından yaratılmıştır. Weber ise çatışma kuramını devam ettirmiştir. Çatışmanın güç, seçkinler ve sınıflar arasında olması, onun hem kaçınılmaz olduğunu ve hem de sürekli olduğunu göstermektedir. Mülke sahip olanlarla olmayanlar arasında bir ayrım yapan Marx, ekonomik temelli sınıf ayrımını bu iki yapıda açıklamıştır. Marx'çı feministler sömürüyü, artık değer karşılığında ücret almadan ev işlerinde çalışanlar dâhil üreticilerden ayrılması olarak tanımlarlar (Wallace ve Wolf, 2012, s. 129). Komünist Manifesto'da Marx ve Engels (1848), burjuvanın karısını yalnızca bir üretim aracı olarak görmesinin nedenini mülk çağına geçilmesinde bulmuştur. Ancak kadının ve erkeğin arasında bir iş bölümü olduğunu da savunmaktadırlar. Bu iş bölümünün ise cinsiyet ayrımına dayalı olduğunu savunmaktadırlar. Sosyalist feministler, kadının ezilmesinde sınıfın yanında toplumsal cinsiyete de yer verirler (Çakır, 2008, s. 186). Çatışma kuramı iki ayrı toplumsal bağlantıya sahiptir. Bunlardan ilki çatışma kuramı ile toplumun eleştirisini kapsayan Frankfurt Okulu temsilcileriyle birlikte hareket eder. Frankfurt Okulu temsilcilerinden Wright Mills, güç sadece mülkiyete bağlı olmamakla beraber, gücü elinde bulunduran seçkinler arasındaki kurumsal çıkarlarının da var olduğunu savunur. Çatışma kuramına farklı bir bakış açısı kazandıran Weber çözümlemeci bir toplum bilimini ortaya

koymuştur. Çözümlemeci çatışma kuramcıları güç ve denge üzerinde fikir yürütmüşlerdir. Çatışmaların toplumsal bir denge sağladığını savunmaktadırlar. Güç ile değerler arasında bir bağlantı oluşturmaktadırlar.

Çatışma kuramı toplumsal amaçları bireysel davranışa indirgemıştır. Bireylerin çıkar duygularının önceden belirlendiğini ve aklın yerini olayların maddi etkenler tarafından belirlendiğine inanan Marks, insanlar çıkarlarına yönelik davranması gerektiği görüşündedir. Çatışma kuramı gücü nasıl elde edeceğimizi değil de nasıl koruyacağımızı çatışma ile açıklamaktadır. Oysa öncelikle güç nasıl elde edilir noktası belirlenmesi önemlidir. Örneğin eğitim bireye sadece makam ve mevki katma noktasında değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda eğitim bireylere teknik beceriler ve akılsal ilerlemeler de katmaktadır.

3.4.3. Feminist Teori

Feminizm 18. yüzyılda ortaya çıkan bir kuramdır. Kadın erkek eşitliği kurmak için başlatılan savaşımınla beraber ortaya çıkmaya başlamıştır. Eril toplumlarda kadınların erkeklerin gerisinde roller üstlenmesi ve bu rollerin, erkek rollerini de görev alabilen kadınların eşitlik talebi istemeleriyle beraber eril sistemin yıkımı üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. Kadınların erkek rollerini de üstlenmesi ise sanayileşme ile beraber başlamıştır. Erkekler gibi kadınların da sanayide çalıştırılması ve hem de evde özel alanda işlev görmesi onları eşitsiz toplum yaşamına itmiştir. Erkek egemen dünyanın kadınlar için oluşturmuş olduğu olumsuzlukların ortadan kaldırılması amacıyla bir güç oluşturan feminist teori aslında kadın erkek eşitliğinin tüm dünyada yaygın hale gelmesini amaçlamaktadır. Feminist kuramsal çerçevelerle kadınların sorunlarına ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanan araştırma yapmak feminist araştırmaların temel niteliğidir (Saygılıgil, 2016, s. 275). Saygılıgil, (2016) feminist araştırmalar farklı yöntemlerle araştırmalarını akademik bir alan olarak ele alır. Tarih, sosyoloji, iktisat, antropoloji gibi alanlarda çalışabilme evreni oluşturmuştur. Feminist teori aileyi bir ataerki yapıdan oluşan ve toplumsal cinsiyet temeli yapılanması olan bir kurum olarak ele almaktadır. Feminist teorinin aile içi ilişkilerde erkek egemen bir yapının olmasından ve erkeğin kadına olan baskı ve şiddet tahakkümü kurmasından dolayı evliliklerde sorunlar yaşandığını ve bu sorunların ise boşanmaya itici sebeplere dönüştüğünü savunmaktadır. Feminizm, kendi içinde farklı perspektiflere ayrıldığı

için boşanma olgusuna da tek bir bakış açısından bakmamıştır. Bu bakış açıları ise Marksist, liberal, radikal, sosyalist ve kültürel olarak ayrılmaktadır.

Saygılıgil (2016), feminist araştırmaların öncelikle sosyal yaşamda kadınların deneyimlerinin görünmezliği ve çarpıtılmasının önüne geçilmesini amaçladığını belirtmektedir. Bilimin eril bilim olmasının sebebinin ise en güzel açıklaması ise kadın emeğinin göz önüne alınmamasından gelmektedir. Erkek egemen bir bilim yaratılması kadınların bilimsel alanda da özgür olmadıklarını göstermektedir. Feminizm az gelişmişlik değil de ezilmekten söz ettiğinde feminizmi bir aydınlanma ve aydınlatma projesi olmaktan çıkarıp politik oyuncak haline getirmektedir (Bora, 2004, s. 184-185). Feminizmin tartışması gerekenin aydınlanma boyutunda kadınların ve erkeklerin eğitim düzeylerinin değişmesi yönünde bulunmaktadır.

Marksist feministler, ailede erkek baskınlığının temelini maddi bir temel üzerinde, işgücü veya ev içi emeği çözümleme yoluyla açığa çıkarmaya çalışmışlardır (Arıkan, 1997, s. 9). Arıkan (1997), radikal feministler ve psikanalist teoriden etkilenenlerin ise üretime odaklanmayı reddetmelerinden bahsetmiştir ve ataerkilliğin kökenini ise biyolojide ve ailede bulunduğunu varsaymıştır. Bu iki teorinin toplumsal değişimle beraber boşanma olgusunda da gerçekleşen değişimin gereklerini karşılayamamaktadır. Boşanmanın asıl sebebinin sadece maddi olarak açıklayan Marksist feministler diğer etkenleri göz önüne almamakla tartışılmaya hazır bir kuram olmuştur. Diğer yandan boşanmanın temelini ekonomik olarak maddi durumlardan uzaklaştırıp bu olguyu sadece biyolojik temellere dayandırmış olduğu için eleştirilmiştir. Sosyalist feministler ise kadınların sınıfsal ve ekonomik koşullarını da çözümlemelerine katmaktadırlar (Kaçar, 2007, s. 21). Kaçar (2007), liberal feminizmde ise kadınların kamusal alana çıkışı ile özgürlüklerine kavuşabileceklerinin bulunduğunu ancak kamusal alanda kadınlar için eşit işe eşit ücret kampanyasının da başlamasını altında yatan nedenlerin ataerkil baskıdan dolayı olduğunu da vurgulamıştır. Liberal feministlerin asıl anlatmak istediğinin sorunların eğitim ve insanın aklına güvenmesi ile çözülebileceğidir. Kültürel feminizm, kadın cinsiyeti üzerinde tamamen bir hak özgürlüğü oluşması gerektiğini ve eşcinselliğin doğal olgu olduğunun kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Özsöz, 2008, s. 55). Boşanmayı açıklamada tek bir yaklaşım eksik kalabilmekte olduğu için, birçok açıdan ele alınması gereken bir konudur. Yukarıda feminist kuramın boşanmaya farklı bakış açıları ele alınmıştır. Feminist kuramın bakış boşanma olgusu üzerine bakış açıları

dışında diğer kuramlar ise sosyal değiş-tokuş kuramıdır. Değiş-tokuş kuramı daha çok kadının eğitimi, gelir düzeyi ve boşanma arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır (Cihan, 2015, s. 46). Sembolik-etkileşimci teori, kadının boşanmak istemesindeki sebebi evliliğine kıyasla boşanmanın ona daha çok kar getireceğine inanması ve bu nedenle evliliğini sonlandırma kararı almasına yol açtığı üzerinde durmaktadır. Cihan'a (2015) göre, kadınların evliyken sorun yaşasalar bile evliliğini devam ettirmesindeki sebebin, boşandıktan sonra maddi kazanç bağlamında zarara uğrayacağını düşünmesinden dolayı olduğunu savunmaktadır.

Ataerkillik; erkeğin kültürü, sanatı ve entelektüel yapısının egemen olduğu ve kadınların da bu egemenliğe boyun eğerek erkeklerin bakış açılarından baktığını kabul etmiş bulunmaktayız. Kadınların ataerkil yapıdan aldıkları simgesel anlamları, çatışmaları, işlevleri eril bilinçle yerine getirmektedir. Alışlagelmiş olanları sorgulayan feminizm, sosyalizasyon süreci ile gelen kadın görünüşünü ve tanımlamalarının, işlevlerinin, görevlerinin, toplumdaki statülerinin değişmesi yönünde çaba sarf etmektedir. Erkekler neden ev dışı işlerde çalıştırıldığında emeğinin karşılığını alabilmekte iken neden kadınlar ev dışı işlerle uğraştığında emeğine karşılık erkeklerinkinden daha az olmaktadır? İşlevselciler bunu cevaplarken bunun hem birbirine bağlı hem de karmaşık olan rollerden kaynaklandığı yönünde açıklamaktadır. Erkeklerin araçsal liderliğinin olmasından ve kadınların ise amaçsal liderliğinin olmasından dolayı erkeklere verilen rollerin daha ağır ve sert olmasından kaynaklı olarak daha fazla ekonomik kazanç sağladıkları yönünde işlevselci açıklamalar yapılmıştır. Çatışma teorisi ise bir kadının bir işi yapmasıyla aldığı ücretin düşük olmasını ve bir erkeğin bir işi yaparak aldığı ücretin daha yüksek olmasını kadınların güce kişisel çıkarlarına daha az ve ataerkil yapı nedeniyle daha geride olduğu noktası üzerinde durmuştur. Yani erkeğin üstün çıkarlarının korunduğu bir toplumda kadınların çıkarlarını daha geride bırakmasından kaynaklı olarak kadınların emeğine karşılık olarak daha az ücret ödenmektedir. Kadınlar doğurganlık özellikleri taşımasından dolayı ev işleri ve çocuk bakımı noktasında daha etkin olabileceği görüşü tüm toplumlarda yaygın bir kabul görmüştür. Kadınlar iş ve meslek seçimlerini de bu yönde belirlemişlerdir. Günümüzde sosyolojik bakış açılarından her biri bizim günlük yaşayışımız ve deneyimlerimizi ölçen farklı yollarla toplumsal belirleyici etkenleri anlamamızda yardımcı olmaktadır.

3.4.4. Sembolik-Etkileşimci Teori

Sembolik etkileşimcilik, George Herbert Mead'in geliştirmiş olduğu bir teoridir. Bu teori bireylerin olay ve olgulara sembolik anlamlar yüklediğini savunmaktadır. Birey evlilik üzerinde de sembolik anlamlar yüklemiştir. Sembolik etkileşimci yaklaşım evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasını sembollerdeki değişimle açıklamaya çalışmaktadır (Ünal, 2007:, s. 11). Bu kurama göre boşanma, çift olmaktan tek birey olmaya neden olan geçiş sürecidir ve bu süreç bireylerin stresli olmalarına neden olan bir durumdur (Cihan, 2015, s. 45). Bireylerin evlilik olgusuna yüklemiş olduğu sembolik anlamların evlilik sonrası değişmesiyle boşanmaların gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

Sembollere anlamlar tanımlayan insanoğlu, fikirlerini oluşturduğu bir süreçten doğan karar verme etkinliğini sergilemektedir. Simge, üzerinde önceden belirlenmiş olan tanımları, rolleri ve eylemleri veren bir uyarıcıdır. İnsan bir hakaret ile karşılaştığında kavgaya çıkabilir ve bunun sonucunda tepki olarak küfür kelimesine karşılık vurma eylemi toplumsal olarak uygun bir davranış olarak görülebilir. Simgesel olan her şeyin bireyin kendi benliğinde yorumlanması ve eyleme dönüştürülmesi aslında toplumsal olarak önceden belirlenmiş yanıtların yansımalarıdır. İnsanlar bu yorumlamayı simgelere dayanarak yapmaktadırlar. Uyarıcıların önceden verilmesi ve bir simge üzerinde etkileşime girmesi onun bireyleri simgeleri yorumlamadan eyleme geçmesine yönelttiğinin kanıtıdır. Yani bireyler önce simgeleri yorumladığında ve sonra eyleme geçtiğinde simgesel olan bir etkileşimden bahsedilebilir, fakat simgeler yorumlanmadan içgüdüsel olarak harekete geçildiğinde simgesel olmayan etkileşimler ortaya çıkmaktadır. İnsanlar öncelikle nesnelere, kelimelere ve diğer uyarıcılara onlar üzerinde kendisine ifade edilen anlamlara göre davranmaktadırlar. Yani bireyler bütün bu uyarıcıları yorumlar ve yorumladığı simgelere göre davranırlar. Simgeler bir toplumun diğer toplumlarla toplumsal etkileşimi ile birlikte var olurlar. Yani bir toplumda karşılık gören bir simgenin diğer bir toplumda da karşılık görebilmesi için etkileşim içerisinde birbirleriyle simgesel anlamlar alışverişi yapmaları gerekmektedir. Öncelikle simgelerin anlamlarının oluşması için insanın kendi içinde bu simgeleri yorumlaması gerekmektedir.

Bütün bireyler simgelerle etkileşime girerken bir tiyatro oyuncusuna bürünmektedirler. Bir düğünde, iş görüşmesinde, evlilik teklifinde, birisi için güvenilir

görünmekte hep elimizden geleni yaparız. Bu durum bizi başkalarının gözünde farklı biri olarak tanımlamasına sebep olur. Bir takım elbise giydiğimiz zaman başkalarının gözünde saygınlığı olan biri olarak değerlendirilebiliriz. Goffman, (1977) kitlelerin afyonunun din değil cinsiyet olarak alması, kadınların ev dışında nereye giderse gitsin erkeğin yetkilerini desteklemek için hazır olduklarını savunmaktadır. Kız ve oğlan çocuklarının evde farklı şekillerde eğitildiği ailelerde, ilerleyen dönemlerde bu eğitimler simgelere verilen anlamlarla kendini pekiştirmektedir. Kızlar kız olduğu için yumuşak yatakta yatarken, oğlan ise oğlan olduğu için daha kaba yapıya sahiptir ve daha sert yatakta yatırılır. Çocuk emzirme görevini kadının yapması onun evin diğer bütün işleri yapacağı bağlantısını kurarak simgeleştirmektedir. Böylelikle erkeğin ise ev dışı işlerde ve evden uzakta bir yerlerde bulunması ise onun özelliklerinden sayılan simgeler oluşturmaktadır. Meslekleri bir duygusal emek olarak tanımlayan Hoschschild, uçuş görevlilerinin kadınlardan oluştuğu, vergi toplayıcılarının ise erkeklerden oluştuğu bir örnek vermiştir (Wallace ve Wolf, 2012, s. 335). Uçuş görevlilerinin genellikle kadınlardan oluşmasının sebebi onların sempati, güven ve iyi niyetli olma simgeleri oluşturmalarından dolayıdır ve erkeklerin ise karşı çıkmak, kötü olmak gibi simgesel anlamlar oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Aslında geçek duygular ile taklitler arasındaki farkın geleneksel olarak simgelere üzerinde belirlenmiş anlamlardan kaynaklanmaktadır.

3.4.5. Sosyal Alışveriş Kuramı

Sosyal alışveriş kuramı, insan davranışlarının rasyonel olduğunu, sosyal davranışların ödüllendirildiği zaman tekrarlanma olasılığının olduğunu ve alış-verişin sosyal bir davranış olarak karşılıklı olduğunu anlatmaktadır. Sosyal alış-veriş teorisi, evlilik ve cinsellik gibi davranışsal sonuçların yaş, ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf gibi yapısal koşullardan nasıl etkilendiğini ve etkileşim düzeyini açıklamaktadır (Çiçek, 2014, s. 24). Boşanmaya bakış açısında önemli bir nokta, ailede bireylerin birbirine olan karşılıklılık durumunun sona ermesi ile boşanmaların gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Eğer çiftler arasında alış-veriş sona ermiş ise evlilik sürecinin devam etmesi çiftler için kayıplara yol açabileceğini savunmaktadır. Bireyler karlı olabilecekleri seçenekleri değerlendirirler ve bu seçenekler üzerinden davranışlarına yön vermektedirler. Levinger'e göre evlilikte eşlerin birbirine bağlılığı üç temel faktöre bağlıdır: evliliğin çekicilikleri, engelleri ve alternatiflerin çekicilikleri (Cihan,

2015, s. 47). Evliliğin çekicilikleri bireylerin eğitim ve maddi konumlarına göre değişebilmektedir. Evliliğin çekicilikleri ağır bastığı zaman boşanmalar da ona göre azalabilecektir. Fakat evliliğin çekicilikleri zamanla silinmeye ve yok olmaya başladığı zaman boşanmalar daha tercih edilebilir bir durum olacaktır. Eşlerin birbirlerine kaçınılmaz olarak bir şeyler verdiklerinde bunların karşılığını da beklediklerini bu teoride boşanma uygun değer yararın gerçekleşmediği zamanda ortaya çıkmaktadır (Çiçek, 2014, s. 25). Bu noktada eşlerin kurmuş olduğu kar-zarar ilişkisi arasındaki seçimleri, kar içerisinde değerlendirildiği zaman evliliğin çekiciliği bir anda engellerle karşı karşıya gelebilmektedir.

İnsanlar bir şey verdiği kadar o şeye karşılık başka bir şey almaktadırlar. Alışveriş kuramında insanların barınma, toplumsal kabul görme ve diğer mal ve hizmetleri hem aldığını hem de verdiğini anlatılmaktadır. Çiftçi olan eşi her gece eve sarhoş gelen kadının eşinden boşanması, eşi doktor olan ve kendisi ise şehirde yaşayıp sekreterlik yapan bir kadının, eşinden boşanmasından daha zor hatta boşanma ihtimali çok daha düşük olmaktadır. Çünkü köyde çiftçilik yapan bir kadının yaşam seçimleri tamamen eşine ve ekonomik kazanç sağladığı tarlalarına bağlıdır. Fakat şehirde yaşayan bir sekreter kadının iş bulması daha olasıdır ve evlilik yapmadan başka birisi ile yaşayabilmesi daha kolay olmaktadır. Boşanma seçimini yapan sekreter kadın boşanabilmekte, ancak çiftçi kadın tüm aile hep beraber çiftçilik yaptıkları için ve köyde kendisinden başka boşanmış kadın örneğinin olmayacağı için boşanma tercihini gerçekleştirememektedir. Evlilik de başlangıçta bir karşılıklılık içermektedir.

Antropolojik olarak eskiden kabilelerde kızlar ve oğlanlar kendi akrabaları ile evlendirilirken, günümüz modern toplumlarda kızlar ve oğlanlar ailelerin istediği şekilde karşılıklı alışveriş ile evlendirilmektedir. Yani evlenmek isteyen kadınlar kendi ailesi tarafından istenilen isteklerin yerine getirildiği müddetçe evlenebilmektedirler. Erkekler de tıpkı kadınlar gibi kendi ailesinin belirlemiş olduğu kadınlarla evlenmektedirler. Kişiler evlilik kurulmasında bile rasyonel kazançlarını düşünmektedirler. Yani kadınlar ve erkekler evliliklerini sağlayabilmeleri için öncelikle karlarını gütmektedirler. Statünün toplumsal alışverişte önemli bir yeri bulunmaktadır. Statüleri birbirine yakın olan bireyler daha hızlı iletişim kurabilmekte ve ilişkiler oluşturabilmektedirler. Alışveriş kuramı ev işlerini kimin yapacağı konusunda gerçek bir açıklama getirmemiştir. Çünkü dışarıda para kazanan kadın ile yalnızca ev işleri yapan kadınların ikisinin tek ayrımının yalnızca birinin dışarıda

kazanç sağlaması olduğunu açıklamamaktadır. Yani iki kadından biri yalnızca az miktarda diğeri ise çok miktarda kazanç sağladığı işlerde çalışsa bile daha fazla kazanç sağlayan kadının biraz daha az ev işleri yaptığı bir gerçektir. Ancak bu daha fazla kazanç sağlayan kadının eşinin ev işleri konusunda ona yardım etmesinden kaynaklanmamaktadır. Daha fazla kazanan kadının dışarıdan hizmet sağlanması yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin daha fazla kazanan kadın dışarıdan yemek yiyerek, yemek yapma iş yükünü üzerinden attığı için daha az ev işleri ile uğraşmış olmasından gelmektedir. Alışveriş kuramı insanların duygularını, değerlerini, rollerini ve kimliklerini açıklamakta eksik kalmaktadır.

3.5. Boşanmaya Feminist Bakış Açısı

Toplumsal cinsiyetin tarihini oluşturan ataerkil yapının özelliklerini tarihsel boyutta inceleyen feminizm, cinsiyete dayalı ayrımcılıkların son bulması için çaba göstermektedir. Bu perspektife göre, ataerkil toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir (Çiçek, 2014, s. 17). Bir diğeri tanıma göre: Feminizm, özellikle ataerkil toplumlarda kadının dışlanması, aşağılanması, ezilişini, kendine yabancılaştırılmasını inceleyerek kadınların yaşamış oldukları bu baskılardan kurtulma çabalarını yansıtan bir yaklaşımdır (Atan, 2015, s. 3).

Her biri kadınların ikincil konumunun düzeltilmesini, kadınların kurtuluşunu amaçlasa da siyasal yapı ve toplum düzeni politikaları farklı olan çeşitli feminist teoriler mevcuttur (Aydın Şafak, 2013, s. 11). Toplumsal cinsiyet kavramı odaklı alternatif bir yaklaşım ortaya koyan feminist kuramlar, sosyal olguların incelenmesine yönelik eşitlikçi bir bakış açısı sunmaktadır (Yiğit, 2015, s. 10). Feminizmin alt başlıklarını oluşturan liberal, radikal ve sosyalist feminist düşüncelerin yanında kültürel ve postmodern feminist teorilere de ayrılmaktadır. Liberal feminizm kadın ve erkeğin ontolojik olarak birbirine benzer olduğunu, kadının kamusal alana girerek ekonomik özgürlüğünün sağlanması ve kadın-erkek eşitliğini sağlayacağını savunmuştur (Ateş, 2018, s. 55). Oysa kadının kamusal alana girmesinin eşitlikçi bir yapı oluşturma üzerinde etkin rol almamıştır. Bu sebeple liberal feminizm diğeri feminist teoriler tarafından eleştiri almıştır. Feminizm bir mücadele dönemi başlatmış ve bu mücadelelerin ise en temel hedefi, ataerkil yapıların her alanda ortadan kaldırılmasıydı (Taş, 2016, s. 171).

İkinci dalga feminizmle ortaya çıkan radikal feminizm ataerkilliğin sadece siyasal, kamusal ve ekonomik alanda değil, bütün sosyal ve kişisel varlık alanlarında hüküm sürdüğünü iddia eder (Tekin, 2007, s. 43). Radikal feministler kadınların ezilişini sınıfsal, ırksal, etnik vb. diğer farklılıklar göze alınmaksızın kadınların sırf kadın olmalarından ötürü erkek baskısına maruz kaldıklarını savunur (Erdoğan, 2014, s. 4). Marksist feminist kuram ile cinsiyeti merkeze alan radikal feminist kuramı birleştiren sosyalist feminizm, Marksizm'in temel kavramlarını kadınların durumunun analizine uygulamaya çalışmıştır (Erdoğan, 2014, s. 16). Sosyalist feministler kadın sorunlarını ele alırken hem Marksizm'in ekonomik üretimle gelen ayrımını hem de radikal feminizmin ataerkillik teorisini birleştirerek ilerletmiştir.

Bir toplum önceden belirlemiş olduğu bilgileri, davranışları, yapılacakları ve statüleri bir sonraki bireylere aktarmıştır. Bu aktarımdan meydana gelen cinsiyet ayrımı yüzyıllardır varlığını korumuştur. Türkiye'de her alanda olduğu gibi boşanma konusunda da toplumsal cinsiyet yapısının etkin olması ve bu ayrımın diğer alanlarda da etkili olması feminizmin işler duruma gelmesinde ayrıca bir sebep yaratmaktadır. Feminizm cinsiyetçi yaklaşımlara karşı durmaktadır. Nerede bir cinsiyet taraflı ayrım olursa olsun feminizm bu ayrımcılığa karşı durmaktadır. Sosyalist feminizm diğer feminist görüşlerin yanında ikili bir sistem kurarak aileyi ve aile içerisindeki toplumsal cinsiyet bağlamındaki sorunlardan bir tanesi olan boşanmaya neden olan sorunlara yönelik sadece ekonomik temelli değil, ataerkil yapı temelinde psikolojik, ideolojik ve kültürel olarak bakmıştır.

3.5.1. Marksist Feminizm

Temelde Marksizm'in sosyolojik ve ekonomik anlamdaki bütün argümanlarını kadın üzerinden tartışmaya açan ve feminizmi bir alt disiplini olarak sunan teoridir (Cesur, 2017, s. 29). Genel olarak toplumun sınıflara ayrıldığını savunan Marksizm, kadınların özgürleşmesi için ise sınıfsız bir toplumun ortaya çıktığı zaman gerçekleşeceğini anlatmaktadır. Marksist feminizm kadınların ücretsiz ev içi işlerde çalıştırılmasında kapitalizmin etkisi altında olduğunu savunmuştur. Erkek egemen bir toplumda kadının yeri ev içi özel alan olmakta, erkeğin yeri ise kamusal alanda bulunmaktadır. Bundan dolayı Marksist feministler, kapitalist sistemin yıkılması için aile ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır (Ateş, 2018, s. 58). Kadınları da sınıfsal topluma alan Marksistler kapitalizmin onlar için ezici ve

baskı altına aldığını ve bu nedenle de erkek egemenliği ve cinsiyet eşitsizliği durumlarının ortaya çıktığı üzerinde durmuştur. Marksizm'in temel savunularından biri olan tarihsel materyalizm, kültür ve toplumun kökenlerinin maddi ve ekonomik koşullarda yattığını savunmaktadır (Atalay Küçük, 2018, s. 55). Marksist feminizme göre burjuvazi manevi değerleri yok etmiş ve aile kutsallığını yitirmiştir, aile içindeki ilişkiler maddi para ilişkisine indirgenmiştir (Korkmaz, 2018, s. 27). Marksist feminist düşünce bütün ataerkil baskının karşısında duran kadının hem sınıfsal hem de ekonomik bakımdan ikincil konumda olması onları aile içerisinde sorunlarla karşı karşıya bıraktığını ve bu sorunların ise boşanmaya neden olduğunu belirtmektedirler. Kadının özgürlük yolunun ise sosyalist toplumlarda bulunduğunu savunmuştur. Marksistler üretim, türün üremesi ve idamesi anlamında yeniden üretim, bütün çağlarda toplumsal yapıları belirleyen en temel maddi süreçler olarak ele almışlardır (Polat, 2015, s. 26).

3.5.2. Liberal Feminizm

Liberal düşüncenin anahtar kavramları: özgürlük, eşitlik, rasyonellik, bireysellik ve adalettir (Keleş, 2018, s. 35). Kadınların hak ve özgürlüğünü savunan liberal feminizm öncelikle Avrupa'da kadınlara kamu hayatında yer verilmesi ile ortaya çıkmıştır. Kadınların sahneye çıkması aydınlanma hareketi sırasında meydana gelen 1789 Fransız Devrimi ile olmuştur (Korkmaz, 2018, s. 24). Kadınlar haklarını kaybetmemek için mücadele vermişlerdir ve bu mücadele sonucu liberal feminizm ortaya çıkmıştır. Kadınlar kamusal alanda yer edinebilmek için eğitim haklarını da istemişlerdir. Kadının erkek egemenliğinden kurtuluşunu savunan liberal feminizm kadının her alanda hür seçimlerini desteklemiştir. Kadının kamusal alana girmesiyle erkek rollerini paylaşması konusunda ataerkil bir toplum içerisinde sorunlarla karşı karşıya kaldığı da önemli bir nokta olmaktadır. Kadının ev dışı işlerle iç içe olması ve kamusal alanda yer edinmesiyle erkeklerin onlardan aile içi beklentilerini karşılayamadığı için boşanmaların gerçekleşebileceğini savunan liberal feminizm, kadınların kamusal alanda özgürleşebileceğini savunduğu için eleştirilere maruz kalmıştır. Liberal feminizm, erkek iktidarının sınırlandırılmasıyla kadınların erkeklerle eşit ekonomik ve siyasi haklara sahip olacağı düşüncesindedirler (Yılmaz Aslantürk, 2018, s. 317).

3.5.3. Radikal Feminizm

Diğer feminist kuramlara kıyasla daha yeni bir geçmişe sahip olan radikal feminizm, kadın-erkek eşitsizliğini biyolojik farklılıklarda bulmaktadır. Kate Millet'e göre aile gençleri, ataerkil ideolojinin rol, mizaç ve statü kategorilerince öngörülen tutumlarla beraber toplumsallaştırmaktadır (Dikici, 2016, s. 529). Radikal feminizm aileyi ataerkil bir yapıya sahip olan erkek egemen bir kurum olarak ele almıştır. Kadınlar bu aile yapılarında erkekler tarafından sömürülmektedir. Toplumsallaşma sürecinde kadınlara da erkeklere de verilmiş olan rollerin kadınlarla erkekler arasında cinsiyet çatışması yarattığını savunan bir kuramdır. Cinsiyet farklılıklarından ve cinsiyet rollerinden doğan bu çatışmalar boşanmalar üzerinde de etkili olduğunu savunmuştur. Aile içerisinde sömürülen kadınlar, cinsiyet rollerini yerine getirmediklerinde boşanma seçimini yapabilmektedirler. Kökeni patriarkiyeye dayanan cinsel sınıf sisteminin değiştirilmesi için ilk adım kadını anne, erkeği de baba yapan biyolojik farklılığı üreyim teknolojilerinden faydalanarak suni dölllenme, anlaşmalı annelik gibi minimize edilmelidir (Muzoğlu, 2004, s. 13). Kadınlarla erkekler arasında oluşturulan cinsiyet ayrımının ortadan kaldırılması ile kadınlar erkek işlerinde bulunabilecek, erkekler de örneğin çocuk bakımı yapabileceklerdir. Radikal feminizme göre asıl mücadele, cinsiyet rollerinin değişmesi üzerine olmalıdır (Cesur, 2017, s. 28). Kadının farklı cinsiyet tercihlerini, örneğin lezbiyen olmak gibi, atlamayan radikal feministler, erkek egemenliğinin cinsel tercihlerin değişkenlik gösterdiği zaman ortadan kalkabileceğini savunmuştur.

3.5.4. Sosyalist Feminizm

Sosyalizm kapitalizmden kaynaklanan bir eşitsizliği vurgulayarak sınıfsal bir toplumun içerisindeki kadın-erkek konumlarına bakmıştır. Kadınların emek gücünün ucuz olması, cinsiyetçi iş bölümü, ücret dengesizliği, örgütsüzlük gibi somut koşulların esas olarak özel alandaki egemenlik ilişkisinden doğduğunu savunurlar (Cesur, 2017, s. 32). Kadınlar erkeklerin işlerinde çalışan bir alt sınıf olarak görüldüğü için ucuz emek ve ücretsiz ev işlerinde çalıştırılmıştır. Kadınlar için ev içi işlerde ücret ödenmesi gerektiğini savunan sosyalist feministler, böylelikle onların yapmış olduğu işlerdeki öneminin de anlaşılabilirliğini savunmuşlardır. Çocuk bakımını da üstlenen kadının günümüzdeki kreşlere benzer bir şekilde ücret almaları gerektiğini ve böylece nasıl ki erkeklerin kamusal alandaki yapmış oldukları işlerin değeri ölçülüyorsa

kadınların da emeklerini karşılaman bir ölçüm getireceğini savunmuşlardır. Sosyalist feministler, kadınların özgürleşmesini özel mülkiyet kapsamında değerlendirmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenini sadece sosyal sınıf ve özel mülkiyette aramak sorunu çözmekten ziyade görünmez kılmaktadır (Ateş, 2018, s. 49). Kadın erkek ilişkileri mülkiyet haklarının ortaya çıkması ile değişmeye başlamıştır. Kadınlar da tıpkı erkekler gibi mülkiyet hakkına sahip olduğu günümüz toplumlarında kadının özgürleşmesine yeterli bir sebep olarak görülmemiştir. Aile içerisindeki ilişkileri de etkileyen mülk ilişkileri ataerkil bir aile yapısında kadınlara karşı baskı meydana getirmesi ile kadınların özgürlüğü konusunda zedelenmelere yol açmıştır. Bu nedenle mülk hakkının elinden alınmasına karşılık boşanma kararı alabilen kadınlar bu rollerin çatışması sonucu boşanma olgusunu oluşturmaktadır. Kapitalist sistemin gelişmesi sürecinde, kadının ev içine hapsedilerek ev içi işleri ve çocuk bakımını üstlenmesi, erkeğin ise ücretli işe girmesi yeni iktidar ilişkilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Özdemir, 2017, s. 400). Kapitalizm erkeğin kamusal alanda emeğinin karşılığını ücret alması, kadınların ise ev içi özel alanda emeğine karşılık ücret alamaması onlar için eşitsiz bir konum oluşturmuştur. Bu ise aile içi ilişkilere zarar vererek boşanmalara yol açmıştır.

3.5.5. Kültürel Feminizm

Kültürel feminizm 19. yüzyılda ortaya çıkan bir feminist teoridir. Kadınların toplum içerisindeki eşitsizliğinin onların biyolojik özelliklerinden değil, toplumun onlara atfettiği değerler ve rollerle belirlenmiş olduğunu savunmaktadırlar. Kültürel olarak bir dönüşümü savunan bu kuram, ataerkil yapıdan anaerkil bir yapıya dönüşüm sağlanması gerektiğini savunmuştur (Özsöz, 2008, s. 53). Kadın-erkek kurallarından arındırılmalı ve kadın, erkeğin malıdır konumundan uzaklaştırılmalıdır. Kültürel feminizm temelinde, dişil değerler ve dişil etki aracılığıyla yönlendirilen kadın toplumu görüşü yatmaktadır (Aydın Şafak, 2013, s. 18). Kadının her alanda mücadele vermiş olduğu gibi kültürel değerlerin değişmesi alanında da mücadele vermesi onların toplumun temellenmiş olduğu ataerkil yapıdan kurtulma çabasını ifade etmektedir. Kültürel feminizm toplumların anaerkil yapıya dönüşümü sayesinde kadınların kurtuluş mücadelelerinin son bulacağını savunmaktadırlar. Bu ise kadının ev içinde egemen kişilik oluşturması aynı zamanda kamusal alanda da egemen bir yapı oluşturması gerektiği anlamına gelmektedir. Eğer kadınlar erkek egemen bir toplumda

eşleri ile kadın egemenliği konusunda çatışmalar yaşarsa boşanmaların kadınlar için daha cazip geleceğini ya da erkekler bu çatışmanın sonlanması için boşanmanın gerçekleşmesi gerektiği gerçeğini savunmaktadırlar. Kadınlar erkek egemen bir aile yapısından anaerki bir aile yapısına geçiş sürecinde sorunlar yaşayabilmektedir. Kadınların aile içi ilişkilerde etkin olma mücadelesi, erkeğe karşı sözünü geçirmek istemekte olmasıyla bunu başaramadığında boşanmaya yol açabilmekte olduğunu savunmaktadır. Anaerki bir topluma anaerki bir yapı getirebilmesi için aşılması gereken sorunlar ve engeller kadınları zorluklarla karşı karşıya bırakacaktır. Bu noktada kadınların mücadeleleri artacak ve nihayetinde kadın ayrımcılığına bir son arayan akımlar başlatılacaktır.

BÖLÜM IV

ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde bütünsel olarak kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında tanımlamaları yapılmış ve elde edilen bulgular sosyalist feminist görüşle yorumlanmaya çalışılmıştır. Demografik olarak; yaş, doğum yeri, evli kalma süresi, eğitim durumu, iş ve mesleği, gelir durumu, çocuk sayıları ve kişi sayısı yüzdeleri tablo halinde sunulmuş ve analiz edilmiştir. Bu veriler yanında katılımcılara yöneltilen “Ekonomik sıkıntı çekiyor musunuz?” sorusu özellikle iş durumunun ve gelir durumunun boşanma üzerindeki etkilerinin tespit edilebilmesi açısından önemlidir. Bunun yanında çocuğa sahip olan ve çocuğa sahip olmayan kadınların boşanma kararı almasında belirleyici olan, çocuk faktörünün etkili olup olmadığı hakkında bilgi edinmek için “Eski eşinizden çoğunuz var mı, varsa sizinle mi kalıyor eski eşinizde mi kalıyor, çocuğunuz varsa boşanma kararı almanızda nasıl bir etken olmuştur?” soruları yöneltilmiştir. Boşanmış kadınlara sırasıyla sorulan diğer sorular bu tezin ekler kısmında mülakat formu olarak eklenmiştir. Bu bölümde boşanmış kadınların boşanma olgusu üzerine derinlemesine analizi yapılmıştır.

Soruların hepsini yanıtlamaya çalışan kadınların yanıtlamak istemediği ya da yanıtlarını kısa bir şekilde ifade ettiği verilen cevaplarda görülmektedir. Kadınların en yoğun cevap vermiş olduğu soruların boşanma nedenleri ile ilgili yöneltilen sorular olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sorularını cevaplayan kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirilebilmesi için boşanma ile ilgili kararlarında etkili olan noktalar ve boşanmanın getirmiş olduğu sorunların aşılması noktasında yapmış oldukları mücadeleler ve nedenleri üzerinde durulmuştur. Yozgat'ta boşanmış kadınların eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olması, onları eğitim düzeylerinin düşük olmasından kaynaklı sorunlarla karşı karşıya bırakmış ve bunun sonucunda boşanma kararı almış olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların, ev hanımı olarak sadece ev işlerinde çalıştırılmış olmaları onların eşitsiz aile ilişkilerinde yıpranan taraf olduğunu göstermektedir. Bu nedenle evlilikte eşlerin her ikisinin de eğitim düzeyinin düşük olmasına rağmen, toplumsal statüleri eşitsiz bir şekilde verilmiştir. Temel olarak ataerkilliği yapısında barındıran eşitsizlikler her alanda olduğu gibi kadınları eğitim düzeyleri alanında da geri planda bırakmıştır. Eğitim

düzeyi düşük olan kadınların boşanma kararı almasında; yaş, çalışma durumu, çocuğa sahip olup olmaması, çocuk sayısı ve ekonomik durum gibi diğer belirleyici faktörlerle birlikte demografik özellikler bölümünde tablolarla açıklanmıştır.

4.1. Yozgat'ta Yaşayan Boşanmış Kadınların Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi

Bölümün bu kısmında “Kadınların Boşanma Nedenleri Derinlemesine Mülakat Formunun” A Bölümünde bulunan “Demografik Sorular (Nüfus Bilgisi)” ile ilgili sorulara ilişkin verilerin tablo halinde sunulması ve boşanma ilkelerinin hangi demografik özelliklere dayalı olduğu hakkında açıklamalar yapılmıştır.

4.1.1. Katılımcıların Yaş Aralığı

Araştırmanın bu bölümünde hem evliliklerin son bulmasında yani boşanmada etkili olan sosyokültürel faktörler analiz edilmeye çalışılmış hem de boşanmış kadınların demografik özellikleri tablolarla analiz edilmiştir. Araştırmada boşanma ile ilgili ele alınması gereken konulardan bir tanesinin “Yaş Aralığına Göre Boşanmış Kadın Sayıları ve Bu Aralığın Oranları” konusu Tablo 4-1’de gösterilmektedir. Bu tablonun önemi boşanmış kadınların boşanmada hangi yaş aralığının daha etkin bir vaziyette olduğudur. Çünkü Yozgat’ta bulunan boşanmış kadınlarla yapılan derinlemesine mülakat sonucunda bu kadınların orta yaşta bulunan kadınlar olduğu ve boşanma eylemini gerçekleştirme noktasında daha etkin olduğu tespit edilmiştir. Evliliklerin erken yaşlarda mı yoksa orta yaşta mı olduğu ve yaş ilerledikçe boşanma olayının daha yakın ya da daha uzak olup olmadığı kayda değer bir noktada boşanma eylemi üzerinde oldukça belirleyicidir. Katılımcıların ekonomik konular üzerinde yaş ilerledikçe daha etkin rol aldığı görülmüştür. Yaş ilerledikçe ve çocuğa sahip olan kadınlar hem kendi geçimini hem de çocuğuna bakabilmesi bakımından evliliğin de ilerleyen dönemlerinde maddi hususlar daha da önem kazanmaya başlamasıyla evliliklerin sonlanmasında maddi hususların daha etkin olduğu görülmüştür. Örneğin 50 yaşındaki K-14 boşanma kararı almasında etkili olan faktörün eşinin kumar oynaması ve ekonomik olarak ailesini yoksun bırakması olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Mersindeyiz, ev tutmuş gitmiştik, bu adam evden yine uzaklaşmaya başlamıştı. Hep ağlıyordum, çünkü yine alkol almaya başlamıştı. Evi zor güç geçindiriyordu. Yine bir yerler edinmiş, kendine yeni eğlence ve kumar mekânları bulmuştu. İşte bir çevre edinmişti. Nereye gidiyor, ne yapıyordu? İşten geliyordu, üzerini değiştiriyordu, işe gidiyordum, diyordu ve gidiyordu. Sadece bu, anlamıyordum ne yaptığını. Ayrılmayayım

istedim. Ayrıldıktan sonra dedim ki oğlum bile bunu söyledi, o bile fark etmişti. Yani çocuk küçüktü. Hep evde bir sorun olursa çocuk ne yapar, tabii ki etkilenir. Anne dedi: Şu soğan ekme bile ne kadar tatlıymış, dedi.

Sosyo-demografik özellikler bakımından boşanmış kadın sayısının hangi yaş aralığında daha fazla ya da daha az olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Boşanmış kadınların boşanma oranlarına göre yaş aralığına bakıldığında zaman 36-45 yaş aralığı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1: Yaş Aralığına Göre Boşanmış Kadın Sayısı ve Oranı

Değişkenler	18-25 yaş aralığına göre	26- 35 yaş aralığına göre	36-45 yaş aralığına göre	46-50 yaş aralığına göre	51-65 yaş aralığına göre	66 ve üstü yaş aralığına göre	Toplam
Boşanmış kadın sayısı	2	11	13	4	0	0	30
Boşanmış kadın yüzde(%)	%6,7	%36,7	%43,3	%13,3	%0	%0	%100

Bu değişkenlerle kadınların hangi yaş aralığında boşanma oranının yüksek olduğu görülmektedir. Boşanan kadınların %43,3 ile en yüksek oranı oluşturan 36 ile 45 yaş arasında bulunduğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların %43,3 ile çoğunlukta olduğu 13 kişilik bu sayı orta yaşta kadınların boşanma üzerinde daha aktif rol oynadığını yansıtmaktadır. Görüşülen kadınların erken yaşlarda evlilik yapması nedeniyle, evlilik süreci boyunca sıkıntılarla karşı karşıya gelse bile, bu sıkıntılara boyun eğmekte ve yaşının küçük olmasından dolayı söz sahibi de olamamaktadır. Örneğin katılımcı 12, evliliğinin ilk aşamalarında yaşının küçük olmasından dolayı söz sahibi olamadığını açıklamaktadır:

Ben 15 yaşımıdayken kendimden 15-16 yaş büyük biriyle evlendim. Hayatı paylaşmayı bir kenara bıraktım. Hani insanın fikirleri uyuşmuyordu. Kendime, yani bana yaklaşıyordu adam, yani artık farklı bir gözle bakıyordum böylece. Artık büyüyorsun çünkü. Eskisi gibi kalmıyorsun, her sene büyüyorsun. Fikirler de büyüyor. Hani bana dokunurken bile insan hani korkuyor. İstemediğim halde. Ben kendim çocuktum zaten. Ben 16 yaşında hamile kaldım.

Eğitim dzeyelerinin genel olarak düşük olması sebebiyle de kadınların küçük yaşlarda toplumdaki diğer insanlar tarafından baskı altında tutulduğu da görülmektedir. Boşanma kararında, erken yaşlarda evliliklerinde etkili olduğu görülmektedir. Küçük yaşlarda evlilik yapan kadınların evliliklerinde sorunlar yaşamalarındaki sebep, onların hem yaş bakımından hem de ergenlik ve çocukluk dönemlerini tamamlama yaşında olmasından kaynaklanmaktadır. Henüz kendilerinin bir ocuk olduğu ve bir de çocuğa da sahip olan kadınların, evlilik olgusunu kavrayamayacak yaşlarda olmalarından dolayı sorunlar yaşamaktadır. Katılımcı 30:

17 yaşındaydım nişanlandık, 18 yaşında dğnm oldu. Hiç istemiyordum. Nişanlılık döneminde dedim ya ilk gece şiddet gördüm. Onlarda yapılan bir gelenekmiş. “Bir tane tokat at! Senin sözünden hiç çıkmasın!” Bir tokattı ama iyi tokattı yani. Daha gelinliğim üzerimde, düşün! “Ağabeyim dedi ki tokat at.” diyor. Daha gelinliğim üzerimde. Daha hala “Senin sözünden çıkmasın, dedi” diyor. Hâlbuki ben hani uçarı bir insan değildim. Eşim bana: “İşte biz ikimiz aynı yaştayız ama sen daha mantıklısın, daha her Şeye olgun bakıyorsun ve daha bilgilisin,” derdi.

Küçük yaşta evliliğin hem kadının fiziki yapısına hem de psikolojik yapısına zarar verdiğini Katılımcı 30’un ifadelerinde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığı görülmektedir.

4.1.2. Katılımcıların Eşleriyle Arasındaki Yaş Farkı

Aşağıda bulunan tabloda kadınların eski eşleri ile aralarındaki yaş farkı ile evlilik uyumu arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve boşanma nedenleri üzerinde belirgin bir etkisinin olup olmadığı hakkında yön vermektedir. Boşanan kadınların eski eşleri ile aralarındaki yaş farkının az ya da çok olması onları boşanmaya iten sebeplerin belirginleşmesi de sosyolojikleştirilmiştir.

Tablo 4.2: Boşanmış Kadınların Ayrılmış Oldukları Eşiyle Aralarındaki Yaş Farkı Yüzdesi

Eski eşiyle yaş farkı aralığı bakımından kadın sayısı.	0-1	2-5	6-9	10-14	15-19	20 ve st
Eski eşiyle yaş farkı aralığı kadın sayısı.	9	11	5	4	1	0
Eski eşiyle yaş farkı aralığı kadın yüzdesi.	%30	%36,7	%16,7	%13,3	%3,3	%0

Eski eşiyle aralarındaki yaş farkının en yüksek oranını %36,7 ile 2 ya da 5 yaş farkı oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze yaklaştıka, evlilik yaşı artmakta ve eşler arasındaki yaş farkının da düşmekte olduğu tespit edilmektedir. Eşler arası yaş farkının en düşük oranını ise %3,3 ile 15 veya 20 yaş kadar yaş farkıyla karşılaşılmıştır. Eşler arası yaş farkında, 20 yaş ve üstü kadar yaş farkının ise bulunmadığı tespit edilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki, eşler arası yaş farkının 20 yaş ve üzerinde olmadığı ve bu yaş farkının evliliklerin sonlanması üzerinde nadiren etki ettiği katılımcılardan sadece bir kişinin yani katılımcıların sadece %3.3'ünün etkilenmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple kadınların boşanma nedeni üzerinde yaş farkının fazla olması etkisi neredeyse bulunmamaktadır. Günümüz toplumlarında evliliğin gerçekleşmesi için önemli olan bazı noktalardan bir tanesini de yaş farkı oluşturmaktadır. Bu sebeple boşanmış kadınların evlenmeden önce görücü usulü ile evlilik yapsalar da yaş farkının 20 ve üzerinde olmasına dikkat etmişlerdir. Bu bağlamda bakıldığı zaman görüşme sorularını cevaplayan katılımcıların, görücü usulü de olsa kendi yaşına yakın yani en fazla 5-6 yaş farkı ile oluşan yaşlarda eş seçtikleri de tespit edilmektedir.

4.1.3. Katılımcıların ve Eski Eşlerinin ğrenim Durumu

Eğitimin nemi ve eğitim hakkı kadınlar için ve erkekler için toplumlarda önemli yer edinmektedir. Bir toplumda eğitim düzeyi düşük olan erkek ya da kadının evliliklerini devam ettirebilmelerinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan eşlerin iş bulma imkânları, eğitim düzeyi yüksek olanlara göre biraz daha kısıtlanmaktadır. Boşanmış kadınların boşanma sebeplerinin altında yatan ekonomik faktör üzerinde etkili olan bir diğer faktörün ise eğitim durumunun olduğunu göstermektedir. Bunun yanında eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar ise iş bulmada eğitim düzeyi düşük olan kadınlara göre daha az zorluklarla karşılaşması onların diğer toplumsal ayrımlarla ve eşsizlikle karşı karşıya olduğu gerçeğini sergilemektedir.

Tablo 4.3: Boşanmış Kadınların Öğrenim Durumları

Değişkenler	Okuma Yazma Bilmeyen Boşanmış Kadın	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön Lisans	Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Sayı	0	10	5	12	2	1	0	0	30
Yüzde (%)	%0	%33,3	%16,7	%40	%6,7	%3,3	%0	%0	%100

Verilen tablo incelendiğinde boşanmış kadınların en yüksek oran olan %40'ının lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış kadınların %3,3'ü ise üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Buradan yola çıkılarak boşanmış kadınların okuma yazma oranının yüksek olduğu ve hatta okuma yazma bilmeyen boşanmış kadının olmadığı ortaya çıkmıştır. Eğitim düzeyi bağlamında ise boşanmış kadınların eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Eğitimini devam ettiren kadınların evlenme yaşlarının ise eğitim düzeyleri düşük olan kadınlara göre daha büyük olduğunu göstermektedir. Burada eğitimini devam ettirip meslek sahibi olan kadınların hem yaş olgunluğu hem de ekonomik bağımsızlığı nedeniyle evlilik durumlarında daha az sorunlarla karşılaştıkları ve sorunlarla baş edebilecek düzeyde oldukları tespit edilmiştir. Lise mezunu olan Katılımcı 7, evliliğinin sonlanması ile birlikte iki çocuğu ile birlikte yaşamaya başlamış ve çocuğunun ihtiyaçları için iş bulup çalışarak geçimini sağladığını ve ekonomik sıkıntıya düşmediğini şu ifadelerinde belirtmektedir: “Çekmedim hiçbir zaman ya. Allah her yerden bir sebep verdi çalışıyorum o yüzden ekonomik sıkıntı çekmedim.”

Eğitim düzeyi düşük olan ve iş istihdam edemeyen kadınlarda ise hem ekonomik sıkıntılar hem de bu sıkıntılarla baş etme mücadelesi daha uzun süreçlerden ve daha zor durumlardan geçtiği görüşme formu ile tespit edilmiştir.

Katılımcı 10, evlilik yapma sebebinin kendisi dışındaki diğer etmenler olduğunu ve aslında eğitimine devam edemediğinden dolayı baskı ile evlendiğini ve bu evliliğin ise boşanma ile sonlanmasındaki sebebin okumadığından dolayı olduğunu şu ifadeleriyle açıklamaktadır:

Aileler layık görünce, o zaman zaten çocuktum evlendim 16 yaşında. O zaman da tamam dedim yani. 16 yaşında dünür gelir mi? Yani benim kızım şuan 16 yaşında. Derim ki asla vermem, diyorum yani. Demek ki işte o zaman okumadığımız için burası böyle işte. Kuran'dan sonra koca, askerden sonra evlenmek.

Tablo 4.4: Boşanmış Kadınların Eşlerinin Öğrenim Durumları

Okur-yazar değil	İlkokul	Orta Okul	Lise	Lisans	Ön Lisans	Yüksek Lisans	
1	12	3	12	2	0	0	Sayısı
%3,3	%40	%10	%40	%6,7	%0	%0	Yüzdesi

Bir diğer tabloya göre ise; boşanmış kadınların eski eşlerinin eğitim düzeylerini göstermektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, boşanan kadınların eşlerinin çoğunlukla ilkokul ve lise mezunu olmaları onların kendi eğitim düzeyinde bir eş seçmiş oldukları ya da görücü usulü seçilmiş oldukları tespit edilmektedirler. İlkokul ve lise eğitim düzeyinin her ikisinin de %40 olduğu bu tablodan, boşanan kadınların eşlerinin de eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu çıkarılmaktadır. Oysa lisans mezunu erkeklerin %6,7 ile eğitim düzeyleri kadınlardan yüksek olduğu görülmektedir. Karşılaşılan bu tablodan kadınların ve erkeklerin kendi eğitim düzeylerine yakın olan eş seçimi yapmış oldukları belirlenmiştir. Boşanmış kadınların eşlerinin öğrenim durumları ile kendilerinin öğrenim durumlarının birbirine yakın olması ile kadınların boşanma kararı almasında sosyal statü düzeyinde bir etkisi görülmemiştir.

Eğitim düzeyi ileri olan bireyler eş seçimi yaparken kendi eğitim düzeyine yakın olan bir tercih yapmışlardır. Örneğin ilkokul mezunu bir erkek ilkokul mezunu ya da hiç okur-yazar olmayan bir kadınla evlilik yapmaktadır. Eğitim düzeyi kadınların evlilik öncesinde belirlemiş olduğu bir evlilik ilkesi olduğu için, evlendikten sonra kadınlar eğitim düzeylerinin boşanma üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Eğitim düzeyi düşük olan kadınlar evlilikleri boyunca ev işleri ile uğraştıkları için, çalışma hayatını tanımamakta ve kendilerini geçindirme yollarını da bilmemektedirler. Eğitim düzeyi düşük olan ve yalnızca ev işleri, çocuk bakımı gibi işlerle uğraşan kadınlar boşandıktan sonra da bu noktada sorunlar yaşamakta iş bulma konusunda da zorlanmaktadırlar. Sadece eğitim düzeyi ya da bir meslek konusunda eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin ekonomik olarak daha iyi şartlarda çalıştığından dolayı evlilik

yaşları da geç olmuş ve ekonomik sorunlar daha minimal olmuştur. Bu sebeple boşanma oranları ileri seviye eğitim almış bireylerden daha çok düşük seviyelerde eğitimi olan bireylerde hem ekonomik ve hem de evlenme yaşının küçük yaşlarda olduğundan dolayı daha fazladır.

Yozgat'ta boşanma gerçekleştirmiş 30 kadından yalnızca 3 kişinin eğitim düzeyinin yüksek olması onların iş bulmadan evlilik gerçekleştirmiş olduklarından dolayı işsiz olması ve evliyken yalnızca ev işleri ile ilgilenmeleri, eğitim düzeyi düşük olan kadınlarla aynı kaderi paylaşmalarına sebep olmaktadır. Yani mülakat yapılmadan önce boşanmış kadınların eğitim düzeyinin düşük olup olmaması noktasında bir belirlenmiş nokta konulmadan uygulamaya başladığım mülakat soruları sonucu Yozgat toplumundaki boşanmış kadınların genellikle eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve bu sebeple de ekonomik gelir düzeylerinin de aynı oranda düşük olduğu gözlemlenmiş ve belirlenmiştir. Yozgat toplumunda kadının ev dışı işlerde çalışmasının onların ya düşük gelirli işlerde çalıştırıldığı ya da çalıştırıldığı işten çıkarılmalarını karşılayacağı bir iş yaşamının olmadığı gözlemlenmiştir.

4.1.4. Evlilik Süresi

Evli kalma süresi kadınların boşanma kararı almalarında etkili bir faktör olmuştur. Hem yaş bakımından hem de evlilik süresinin daha uzun olduğu evliliklerde geç yaşta boşanmalar, evlilik süresinin daha kısa olduğu erken yaşta boşanmalardan daha fazladır. Çünkü 20 yıl ve daha fazla süredir evli olan kadınlar eşleri ile aralarındaki alış-veriş bağlarının üzerinden yıllar geçtiği için koparamamaktadırlar. En sonunda sabreden kadınlar, eşleri ile alışverişlerinin de bitmesiyle boşanma kararı alabilmektedirler.

Tablo 4.5: Kadınların Evli Kalma Süreleri Arasındaki Genel Dağılım

1 gün ile 1 ay arası evli kalan kadınlar	2 ay 1 yıl arasında evli kalan kadınlar	2 yıl 6 yıl arasında evli kalan kadınlar	7-11 yıl arasında evli kalan kadınlar	12-16 yıl arasında evli kalan kadınlar	17-21 yıl arasında evli kalan kadınlar	22-26 yıl arasında evli kalan kadınlar	Toplam
0	3	6	10	4	7	0	0
%0	%10	%20	%33,3	%13,3	%23,4	%0	%100

Tabloda boşanmış kadınların evlilik süreçlerinin değişkenlik gösterdiği ancak bu kadınların en fazla evli kalma süresi 7 ile 11 yıl arasında değişmektedir ve bu oran ise %33,3 civarında olmaktadır. Buna en yakın ve en uzun evli kalma süresi %23,4 oranıyla 17 yıl ile 21 yıl arasında değişkenlik göstermiş olup boşanmış katılımcı kadınların 7'sine tekabül etmektedir. Kadının evli kalma sürecine paralel olarak evliliğin ilk iki yılının boşanma ile sonuçlanmasının nadir olduğu yansıtılmaktadır. Evliliğin ilk 7 yılında boşanmalar düşük iken, ilk 7 yıldan sonra Yozgat'ta boşanma oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların ev içi işlerden başka kamusal alanda bir yer edinemediğinden dolayı eşlerine bağlı olmaları onların evlilik sürecini uzatmaktadır. Katılımcıların evlilik süreçlerinin uzamasıyla eşlerine bağlılıklarının artması arasında bir ekonomik ilişki bulunmaktadır. Çünkü kadınlar eğitim düzeyleri düşük olduğundan ev dışı işlerin farkına varamamakta ve çalışmak isteyen kadınların ise erkek egemenliğinden uzaklaşamadıkları için ekonomik olarak bir gelire sahip olamamaktadırlar.

4.1.5. Katılımcıların Evliliklerinden Sahip Oldukları Çocuk Sayısı

Boşanmış kadınların çocuk bakım işlevlerinin boşandıktan sonra da devam etmesi onların boşandıktan sonraki süreçte birçok zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Kadının doğurganlık özelliği ö-onların ev işlerine ve çocuk bakımına daha da yakınlaştırılmasına sebep olmuştur. Bu erkeklere kıyasla daha çok kadınların görevi olarak devam ettirilmiştir. Boşanmadan önce, boşanma sürecini uzatmasının birçok sebebinin yanında çocuğa sahip olmalarından dolayıdır. Bu ise yine kadınların boşanmadan önce erkek egemenliği altında bir yaşam sürmesinden dolayıdır.

Boşanmadan önce çocuk bakımını üstlenen kadınlar, çocuğun ekonomik olarak temel ihtiyaçlarının karşılanması görevini de eşleri üstlenmiştir. Ekonomik kazançtan ataerkil bir ailede erkeklerin sorumlu olması, kadınların boşanma sonrasında çocuk bakımında gerekli olan maddi desteği bulma noktasında zorlanmalarına yol açmıştır. Burada boşanmış kadınların en az kaç çocuğu ve en fazla kaç çocuğu olduğu verilerinden yola çıkılarak onların ne tür sıkıntılarla karşı karşıya kaldıkları anlatılmaktadır.

Tablo 4.6: Boşanmış Kadınların Çocuk Sayısı ve Oranı

Eski eşinizden kaç çocuğunuz var?	0	1	2	3	4	5 ve üzeri
Çocuk Sayısı	2	8	12	5	2	1
Çocuk Yüzdesi	%6,7	%26,6	%40	%16,7	%6,7	%3,3

Yozgat'ta boşanmış kadınların %93,3'ünün çocuk sahibi olması, kadınların çocuklarının olmasına rağmen boşanma konusunda aktif oldukları görülmektedir. Kadınlar, belli bir yaştan sonra bürokratik, ekonomik, sosyal işlerini kendi başına yapmayı daha çok tecrübe etmiş olmalarından dolayı kaç çocuğu olursa olsun boşanma konusunda karar alabilmektedirler. Bunun nedeni zaten çocuğuna kendisi bakan kadın, çocuklarını kolaylıkla alıp gitme duygusuna da ataerkil bağlamdan dolayı önceden belirlenmiş bir sahipliği vardır. Boşanmış aileye karşı görüşler Yozgat'ın ataerkil yapısıyla beraber geleneksel kültüründen dolayı olumsuz şekillenmiştir. Aslında biçim değiştirmiş ailenin bağlarını devam ettiren çocuk olmaktadır. Eşler boşanmış olsa da çocuklar anne ve babasından ayrılmamakta ve bu aile bağı koparmamaktadırlar. Çocuk sahibi boşanmış kadınların eski eşleri ile aralarında oluşan bu aile köprüsünün, onlar için başka sorunlara da yol açmış olduğu belirlenmektedir. Örneğin çocuklarını almaya giden bir anne bu esnada ailede bulunan diğer bireyler tarafından zorlandığı görülmüştür. Özellikle Katılımcı 18'in sadece çocuklarını bırakmadığı için geri döndüğü şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Çocuklarımı benden ayırınca tekrar susup dönmek zorunda kaldım. Boşanmak değil ev buldum bulunduğumuz ortamdan uzaklaşmak istedim, ailemle beraber eşimle ve çocuklarımla beraber, hep beraber ben de çalışmak istedim ama o razı gelmedi.

Kendi yaşamına devam etmek isteyen çocuk sahibi kadınların, eski eşleri ile bağıını koparamama durumundan dolayı yeni bir evliliğe yol alamamaktadırlar. Çocuk sahibi boşanmış kadınların yeniden evlendikten sonra bu evliliğin yeniden ayrılma ile sonuçlanması kadınların kendi hayatını geri planda tuttuğu ve hayatının geri kalanını çocuklarının mutluluğuna adanmış olduğunu göstermiştir.

4.2. Yozgat'ta Yaşayan Boşanmış Kadınların Boşanma İle İlgili Verilerinin Değerlendirilmesi

Boşanmış Kadınların Boşanma Sebepleri Ve Boşanma Sonrası Karşılaştıkları Güçlüklerin Sosyolojik Analizi – Yozgat İli Örneği adlı tezimde bulmak isteğim asıl amaç: kadınların boşanma nedenlerinin ne olduğu, kadınları boşanma kararı almalarına neden olan davranışların ya da olayların neler olduğu ve eğitim düzeyinin boşanma olgusu üzerinde etkisinin olup olmadığı, eğer etkisi varsa diğer faktörlerin eğitim düzeyine bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemek içindir. Bu bölümde Kadınların Boşanma Nedenleri Derinlemesine Mülakat Formunun “B” ve “C” bölümünde, Boşanmış Kadınların ‘boşanma sebepleri’ ve ‘boşanma üzerinde belirleyici olan etkenler’ bağlamında hazırlanan sorulara ilişkin görüşme cevaplarının analizi yer almaktadır. Ülkemizde erkeklere göre ikinci planda tutulan kadınlar, kötü giden evliliklerini boşanmayla sonuçlandırmak istediğinde hem eşi hem ailesi hem de çevresi tarafından bir kez daha düşünmeye itilmektedir (Can ve Aksu, 2016, s. 893). Çünkü kadınlar evliyken ekonomik kazancının yalnızca eşi tarafından sağlanması ve aynı ortak amaç için çalışıp kazanan aile fertlerinin bütününe kapsayan bir kazanç içerisinde olmaları onları boşanma kararı almalarında da ailenin tüm fertleri ile görüşme sağlamalarına bağlı kılmıştır. Can ve Aksu (2016) eğitim seviyesi düşük ve evlilik hayatı boyunca hiç çalışmamış bir kadın boşanma kararını almasını gerektirecek birçok neden varken gelecek tepkiyi ve karşılaşılabileceği olası sorunları düşündüğünde bu süreyi uzatabileceklerini savunmuşlardır. Boşanma olgusu ele alınan bu çalışmada kadınların en çok zarar gören taraf olduğu gerçeğinin de yeniden üzerinden geçilmiştir. Boşanma kararı alan ve boşanma eylemini gerçekleştirmiş olan kadınların boşanmadan önce boşanma kararını niçin aldığını belirleyen etkenin ne olduğunu öğrenmek için sorulan: “Boşanmadan önce boşanma kararını almaya ne zaman başladınız?” sorusunu katılımcı 11 şöyle cevaplamıştır:

Şiddet ile küfürle laflar ile söyleyince, ben de dayanamadım daha fazla. Gitmemi istedi. Kendi istedi. Ama hiçbir zaman bir işte çalışmadı. Şey yapmadı sorumluluk almadı. Sorumluluk almayınca, ben de mecburen kendim istedim.

Kadınlar, ataerkil bir yapıya sahip olan erkek egemen bir aile ilişkisi kurduklarından, boşanma kararı almaları onların boşanabilmesinde yeterli olmamaktadır. Kadınların boşanma kararı almaları için öncelikle ekonomik alt yapılarının olması gerekmektedir. Bu alt yapı üzerinde ise eğitim düzeyi etkili bir faktördür. Kadınlar evliliklerinden memnun olmasalar bile evliliklerini devam ettirmeye çalışmışlardır. Eşinden mecbur kalarak ayrılan K-11'in yukarıdaki ifadelerinde de görüldüğü gibi, eşiyile arasında sözlü şiddet olsa bile evliliğinin devam etmesi taraftarı olmuştur. Sonunda erkek egemen yapıdan kaynaklı olarak boşanma kararı almasında yine de eşinin şiddet baskısı etkili olmuştur.

Evlilik sürecinde eşler arasındaki iletişim ve etkileşim alanları sınırlandırıldığında ve evlilikten beklentiler, ailenin görev ve sorumlulukları ile örtüşmediğinde eşler, tercihlerini evlilik dışında kalacak şekilde kullanmaktadırlar (Yılmaz, 2011, s. 94). Boşanmış kadınların boşanma sebepleri arasında eşlerin birbiri ile olan alışverişlerinde bulunan bir sorundan kaynaklanan etkenler kadınları boşanmaya itmiştir. Bu etkenlerden bir tanesini oluşturan ataerkil yapıdan gelen ve özelliğini devam ettiren, toplumsal iş bölümünün etkin olduğu ve kadın erkek ayrımından da kaynaklanan rol, statü ve toplumsal değerlerin büyük etkisi bulunmaktadır. Kadınların ataerkil yapıda değerlendirildiği ve onlara önceden hazırlanıp verilmiş olan rollerin yanında, erkeğin rollerini, statülerini ve onlara verilen üstün özellikleri meşrulaştıran, koruyan ve devam ettiren aynı sistem erkek için de bu belirlenimlikleri vermiştir. Boşanma kararı alan kadınları, bu karara iten faktörler arasında kadınların eşlerinin aile sorumluluklarının ağır gelmesi ve bu sorumluluklarını yerine getiremediklerinden ya da getirmediğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Katılımcı 6, ekonomik bağlamda eşine bağımlı yaşayan bir kadın olarak, eşinin evin ihtiyaçlarını karşılayamaması ve sorumluluk almaması, onun boşanma kararı almasında belirleyici bir faktör olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

Ama işi olduğu halde, maaş aldığı halde, evi geçindiremiyordu. Buydu yani beni üzen. Kendi ihtiyaçlarına daha çok ayırıyordu. Çünkü eve yetmiyordu. Sorumsuzluktu bu. Yani üzerine düşen sorumluluğu yapmıyordu. Faturalar olsun, kiralar olsun... Her şeyde mağdur ediyordu bizleri.

Erkek egemen bir toplumda erkeğe evden uzakta bir yerde kazanç sağlama ve eve ekmek getirme işlevleri verilmiştir. Kadın, insan bedeninin taş ile uyumunu

sergileyen bir cinsiyetçi yapıdan kaynaklanan eşitsizliğin aleti olmuştur. Kadın kapalı ve dört duvarla çevrili bir taş örüntüsünün arkasına gizlenmiş ve geleneklerin getirmiş olduğu aile fertlerine hizmet etme görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Erkek egemen bir ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal yapı oluşturan aile içerisinde kadınlara yalnızca itaat etme ve erkeğin belirlediği kurallara göre yönetilme işlevi kalmıştır. Günümüzde kadınlar erkek egemen bir toplumda yaşamalarına rağmen, eğer erkek için de belirlenmiş olan işlevler bozulursa ve yerine getirilmezse aile birliklerini koparabilmektedirler. Fakat bunu yaparken bile evin maddi ihtiyaçlarını yerine getirmeyen erkeğin gazabına uğramaktadırlar: yani çocukları için devam ettirmek istedikleri evliliğini yine çocukları için onların öz bakımlarını gerçekleştirebilmek için eşlerinden ayrılabilirler. K-6 ev içi işleri devam ettirebilmesi için gerekli olan maddi kazanımlardan yoksun kalmasıyla evliliğini sonlandırma kararı almaya itildiğini anlatmaktadır. Küfür, madde bağımlılığı, aile içi davranış bozuklukları, sorumluluk almama ve aile geçimini sağlayamama gibi nedenler kadınların boşanma nedenleri olarak belirlenmiştir.

“Boşanmadan önce boşanma kararı almaya ne zaman başladınız?” sorusunu katılımcıların cevapları boşanma öncesinde gerçekleşmiş olan boşanmaya iten faktörler bağlamında incelenmiştir. Bu soruyu cevaplayan katılımcılardan K-21’in de ifade ettiği gibi:

Evlendiğim ilk günden diyelim. Dediğim gibi ben evlenmek için, sadece evlendi desinler diye evlendim. Benim kafamda evlilik yoktu. Evliliğin yürümeyeceğini biliyorsun, evlendiğini anlıyorsun. Ama evlendiğin ilk günden itibaren böyle hiç olmayacağını biliyorsun. Ama gittiği yere kadar diyorsun.

Katılımcı 21 evliliğinin daha ilk gününden boşanma kararı almasında belirleyici olan faktörün aslında evlilik kararı almasında belirlenmiş olan kararı kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. Evliliğin türleri arasında bulunan küçük yaşta zorla evlendirme, toplumun kabul gördüğü bir kişi ile evlenme, görücü usulü evlilikler genellikle evliliklerinin ilk gününü kötü geçiren kadınların boşanma kararları almalarında belirgin bir faktör olmuştur. Çünkü küçük yaşta zorla yaptırılan evlilikler ve eşlerini hiç tanımadan evlenen kadınlar, eşlerini tanımaya başladıkları ilk günün aynı zamanda evliliklerinin ilk günü olması olarak değerlendirildiğinde boşanma kararını da ilk günden alma eylemi doğal bir davranış olmaktadır. Evlilik kararı alma noktasında ailenin ve toplumun belirlemeleri, boşanmış kadınlar için boşanma eylemi gerçekleştirmesinde önemli bir karar merkezi olmuştur.

Katılımcı 7 ise evlilik kararında ailesinin etkili bir faktör olduğunu ve bu sebeple boşanma eylemini gerçekleştirmesinde kendisi hakkında alınan kararların doğru kararlar olmadığından belirleyici etmenler olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Görücü usulü. O yurt dışındaymış. Buraya izine gelmiş. İşte, geldiği seneden sonra yedi sene hiç gelmemiş. Ondan sonra gelince de evlenmeye karar vermiş. Geldi işte nişanlandık bir ay durdu. Bir ay durdu derken yani, evde durdu. Ara sıra gelir, giderdi. Özel görüşmemize hiç annemler izin vermezdi. Hani biz hep bir aradaydık. Ama bizim adetler öyle idi. O yüzden de hiç tanıyamamışım.

Kadınların özgür bir şekilde evlilik üzerinde karar alamamasının bir sebebi aile içi baskıdan dolayıdır. Bu aile baskısı ise ilerleyen dönemlerde kadınlar için zorla evlendirilmeleri sonucu boşanma üzerinde oldukça etkili bir sebep olabilmektedir. Çünkü insanların ilişki kurabilmeleri ve evlilik birliği sağlayabilmeleri için tanışma evrelerini ve karar alabilme evrelerini geçirmiş olmaları gerekmektedir. Katılımcıların birçoğu, özellikle görücü usulü olan evlilikler yaptıklarından dolayı bu evlilik üzerinde çok fazla söz sahibi olamamışlardır. Kendi istediği evliliği yapamayan, ya da evlilikten beklentilerini evleneceği kişide bulamayan kadınlar görücü usulü evlilik yapacaklarından dolayı toplum baskısı altında kalmaktadırlar. Bir baskı ile evlenen kadınlar evliliklerinden beklentilerine bir karşılık bulamadıkları zaman boşanma kararı almışlardır.

Kadınların düşüncelerinin, hissettiklerinin ve hayallerinin ikincil plana atıldığı ataerkil toplumlarda kadın amaç için kullanılan bir araç haline getirilmeye çalışılmıştır. Eril toplumun geride bıraktığı kadınlar ne siyasi alanda ne bilimsel alanda ne de başka konularda değerlendirilmemiş ve emekleri görülmemiştir. Eril tahakküme itaat ettirilen kadınlar, erkeklerin özgürlüklerini tehlikeye atmaya 18. yüzyıldan bu yana kadın hareketleriyle beraber başlamışlardır. Kadının işe yaradığı amacın dışına çıkmasıyla aile içi roller çatışmaya başlamakta ve hane içi ilişkiler kopmaya başlamaktadır. Katılımcıların evliliklerini sonlandırma kararı almalarındaki en önemli etkenlerden bir tanesi evliliğin başlangıç evresinde söz sahibi olmamalarından dolayı olması bu sebeple önemlidir. Örneğin, katılımcı K-6 evlenme kararının ailesi tarafından alındığını şu şekilde aktarmıştır:

15 yaşındaydım. Bilmiyordum hiçbir şey. Annem-babam verdi beni. Yani, zaten 15 yaşındayım. Evliliğin ne demek olduğunu bilmiyordum. Karar vermeyi bilmiyordum. Tamamen anneme ve babama bağlıydı evlilik kararı.

Hem küçük yaşta evliliklerin olması hem de kadınlara evlilik üzerinde söz hakkı verilmemesinin onları evliliklerinde sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle küçük yaşlarda evlendirilen kız çocukları, kendinden yaşça büyük bir kişiyle

evlendirilmesi aslında aynı zamanda bir tür cinsel tacize de uğratılmış oldukları gerçeği, bu sorunlu yapının içerisinde görülebilmektedir. Kadınların eğitim düzeylerini yükseltmemeleri de onların daha küçük bir kız çocuğu iken evlendirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Evlilik nedeniyle evlilik yaşlarının daha küçük yaşlara indirildiği ailelerde kız çocukları zorla evlendirilmektedirler. Bu noktada kadınların yaş faktörünün boşanma üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu demografik çözümler bölümünde tartışılmıştır.

“El, âlem ne der kızım?” gibi geleneksel yapıya özgü halk deyimleri kadınların birçok özgürlük alanlarını kısıtlamakta ve eylemlerini dizginlemektedir. Sadece özel alanda bebek bakıcılığı yapmak istemeyen kadınlar, değişen toplumda aynı zamanda çalışma hayatı ve sosyal yaşam ihtiyaçlarının da giderilmesi noktasında sorunlar yaşadığı için boşanma kararı alabilmektedirler. Kadınları boşanma kararı almaya iten bir diğer neden ise, geleneksel kültüre bağlı bir ailede alınan kararların esnek olmaması yani katı ve net olmasındandır. Mülakat yapılan 30 boşanmış kadından, evliliğin ilk aşamalarında söz sahibi olamayan kadınların 21’i evlilik kararı üzerinde kendisi dışındaki bireyler etkin olmuştur. Toplumun kabul gördüğü evlilikler yapan kadınlar, evlilik sürecini genellikle mutsuz geçirmişlerdir.

Bir diğer katılımcının ifadesinde evlilik kararını kendisinin almadığı ve bu nedenle de evliliğini mutuz geçirdiğini anlatan Katılımcı 8, evliliğin ilk aşamasında evlilik için karar verme hakkının kendisinde olmadığını ve eski eşini hiç tanımadan evlendiğini şu ifadelerinde iletmiştir:

Valla ailemiz verdi biz de vardık, evlendik. Tanıyamadım da zaten iki ay nişan içinde ne tanıyacaksın. Ne dayaklar yedim! Şimdi de çekiyorum ya işte. Ne dayaklar yedim. İş bilmiyordum güç bilmiyordum küçücük çocuktum. Ne iş bilecek küçücük çocuk.

Evliliğin başlangıç aşamasında boşanmış olan katılımcı kadınların evlenmeden önce evleneceği kişinin kişisel özelliklerini bilmeden ve kendisini hiç tanımadan evlenmesi ile gelen sorunların evliliğin sonlanması üzerinde kayda değer etkilerinin olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan kadınların yüzde 70’inin boşanma kararı almasında evliliğin ilk aşamasında evlilik kararını kendisi tarafından alınmamasıdır.

Örneğin Katılımcı 21 bize evliliğe karar aşamasında yaşamış olduğu sıkıntılarını şu şekilde aktarmıştır:

Biri var sana bakmaya gelecek diyorlar. Annem de gelsinler dedi. Gelince işte tamam, bununla evlen iyi birine benziyor, dediler. Hani o aileye karşı çıkamıyorsun. Biraz şey gibiydi, bizim ailemiz. Hani güneydoğu aşireti vardır ya bilir misiniz? Abi ve anne der işte; bununa evleneceksin! Tamam diyorsun başka çaren yok.

Evliliğe ilk adım olan ve geleneksel kültürden gelen ve günümüze kadar devam eden söz ya da nişan evresi görücü usulü evliliklerde erkek ve kadının birbirini tanıma aşaması olarak adlandırılmaktadır. Bu evrenin kadının ya da erkeğin evlenmeden önce birbiri hakkında vermiş olduğu karar evresi olarak da görülmektedir. Ailelerin ise bu evrede evlenecek kişilerin evleneceği kişi hakkında edinmiş oldukları bilgilere karşı bir duvar örmesi daha evliliğin ilk adımında evlenecek olan bireylere olumsuz bir sebep olarak verilmektedir. Katılımcı 21'in ifadelerinde de olduğu gibi; birçok evliliğin daha ilk aşamasında verilmiş olan boşanma kararı genel olarak evliliğin ilerleyen dönemlerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Evliliklerin başlamadan önceki evresinde bireylerin birbirini tanımada onların ilerleyen dönemlerde evlilik hakkında nasıl bir karar alacağını etkilemektedir. Toplumun bireylere aşladığı roller, evlilik tablosunda bireyler, toplumun onlar için sunmuş olduğu bir evlilik yapmalarına zorlanmaktadır ve böylece toplum onları bir kalıba sokma eyleminde bulunmaktadır. Bir birey evlenmeden önce toplumun kendisine karşı tepkilerini de ölçmektedir. Önce ailenin söz sahibi olması ve sonra toplumun söz sahibi olması bireylere kendi haklarını kendisinin kullanmasına izin vermemektedir. Bu sebeplerin yanında aşağıda boşanma sebeplerinden ihanet tartışmaya açılmıştır.

Boşanma sebeplerinden bir tanesi olan ihanet kadınları boşanmaya iten belirgin bir faktör olmuştur. Boşanmış 30 kadından 16'sı eşinin kendisini aldatmasından dolayı boşanma kararı aldığı tespit edilmiştir. Fakat kadınlar eşleri onları aldatsa bile, evliliklerini sonlandırma kararı almalarında bu onları diğer faktörlere göre daha az zorlamıştır. Kadınların evlilik hayatında yapmak istemedikleri ama yapmak zorunda kaldıkları bir eylem olarak boşanma üzerindeki nedenlerinin özellikle aile yapısında, karşılıklı ilişkiler ve bağlar açısından, ekonomik ve aldatma(ihanet) açısından bir etkisinin olduğuna bulgularda karşılaşılmıştır. Örneğin "Evliliğinizi sonlandırma kararınızda en etkili faktör ne oldu?" sorusuna "K-6:

İhanet. En yakın arkadaşımın eşiyle. Mesaj göndermişti gördüm ben de mesajlarını. O şekilde oldu. O kişi de arkadaşımı zaten. Kadınla alakalı bir şey yok. Sadece eşim tarafından ona yönelik yapılan bir şey var. Onu rahatsız eden eşimdi. Ben onu görünce zaten hani, burada sadece ihanet değil benim ayrılmamın sebebi, en yakın arkadaşımın eşine bu şekilde düşünen bu şekilde bir duygu besleyen insandan artık hayır gelmeyeceğini düşündüm.

Katılımcılardan K-9 boşanma kararı almasında etkili olan faktörün aldatılmasından kaynaklı olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

Ben vermedim işte ayrıldığım eşim verdi boşanma dilekçesini. Öteki bayan ile evlenecekmiş. Benden boşanacakmış. Öteki ile evlenecekmiş. Öteki gelmiyormuş

nikâhsız. O yüzden de boşandık. Beni istemeyeni ben ne yapayım ii. Evime gelmeyi... Ötekini isteyen, ne yapayım ben? Dayak yiyordum. Beni istemeyeni, ben ne yapayım.

Katılımcı 9'un da ifade ettiği gibi kadının boşanma sebeplerinden bir tanesi olan aldatma olsa da boşanma kararını alan kadın olmadığı da görülmektedir. Kadın aldatılsa bile ayrılmak istememektedir. Çünkü çalışmayan kadınlar hem ekonomik olarak hem de manevi olarak eşlerine bağlı yaşamaktadırlar. Kadınların karşılaştıkları engelleri aşabilmeleri için genel olarak belli bir süre mücadele verdikleri görülmektedir. Kadınlar eşleri tarafından ihanete uğrasalar da onların evliliklerini sonlandırma kararını almalarında ekonomik, sosyal, kültürel ve şiddet gibi diğer faktörlerin de birleşmesiyle boşanma kararı aldıkları görülmektedir.

Katılımcıların evliliklerini sonlandırma kararlarının ihanet olduğu tespit edilse de, eşlerinin kendilerini aldatmalarının kadınlar için boşanma kararı üzerinde değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin Katılımcı 13, kendisini boşanma kararı almasına iten sebebin eski eşinin, artık başka birini tercih edip onunla evlenmesi olduğunu ifade etmiştir:

Eşim bizim yanımıza gelip gitmedi. O, o tarafı tercih etti, yani yurt dışına gitti. Biz de burayı, yaşadığımız yeri tercih ettik. O, orada evlendi. Evlenince biz de burada kaldık. Çalışmak için gitmişti. Ondan sonra da evlendi. Ben burada hep hasta bakıcılığı yaptım, hep çalıştım, çalışıyorum hala da.

Katılımcıların evliliklerini ihanet ile de sonlanmasına razı olmadıklarını ve bu sebeple eşlerinin evliliklerini kurtaracakları umuduyla beklemeyi tercih ettikleri görülmüştür. Katılımcı 16, ifadelerinde eşinin evliliği için bir çaba gösterip göstermeyeceği konusunda eşini beklediğini şu ifadelerinde göstermiştir:

Kesinlikle bitirdim, dediğim bir buçuk sene oldu. Kafamda bitirdiğim. Ben yine buraya geleceğiz, burada temiz bir sayfa açacağız diye düşündüm. Ama adam gelmedi. Bu gün geleceğim yarın geleceğim, dedi ve gelmedi. Yine söz verip de tutamadı. Sözünün arkasında durmaması, yazın izne geldi. Bir telefon görüşmemiz oldu. Bir pişmanlık beklerken baktım zerre kadar değişiklik olmamış. İzne gelene kadar yine bekledim ki acaba kafası çat etmiş midir, diye. Telefon görüşmemizden sonra geldi görüştük. Dedim bundan kesinlikle bana hayır gelmez. O an tamamen bitti.

Eşlerinden bir karşılık göremeyen kadınlar, boşanma kararı almak istemediklerinde eşlerinin boşanma kararı ile karşı karşıya kaldıkları da gözlemlenmiştir. Boşanma kararı almak istemeyen kadınların eşleri tarafından aldatılma sebebiyle zorla boşanmaya itildikleri de tespit edilmiştir. Evliliğinden çocuğa sahip olduğunu ve bu çocukların maddi olarak geçimini evliyken babasının yaptığını anlatmasının yanında kendisinin ihanete uğrasa bile evliliğini yalnızca maddi

sıkıntılar yaşayacağı korkusuyla bitirmek istemediğini; Katılımcı 9 şu ifadelerle belirtmiştir:

Beni aldattı. Üzerime kuma getirdi. Ben şiddet gördüm. Gözümü morartırdı. Vücudumu morartırdı. Kolumdan tutar dışarı atardı. Neymiş? Ben gidecektmişim. Öteki kadın, yani başka kadın gelecektmiş. Çocukları değil de beni dışarı attıydı. O zaman çok dayak yedim. Sonra ben gidince çocukları da bana verdi işte. Tüm yük benim omzumda. Çocukların tek geliri benim şuan. Ama ben de iş-kurda çalışıyordum, hakkımı kullandım. O da bitti işsizim yani.

Eril toplumun erkek egemen yapısında erkeğin yerine getirmesi gereken rol ve işlevler vardır. Erkekler kendi tahakkümünü kurarken yerine getirilmesi gereken ve yine eril toplum tarafından önemli işler olarak tanımlanan görevler yerine getirilmediğinde bu cinsiyet ayrımcılığından oluşan yapı bozukluğunu doğurmaktadır. Aslında bozuk bir yapıya direnen kadınlar bu yapıyı yenilemeye ve devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Çünkü zaten böyle eril yapılarda kadınların toplum içerisindeki söz hakları çoktan alınmıştır. Kadınların evliliklerini sonlandırma kararı alması sürecini uzatmaları ve evliliğinin devam etmesi için mücadele verdikleri ve bu mücadele sonucunda eşlerinden herhangi bir yanıt alamadıklarında onları boşanmaya iten bir sürece dönüştüğü görülmektedir. Boşanma kararı alan kadınlar eşleri ile aralarındaki alış-verişin, iletişimin ve paylaşımların tamamen sona ermesi sonucu bu kararlarını kesinleştirmiş oldukları tespit edilmiştir. Katılımcı 25, boşanmadan önce eşinin aile bağlarını yeniden sağlayacağını düşünüp belli bir süre boşanma davası açmadığını anlatmıştır:

Boşanma davasını ben açtım dediğim gibi işte. Aylarca bekledik olur ya belki çıkıp gelebilir öyle değil mi. Kapımızın önüne gelse ben eşimi istiyorum dese benim annem babam ne diyebilir ki. Hiçbir şey diyemez. Çünkü ben onun sorumluluğundayım. Yani ben onunla evliliğimdeyim. Yani aynı soyadı taşıyoruz biz. Ama hiçbir şekilde bir arama bir sahiplenme hiçbir şey olmadı ki.

Kadınların bir diğer evliliğini kurtarma çabası ile o anki düşüncesi ise ‘belki düzelir’ meselesidir. Evliliklerin ilk aşamalarında boşanmanın gerçekleşmemesi için kadınlar bu dönemde bir takım sorunlar yaşasa bile bu sorunların düzelebilecek durumda olduğunu düşünmektedirler. Örneğin katılımcılardan K-2, içinde kaldığı tercih çıkmazını şöyle anlatmaktadır:

Üç ay dört ay uzaklaştırma almıştı. Üç defa aldı ama ben yine şans vermiştim. Çocukların babasıdır dedim. Görür çocukları, ne bileyim gelir, gider belki düzelir dedim. Ama baktım düzelme yok. Bu sefer de tehditlere başvurmuştu. Bıçak bilemiş, balta bilemiş bu benim için, gizlice. Beni yalnız yakalayacakmış. Yalnız kalmamı kollamış. Beni öldürecekmiş. Valizinden çıkarttım da gördüm bıçağı neyi. Silahla da tehdit etti beni.

Bu sorunların çözülmesi için elinden geleni yapan kadınlar, ancak bu sorunların aksi bir şekilde artarak devam etmesini göz ardı etmişler ve de eşlerinden kaynaklı

sorunları görememişlerdir. Bu durum ise genellikle küçük yaşlarda evlilik yapan kadınlarda görülmüştür. Bunun bir diğer örneğini ise mülakatı cevaplayan kadınlardan K-23 vermektedir.

Ben almadım ki boşanma kararını o aldı. Onun kendi karakersizliğinden dolayı. Benden bıkmış işte. Orada, İzmir’de bir tane kadın varmış. Kocasını ölmüş herhalde. 15 gün sonra ölmüş kocası, yani kadının evlendikten sonra. Kadını kandırmış güya öyle söylüyorlar. Kadın 35 yaşında. Bunlar arayı bulmuşlar. Ondan sonra da bana dedi ki ben seni de istemiyorum, çocuğunu da istemiyorum. Ben boşanacağım. Anlaşmalı tutmuş avukatları neyi kendisi. Ondan sonra öylelikle boşandık yani. Ben istemedim, ya benim çocuğum var yani. Ben istemedim bu yüzden de. Kim ister boşanmayı? Boşanmak için evlenmiyorsun ya sonuçta ama anlaşıyorduk.

Gücün toplumsal dağılımda erkeğe daha çok büyük paylar düştüğü ve hatta kadınların eril toplumlarda güce sahip olmadığı gerçeği halen günümüzde devam etmektedir. Güç ve iktidar ilişkilerini tartışan feminizm düşünürleri, kadınların ikincil statüde değerlendirilmesi ile kadınların güç çatışmalarında yer almadığını göstermektedir. Çıkarların ise yine eril yapıda erkeklerin çıkarlarının öncelikli olarak değerlendirildiği görülmektedir. Boşanan kadınlar ise evliyken ilk önce kendi çıkarlarını değil önceliklerini eşlerinin çıkarlarını tatmin etmede kullandıkları gerçeğini göstermiştir. toplumsal işler içerisinde öncelikli işler olarak belirlenen erkek işlerini kadının yapması için müsaade edilmemekte ve kadın özel alanda bir taş içerisine hapsedilmektedir. Böylelikle kadınlar ekonomik kazanç noktasında eksik kalmaktadırlar. Kadınların eve hapsedilmesiyle ve yalnızca ev işlerinin onların yapabileceği işler olarak tanımlanması sonuçlarından bir tanesi onların eğitim düzeyi olmuştur. Evelere hapsedilen kadınlardan yalnızca ev işlerini yapmaları istendiğinden dolayı kendilerini eğitim açısından geliştirememişlerdir. Yozgat’ta bulunan ve boşanmış olan 30 kadın ile yaptığım derinlemesine mülakat sonucu kadınların eğitim düzeylerinin düşük olmasında ilk olarak onların erken yaşlarda evlendirilmesi ya da ev işleriyle onları uğraştırıp yaşlandırılıp evlendirilmesidir. Bu sebeple boşanmak isteyen kadınlar ekonomik olarak zaten eşine bağlı olmasından dolayı ekonomik hususlarda aksaklık yaşandığında boşanmayı çıkış yolu olarak seçmektedirler. Bu onların ekonomik olarak bir kişiye bağlı olmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak boşanan kadınların hepsi olamasa da küçük bir kısmı ise boşandıktan sonra kendi geçimini sağlama noktasında kararlı bir şekilde ilerlemeyi öğrenmeye çalışmışlardır. Fakat aldıkları ücret emeklerini karşılayamamaktadır ve en fazla ortalama 1000-1500 aralığında değişen bir kazanç sağlayabilmektedirler. Katılımcı 29, boşanmadan önce

eşine bağlı bir ekonomik güce sahip olduğunu fakat boşandıktan sonra kendi ayaklarının üstünde durmayı öğrendiğini şu cümlelerle ifade etmiştir.

Tabii ki. Ben eşim tarafından çok kısıtlanan bir insandım. Ben annelere bile Yozgat'ta otururken filan gidemezdim. Boşandıktan sonra tabii ki de, hani kendi ayaklarının üstünde duruyorsun. Hele de para kazanmaya başladıktan sonra.

Erkeklerle nazaran kadınların evlilik süresi boyunca fazla bir sorumluluk üstlendikleri görülmektedir. Bu yüzden kadınlar engellerle karşılaştıklarında sıklıkla ailesinden destek almaktadırlar. Boşanma sürecine giren kadınların hem aile içi ilişkilerini hem de ekonomik gelir konusundaki durumlarını dengeleyemedikleri görülmektedir. Katılımcılardan K-2 evliyken ekonomik özgürlüğü olmadığından ve ekonomik olarak eşine bağımlı yaşadığından dolayı, eşi kendisine verilmiş olan sorumlulukları yerine getirmediğinde boşanma kararı almasında belirgin bir faktör oluşturmuştur:

Yurt dışına gitti ve geldi. Ondan sonra biraz sıkıntılarımız oldu. Borçlarımızı ödeyemedi. Borç aldığı adam parasını istedi. Ondan sonra sorunlarımız büyüdü tabii. Mesela bir kadınla görüştüğü oldu. Ya ben onları pek önemsemedim zaten. Bu şoförlerin genel olarak yaptığı meslek yanlışları dedim. Sabrettim. Sonra da ayrıldık işte. Ben poşet fabrikasında işe başladım. Şimdi gelirim buradan kazanıyorum.

Boşanmış kadınların boşanma kararı almasında bu belirgin faktörün, erkeğe verilmiş olan ataerkil görevlerinden bir tanesi olarak belirlenen ekonomik olarak evi geçindirme görevini yerine getirmediğinde eşleriyle aralarındaki sorunun büyümesinden kaynaklandığını gösteren bir diğer katılımcı ise Katılımcı 11'in ifadelerine göre:

Benim de bu ailem, bu karım, demedi. İşte diyorum ya sorumluluk almadı. İhtiyaçlarımı karşılamadı. Yememi içmemi, her şeyi kısıtladı. Kendi de çalışmıyordu. Kaynanam köyün bağından, bahçesinden ne çıkarsa onları satıyordu. Şeker ihtiyacımızı yağımızı, yakacak ihtiyaçlarımızı alıp geliyordu. Kadın kadının halinden anlıyordu. Ne eşim aldı ne kayınbabam aldı. Hiç birinin yani o sorumlulukları alıp da hani ben bunları çamurdan çekiyim çıkartıyım demiyorlardı, yani ikisi de. Yavan ekmecek duru suya razı olarak, devam ettik işte.

Yüzyıllardır süregelen erkeğin işine kadın kadının işine ise erkeğin giremeyeceği düşüncesi kadınların boşanma kararı almasının altında yatan etmenleri de oluşturmuştur. "Erkek gider para kazanır kadın ise evinde oturur ev işleri yapar.", düşüncesinin ataerkil toplumlardaki aile yaşamına hâkim olması, bu görevleri yerine getirmek istemeyen ya da yerine getiremeyen evli bireylerin evliliklerini sonlandırmalarında etkin rol alır.

Her toplumda ya da kadın ve erkeğin olduğu her yerde olabileceği gibi, kadınların farklı alanlarda çeşitli şiddet şekillerine maruz kaldıkları Yozgat toplumunda da kadına yönelik şiddet vardır. Eşlerinden boşanan kadınların Yozgat toplumunu temsil eden 30 katılımcıdan 30'unun da farklı şekillerde şiddet gördüğü tespit edilmiştir. Özellikle ekonomik şiddet gören kadınlar, boşanma kararı vermelerinde hem psikolojik hem de fiziki şiddet gördükleri bulgular halinde verilmiştir. Ekonomik şiddet, çalışmayan evli kadınların kocaları tarafından hem bir iş bulup çalışmasını engellemektedirler hem de kadının eşinin çocukları için ve ailenin temel ihtiyaçları için kazanç sağlamaması durumudur. Psikolojik şiddet, kadının eşi tarafından sevilmemesi, itici cümleler kullanılması, şefkat göstermemesi ve kendisini aşağılayıcı cümleler kullanması gibi kadına karşı yapılan davranış şeklidir. Fiziksel şiddet ise, kocanın eşine karşı yapmış olduğu kaba kuvvettir ve kişinin vücudunda acı hissi uyandıracak tekme, tokat gibi hareketlerdir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre 30 katılımcıdan 30'unun da hem psikolojik, hem fiziki ve hem de ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Örneğin Katılımcı 17, yaşadığı şiddetten dolayı boşanma kararı almasında yönlendirici bir etken olduğunu anlatmıştır:

En büyük sebep ya sözlü şiddetinden geçtim de, normal şiddetine başlamıştı. En büyük sebebi oydu. Hemen arkasından sözlüsü daha ağır geliyordu. Küfür ediyordu. Söyleyemem dilime almak istemiyorum, tekrar yaşıyorum. Ramazandıydık, son ramazandı ben niyetliydim kendisi oruç tutmazdı. İçerdi biraz da farklı tartışmamız oldu. Ben eğildim çocuğun altını temizliyorken, eşim kendisi iri yarı bir adam 1,80 boyunda 90 kilo falan, yumruklarla sırtıma vurmuştu. Ben yere yapışmıştım yani. En son gittim darp raporu aldım. Tamamen bitirme kararı almıştım yani.

Eşinden fiziksel şiddet gören Katılımcı 5, eşinin yerine getirmesi gereken sorumlulukları gerçekleştirmediğini ve bu sorumlulukları eşi tarafından kendisine zorla bu sorumlulukları yaptırmaya çalıştığını, yaptıramayınca da fiziksel şiddete başvurduğunu şu ifadelerinde belirtmektedir:

Benden para istedi. Ben de de yok, dedim. İş yerinden dedi, para ister misin, dedi. Elektrik geldi, kartta su bitti, dedi. Ben de gittim işte, iş yerine böyle böyle onun dediklerinin her birini söyledim. Yani işte elektriğimi ödeyemiyorum. Suyumun kartı, kartın suyu bitti diyerekten... Yani oraya gidiyorsun da diyordu, eve geldiğim zaman hani para diye elime bakıyordu. Para istemedin mi, diyordu. Ben de yok dediğim zaman, dedim de para yok dediler diyordum. Para istemiyorsun, diyordu. Demiyorsun, diyordu. Öyle böyle yani benimle kavga ederdi. Baya bir bana kızardı yani. Bu sorumluluğu hep benim üstüme yüklüyordu. Dövüşürdü benimle. Ben de baktım olmuyor bağıryor, çağırıyor. Hatta elimi yüzümü böyle tırnaklarıyla yırttı. Şurası yırtıktı.

Kadının boşanma kararı almasındaki etkenlerinden diğer bir şiddet türü olan ekonomik şiddetin bir örneği olarak Katılımcı 28, eşi tarafından ekonomik şiddete maruz kaldığı için boşanma kararı aldığını şöyle açıklamaktadır:

Seneler boyunca ben o insanla birlikte kalsaydım zaten benim geri kalan ömrümü çürütecekti. Ya da ben kendi ayaklarımın üzerinde durmayı öğrenemeyecektim. Çünkü ben evli kalsaydım benim çalışma hayatım olmazdı. Sonradan çalışabildim. Ayrıldıktan sonra çalıştım. Ayaklarımın üzerinde durabileceğim, bunu fark ettim. Oğluma tek başıma bakabileceğimi de fark ettim. O yüzden geri kalan ömrümü çürütmek istemedim açıkçası. Hem ekonomik hem de manevi diyelim.

Boşanmış 30 katılımcının eşlerinden ayrılma sebeplerinin yanında şiddet faktörünün yer aldığı görülmüştür. Mahkeme kararlarının şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanma olgusu adını verdiği bu kavram, şiddet türlerinden kaynaklı bir eylem anlamına da gelmektedir.

Katılımcı 15, evliliğinin sona ermesindeki diğer bir faktörün de madde bağımlısı olan eşinin, aile içi davranışlarının çocuklarına da zarar verdiği gerekçesi olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Mesela ben çocuğumun kumbarasına para biriktirdim. Onunla bile alkol aldığımı bilirim. Ben çocuğumun kumbarasından parayı alıp yani giden adamı o yüzden istemedim. Bir yıl dayandım. Hani bir yıl da değil ama benim idare ettiğim süreç bir yıl.

Katılımcıların evlilik ilişkilerinin bir noktada bitmesindeki sebeplerin, diğer sebeplere oranla ekonomik temelde gerçekleşmiş olduğu tespitinin yanında kadınların statüsünün ikincil plana atılmasından dolayı ne yediği, ne içtiği, ne konuştuğu konusunda çatışmalarının olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar toplumsal cinsiyet temelli yapılan ataerkil ayrımcılığın, boşanma üzerinde etkin rol oynadığını bir kez daha göstermiştir. Boşanma seçimini yapan katılımcılar, bu seçimlerinden pişman olmamaktadırlar. Ancak toplum tarafından sosyal ilişki ağlarını kurarken bazı noktalarda dikkat etmek zorunda bırakılmaktadırlar. Aşağıda da ele alınacak olan sosyokültürel değerlendirmede kadınların boşanmış kadın olmasından doğan etkileşimleri, iletişimleri ve toplumdaki yeri değişmeye ve öncesinden farklılaşmaya başladığı gerçeği bağlamında tartışılacaktır.

4.3. Boşanmış Kadın Olmak

Yozgat'ta boşanmış kadın olmak boşanmış bir kadının rutin hayatını bile oldukça zorlaştırmıştır. Yapılan görüşmelerden genel olarak çıkarılabilecek bir sonuç varsa o da kadınların boşanmış olmalarından dolayı toplum içerisinde etiketlenmeleridir. Bu etiketlenmelerin ise kadının yaşam koşullarını zorlaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında zaman kadınların istemedikleri durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumda boşanmış kadına bakış açısının neler olduğu bu tezde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Dul kadın tanımını TDK, eşi ölmüş veya boşanmış kadın veya erkek olarak tanımlamıştır.⁸ Örneğin Katılımcı 30 Yozgat'ta “Dul Kadın” algısını şu şekilde anlatmaktadır:

Yozgat'ta dul kadın olmak o kadar zor ki. Gerçekten ağlayacağım şimdi. Yani evet çarşafın içindeyim. Sadece Rabbim'in rızası için yaşıyorum. Benim üç tane çocuğum var. Onları düşündüğüm için ayakta duruyorum. Ayakta kalmaya gayret ediyorum. Ama yani siz ne yaşarsanız yaşayın ne kadar örtünürseniz örtünün etrafınızda o kadar bilinçsiz insan var ki. Sizi kötülükle dışlayan, iftira eden o kadar çok var ki. Ya iftira ediyor bana. Diyorum ya şimdiki aklım olsa asla boşanmazdım.

Yozgat'ta boşanmış kadın olmak aslında “Dul Kadın” olma algısını beraberinde getirmektedir. Yukarıdaki TDK'nın tanımında da görüldüğü gibi dul kadın tanımı sade ve saftır. Ancak toplumsal cinsiyetçi bir yapıda dul kadın kelimesi Katılımcı 30'un da anlatmış olduğu olumsuz algıları oluşturmuştur.

Günümüzde ne kadar teknoloji gelişse de ne kadar ilerleme yaşansa da eski geleneklerin halen devam ettirildiği görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile bilgi alışverişinin iletişim ağlarıyla birlikte geliştiği günümüz toplumlarında, geleneklerin de bu iletişim ağları ve teknolojik ilerlemeler kullanılarak aktarılması ataerkil geleneğin de yayılması durumunu ortaya koymaktadır. Ataerkil bir sistemin daha da yayılmasıyla teknolojik olarak ileri toplumlarda bile kadının yeri ikincil bir konum olan erkeğin yanı sıra olarak tanımlanmaktadır.

Kadınların ve erkeklerin doğumundan, ölümüne kadar onlara verilmiş olan hazır bilgilerle hayatını devam ettirdiği gözlemlenmektedir. Kız ya da erkek çocuğu daha anne karnından yeni ayrılmış olsa da hemen onlara bazı edinimler verilmektedir. Mesela yeni doğmuş bir erkek çocuğunun aslanım, kaplanım gibi yırtıcı ve sert bir yaşam mücadelesi veren hayvanlara benzetilerek sevilmektedir. Yeni doğmuş kız çocuğu ise minnoşum, küçük farem, tavşanım gibi masum hayvanlara benzetilerek seilmeye başlanmaktadır. Yani kadın ve erkek ayrımı tam da bu noktada başlayıp ölene kadar devam eden bir süreç haline gelmektedir. Bu noktada toplumsal cinsiyet ayrımının getirmiş olduğu kadın erkek eşitsizliğini anlamak için sosyalist feministler kapitalist sistem ve ataerkil yapı üzerinde durmuşlardır (Özdemir, 2017, s. 411).

Boşanmış kadının yaşadığı coğrafi bölgeye göre ve hatta kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan boşanmış kadın olmak iki ayrı bölgeye göre farklılıklar

⁸ TDK, <http://sozluk.gov.tr/>, E.T.: 07.16.2019

gösterebilmektedir. Köy ve ilçelerde yaşayan boşanmış kadınlar daha çok sosyal destek yardımlarıyla hayatını devam ettirirken, kentsel bölgelerde yaşayan kadınlar için iş istihdamı biraz daha geniş kapsamlı olabilmektedir. Katılımcılardan Yozgat merkezde yaşayan K-23 geçimini sağlamış olduğu noktaları paylaşmıştır: “Çalıştım, işe girdim. Çalıştım sonrasında çocuğumun engelli şeyine başvurdum. Ben çocuğumun parasıyla ayakta durdum yani.” Kadın için önceden bir iş istihdamı ayrılmış olmasından dolayı kadınlar boşandıktan sonra da geçimini sağlamakta zorlanmaktadırlar. Köylerde ya da küçük şehirlerde yaşayan ve iş istihdamının neredeyse mümkün olmadığı yerlerde ise boşanmış bir kadının bakılması ve yardım edilmesi gereken bir ekonomik yardıma muhtaç kişi olarak görülmesi boşanmış kadın olgusuna bir geleneksel tanımdır. Örneğin, köyde yaşayan bir kadının geçimini köylü karşılarken, kentsel bölgelerde yaşayan kadınlar fabrikalarda ya da bazı kurumlarda çalışarak hayatını devam ettirebiliyor. Köyde yaşayan Katılımcı 24 ifadelerinde ekonomik olarak geçim sağladığı yolları şu şekilde aktarmıştır:

Ben ailemle yaşamıyorum ayrı yaşıyorum. Ben kaynımın evinde kalıyorum. Köyde kaynımın iki katlı evi var. Alt katı bana verdi bu olaylardan sonra. Çocuğumun amcası, dayıları, dedeleri falan hep destek oluyorlar köyde.

Köyde ve ilçelerde yaşayan kadınlar çalışmak istese bile hem toplum olarak sosyal çevre buna müsaade etmemekte hem de kadının çalışması için gerekli istihdam yaratılmamaktadır. Kadın ev işlerini yapar, kocası ise ekmek parası kazanır mantığı taşıyan toplum, kadının boşanması durumunda boşanmış kadın için ne düşünmektedir? Bu çalışma ile kadınların büyük bir çoğunluğu daha önce yani evliyken evin işleri ile meşgul iken boşanınca ne yapacağını bilemeden bir süre işsiz olarak hayatını devam ettirmeye çalışmıştır. Boşanmış bir kadının en büyük sorunlarından biri olan ekonomik bağlamdaki zorluklardır. Ekonomik özgürlüğünü kazanmış olan bir kadın için boşanmış kadın olmak toplumdaki itibarının zedelenmesi konusunu oluşturmaktadır.

Genel olarak evliyken eşi çalışan bir kadın, evde sadece evin işleri ile meşgul olmasından dolayı eşinden ayrıldıktan sonra çalışmak için hem sosyalizasyon boyutunda cesaret bulamamış hem çocuk sahibi ise çocuklarına bakmak için çalışmamış olanlardandır. Sadece ev işleri bilen kadın boşandıktan sonra başka bir iş için uygun bir bilgiye sahip olmadığından dolayı bir iş bulsa bile çalışmamıştır. Örneğin, K-11 bu noktada şu ifadelerle sıkıntılarını açıklamıştır:

Hani onların verdiği yardım olmasa zaten geçinme imkânım yok. Kendim de çalışmıyorum. Yapabileceğim öyle şey yok, yani iş şeyi yok. Önceden çocuk küçüktü hiçbir şey yapamadım. Şimdi de çocuk büyüdü imkânım olmadı.

Türkiye’de boşanmış kadın olmak zaten hayatı kadın olduğu için zorlaştıran durumlarla karşı karşıya iken boşandıktan sonra iki kat daha zorluklarla karşılaşmıştır. Sosyolojik olarak boşanma olgusu artışındaki nedenler arasında kadınların aktif iş hayatına atılması, ekonomik olarak bağımsızlık alması, geleneklerinin aşınması insanların daha ferdiyetçi ve bağımsız düşünceleri gibi çeşitli nedenler sayılabilmektedir(Doğan, 1998, s. 59). Oysa bu çalışmada boşanmış kadınlarla yapılmış olan 30 katılımcı ile görüşme sonucunda boşanmış kadınların %56,7 kadarının herhangi bir işte çalışmadığı ve yapılan yardımlarla hayatını devam ettiriyor olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, K-17 boşandıktan sonra karşılaştığı zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

Ağabey dedik, selam verdik. İş konusunda yardımcı olacaktı güya, sonra kendine yakıştırmalar yaptı. Bu sefer, yani karşımdaki evli bir adam. Aramızda duygusal anlamda bir şey olduğunu gitmiş farklı birine söylemiş. Bu bile yetiyor yani. Olmasına gerek yok. Çene bitiriyor insanı. Farklı bir şekilde aksettiriliyor. Her anlamda zordur boşanmak.

Boşanmış kadının toplumdan farklı bir yerde köşe oluşturmuş olup boşanma etiketi ile toplumdan ayrı bir dünyada yaşamaya başlamışlardır. Boşanma sonrası süreçte boşanmanın kadın üzerindeki etkisi ele alındığında kadınların bu süreçte yalnız olmalarından dolayı, kendilerini bu sürece adapte edebilmek için yalnız kaldıkları gözlemlenmiştir. Kadınlar bu yalnızlıklarından dolayı karşılaştıkları zorluklarla baş edemedikleri konular onların normal hayatını rutinden çıkarıp anormalleştirmeye başladığı açıkça görülmüştür. Örneğin katılımcılara sormuş olduğumuz ‘Mahallede, iş yerinde komşularınız tarafından ya da aileniz tarafından boşanmış kadın tabirini size karşı olumsuz kullanan oldu mu?’ sorusuna katılımcılardan K-30 şu şekilde cevaplamıştır:

Çok fazla oldu. Mesela iş yerinde de bekâr olduğumu söyledim. Evlenip ayrıldığımı söylemedim. Çünkü yanlış bakıyorlar. Dul kadın, çantada keklik, dul kadın erişilebilir çok kolay bir lokmadır. İstedığı kişiyle gezer, istediği kişiyle dolaşır, affedersiniz istediği kişiyle her şeyi yapar. Ama öyle değil aslında. Ben eğer çalışıyorsam çocuklarımın rızkı kendi rızkımdır.

Kadınların boşanmış olması onların arkadaş ilişkileri üzerinde de etkiler göstermektedir. Onları normal bir yaşamı olmaktan uzaklaştıran boşanma olgusu, boşanmış kadınları anormalliğin merkezinde bir yerde konumlandırmaktadır. Boşanmış kadının ucuz iş gücü olarak da toplumda yer ettiği görülmektedir.

Boşanmadan dolayı maruz görülen kadın, iş yerlerinde de maruz görüldüğü için onlara hem sosyal baskı hem de ekonomik özgürlüğü olmadığından dolayı çalışmaya mecbur olan kadını en asgari gelir düzeyinde çalıştırılarak onlardan faydalanılmaktadır. Boşanma olgusu, gerek sosyal-kültürel faktörlerden kaynaklanan gerekse toplumdaki geleneklerin boşanmış kadınlara karşı tutumları, onların iş yaşamındaki rekabete dezavantajlı başlamalarına sebep olmaktadır. Kadınların iş yaşamında bulunmak istemeleri, iletişim kurmak istemeleri ve özgürce çalışmak istemeleri onların ekonomik zorluklar içerisinde olmalarının yanında bir de boşanma olgusunun eksilerinden kurtulmak istemeleridir. Bu anormalliklere, eksilere rağmen kadınlar giderek daha fazla iş yaşamında onların rol almalarını ortaya çıkarmaktadır. Boşanmanın olumsuz etkileri bireyin etkin olmasının yanında çevre faktörü de olumsuz düzeyde etkiler oluşturmaktadır. Bunun yanında cinsiyete dayalı rol ayrımcılığı boşanmış kadınların iş dünyasında belli noktalarda çalıştırıldığı gözlemlenmiştir. Boşanma olgusunda boşanmış kadının üzerinde baskı oluşturan çevre baskısında etkin rol alan ve cinsiyetten kaynaklanan engellerden bir tanesi de cinsel ve duygusal taciz olduğu belirlenmiştir. İş yaşamında da mahallede de boşanmış kadına olumsuz olarak 'dul' tabirinin kullanılmasının arkasında yatan birçok sebepten biri cinsel işlevler bakımından diğer erkeklere bir açık kapı olarak görülmesindedir. Bu noktada Katılımcı 1'in şu ifadelerinden yola çıkılmaktadır:

Akdağmadeni'nde bildiğin yerli ailelerin kocaları bile bana mesaj atıyorlar. Çok çirkin. Akdağmadeni'nde evli kadınlar eşlerini aldatıyorlar. Kocasını çıkınca kadın adamla görüşüyor. Ama biz boşandık ya o evli namuslu ondan hiç bahsedemiyor. Biz oturduğumuz yerde otursak bile, biz suçluyuz, potansiyel hazırız yeşil ışık yakıyoruz demek bu, çok çirkin. Ama bu Akdağmadeni için bir yer değil ben Mersin'de de yaşadım. Orada da her türlü erkek, şansını deniyor.

Boşanan kadın aslında sosyal çevre tarafından bu olumsuz ifadelerle yargılanıp, faydalanılacak şey gibi maddeleştirilmesidir. Boşanan kadının metalaşarak bir pazar haline getirilmeye çalışılması onların sosyal çevrede zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını açıklamaktadır. Kadınların boşanma faaliyetinde karşılarına çıkan engeller, toplumun kadınlar hakkındaki değer yargıları ve inanışları, bilgi eksikliği, sosyal ilişkilerdeki baskılar, iş bulma güçlüğü olarak belirlenmektedir. Boşanmış kadın tabirinin olumsuz kullanılmasında çevre etkisinin oluşturmuş olduğu bir başka engel ise öteki haline getirilen kadının kendini toplumdan soyutlamasına sebep olmasıdır. Boşanma ile gelen sıkıntıların ardında kalan kadınların bu engellerin gerisinde kalmalarının nedeni kimsenin desteğini alamamalarındandır. Can ve Aksu da boşanan kadının toplumdaki yeri ve boşanma olgusunu nasıl algıladıklarını şu

şekilde aktarmıştır: Boşanmış bir kadın boşandıktan sonra da genellikle çevresinden kötü tepkiler almakta, dul kadın imajı yüzünden yalnız yaşamakta zorlanmakta ve hemcinsleri tarafından da birer tehlike olarak görülmektedirler(Can ve Aksu, 2016, s. 889).

Toplumsal söylentiler devam etse de kadınlar hayatlarını devam ettirmek zorunda oldukları için bu söylentiler onlar için yıpratıcı etkiler taşımaktadır. Örneğin, Katılımcı 22, boşanmış bir kadın olarak toplumdaki yerinin ve öneminin sadece toplumdaki diğer bireylerin yorumladıkları şekilde olabildiğini şu ifadelerle aktarmaktadır:

İşte, karşımızı da öğrenci bir çocuk tutacaktı. Kızla tanıştık. Böyle yürüyerek iniyoruz. Kadın komşu, çekti kızı böyle kolundan çekti. Bu kadın hep böyle geziyor biliyor musun kızım, dedi, Bu kadınla konuşma falan dedi. Bu kadın her gün çarşıya gidiyor, dedi. Hâlbuki gitmemdeki sebebi bilse yani sorsa nereye gidiyorsun kızım, dese ben ona açıklamasını yapacağım. Diyeceğim ki çocuğumu diyalize götürüyorum, okula götürüyorum, diye.

Kadının toplumdaki yeri ve önemi ataerkil toplumlarda zaten tartışılırken, kadının yuva yıkan bir varlık olarak algılanması sonucu boşanma olgusuna bakış açılarının da olumsuz bir durum teşkil ettiği tespit edilmiştir. Boşanmış bir kadının Yozgat toplumunda itici bir özellik olarak algılandığı görülmektedir. Boşanma üzerindeki sorunların tek taraflı olmadığını ortaya koyan katılımcı kadınlar, toplumun boşanma durumunu kadına atfettiği ortaya konulmuştur. Katılımcı 17, boşandıktan sonra hayatını devam ettirebilmesi için baba yanı denilen kendi aile mekânına gitmesi gerektiğini ve bu nedenle yaşamış olduğu sıkıntıları şu ifadelerle belirtmektedir:

“Boşanmayı ilk zamanlarda düşündüm evet. Babam bana o zaman dedi ki çocuğunu bırak gel dedi bana o zamanlar. Ya hiçbir anne çocuğunu bırakıp da gidip babasının evine sığınamaz.”

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, boşanma kararı alan kadınların da toplumsal olarak varlığını devam ettirebilmesi için geleneksel olarak Türkiye toplumuna yerleşmiş olan “Baba evine dönmek.” kanısıyla kadınlar bir varlık mücadelesi içerisine girmektedirler. Geleneksel kadın rolleri arasında kadının toplumda yerinin olması için bir erkeğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Kadın ya birinin kızı ya da karısıdır; tek başına var olması neredeyse mümkün değildir(Yiğit, 2015, s. 16). Kimin kızısının ya da kimin eşinin gibi soruların da ataerkil toplum yapısına uygun olan Türkiye toplumunda yaygın olarak sürdürülmesi de kadının varlığının açıklanmasında en temel faktörlerden

biri olmuştur. Kadının kendine bir varlık oluşturabilmesi için ataerkil bir toplumun getirmiş olduğu özellik olan erkeğin yanı, kadına evliliğin doğru bir tercih olduğu zorla kabul ettirilmiştir. Çünkü kadınlara ataerkil toplum kadının varlığını devam ettirebilmesi için bir erkeğe ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

4.4. Boşanmanın Kadın Üzerinde Sosyokültürel Etkileri İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi

Boşanma sonrası kadınların karşılaştığı sıkıntıları yansıtmak amaçlı sorulan görüşme sorularından elde edilen veriler değerlendirildiğinde kadınların evliyken görüşmüş olduğu arkadaşları, onları boşanma sonrasında sosyal iletişimden yoksun bırakmış oldukları tespit edilmiştir. Bu en çok da eşlerin herhangi birinin akraba, arkadaş ve iş ortamının değişmesiyle birlikte gelen bir faktör olmuştur. Bu bakımdan görüşme sorularının değerlendirilmesi kadınlara sorulan görüşme sorularından:

“Evliyken eşinizle birlikte görüştüğünüz arkadaşlarımızla, yani sosyal dayanışma içerisinde olduğunuz kişilerle boşandıktan sonra da görüşmeleriniz devam etti mi?” Sorusuna kadınların çoğu Yozgat’ta bir sosyal ortamın olmadığını hatta komşulara bile gitmenin kadınlar için eşleri tarafından sorun haline getirilebildiğini ya da sürekli çalıştıklarından dolayı kimseyle görüşmeye vakitlerinin olmadığını paylaşmışlardır. Kadınların boşanma sonrası en çok karşılaştığı zorluğun ekonomi alanında olmasından dolayı, sosyal faktörleri ikinci planda tutan bir konuma gelmiştir. Örneğin Katılımcı-1 bu aktivitelerini şöyle paylaşmıştır:

Tabii ki devam etti. Zaten bütün çevre benim çevremdi. O benim çevreme arkadaşlık ediyordu. Kendi arkadaşlık kuramazmış çünkü. Bir de çok fazla bir yere gidip gelmeyi sevmezdi. Ben yoruluyorum akşama kadar ayaklarımı uzatıp evimde oturacağım derdi. Başka bir şey daha, çok fazla kıskançtı beni bir yere göndermezdi, aynı apartmandaki komşuma bile zor giderdim. Eğer beş dakika geç kalayım burnumdan getirirdi. Saatiyle girer çıkardım.

Evliliğin uyum içerisinde olması için eşlerin çaba sarf etmesi gerekmektedir. Burada bir kadının yalnız başına toplumsal ve en özellikli yapısı olan aile için bir sorunu çözmek için çaba göstermesi kadının sadece yenilgiye giden yolda adım atması gibi bir durum içerisine sürüklemektedir. Eşler birbirleriyle uyumlu bir şekilde bir sorunun altından kalkamadıkları müddetçe kadınlar hep bu sorunlar altında ezilmeye devam etmektedir. Bu noktada sosyal bir çevre ile görüşmelerini devam ettiren ya da evlilik süresince bir sosyal çevre kurabilen kadın sayısı oldukça azdır. Sosyal çevre

kurmuş olan kadınlar da eşlerinden ayrıldıktan sonra bu çevre ile iletişimlerinin devam etmesi mümkün olamamaktadır. Örneğin Katılımcı-2 bize sosyal çevresinin evli iken olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Ortak arkadaşlarım. Öyle pek çalıştığım için çok arkadaşım filan benim yoktu yani çevremde. Onun da kendine göre, yani eşimin kamyon şoförü arkadaşları vardı. Onlarla da ben görüşmezdim. Görüp görüştüğüm onunla birlikte yoktu. Yani onun arkadaşını ben tanımam benim arkadaşımı da o tanımaz.

Katılımcı 2, bu ifadelerinde ekonomik şartlardan dolayı fabrika çalışanı olduğu için, çalışma alanındaki zorluklardan dolayı hem izin alamadığını hem de izin olsa bile sadece gündelik işleri için vakit ayırabildiğini belirtmiştir. Ekonomik koşulların kadınlara sadece geçim sıkıntısı üzerinde durma seçeneğini sunduğu için böylelikle boşanmış kadınlar kendi başına her işin üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Hem çocuklarının hem de evin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktan boşanmış kadınlar kendilerine ve sosyal çevreye vakit ayıramamaktadırlar. Birçok sosyal ortamın da kadınları boşanmış olmalarından dolayı sorunlu bir ortama dönüşebileceğinden korktukları için sosyal çevre oluşturamamaktadırlar. Sosyal çevre korkusu yaşayan kadınlar, çoğunlukla bu sosyal çevre oluşsa da bu çevre tarafından hem dışlandığı için hem de boşanmış olma durumundan rahatsız olduğu için sosyal fobi oluşturabilmektedirler. Sosyal fobisi olan kadınlar bu korkularının boşandıktan sonra ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Birçok ortamdan kendilerini soyutlamış olan kadınlar sadece kendi evinde gününü geçirebilmektedirler. Katılımcı 8 arkadaşlarının ayrıldıktan sonra bir iki kere eski eşi ile aralarının düzelmesi için uğraştıkları için onlarla bir daha görüşemediğini şu şekilde anlatmıştır:

Yok. Hiç kimseyle görüşemiyorum hiç. Vardı biri yapardı aramızı gidin geri birleşin diye de, babam dedi gitme kızım dedi. Hani iftira etmişlerdi ya bana. Bu büyük bir şey, dedi babam. Küçük bir şey değil, dedi. Gidersen ve sonra geri gelersen ben de seni kabul etmem, dedi babam. Yine başıma iş gelse yine babanın evine gideceksin. Nereye gidecektim? Nereye sığınacaktım?

Ayrıldıktan sonra baba evine dönen kadınlar artık başka bir köye ya da başka bir şehre dönmeleri nedeniyle eski arkadaşlarıyla görüşememektedirler. Hem de aile tarafından artık boşanmış olduğu tarafı unutulması gerektiğini ve onlarla bir daha görüşmemesi gerektiğini söyleyen aileleri bu çevreden onları uzaklaştırmaktadır. Boşanmış kadınlar toplumdaki yerini belirleyen faktörlerin belirlediği noktalarda yaşamaktadırlar. Geçit'in "John Stuart Mill'de Kadının Toplumsal Konumu" adlı makalesinden, kadının toplumdaki konumunun psikolojik alt yapısını erkeklerin

oluşturduğunu ve kadınların toplumda ikincil plana düşürülmesinde kadınların biyolojik doğalarının değil, toplumun önceden onlara biçtiği rollerin etkili olduğunu belirtmiştir (Geçit, 2013, s. 107). Aynı doğrultuda bu çalışmadan alınan veriler doğrultusunda kadınların önceden verilmiş haklarını değiştiremediklerini ve sadece bu haklarla geri kalan yaşamlarını devam ettirebilecekleri bulgular içerisinde yer almaktadır. Bir kadın boşandıktan sonra baba evine dönerse artık kendi ailesinin vermiş olduğu haklarla yetinmektedir. Onların vermediği bir hakka sahip olamamaktadırlar. Örneğin ailesi dışında sosyal arkadaşları ile görüşmemektedirler. Katılımcı 8 burada boşanmış bir kadının haklarının daha da sınırlı hale getirilmiş olduğunu belirtmektedir. Araştırmada katılımcılar boşanma sonrasında gerçekleşen sosyal problemler arasında sosyal çevrenin de yok olması sorununun var olduğunu göstermiştir.

Sosyal bir çevrede doğum büyüyen bir insan, bütün hayatını bu toplumsal yaşamın içerisinde geçirmektedir. Çünkü insan sosyal bir varlıktır. Minimum iki kişiden oluşan ve aralarında iletişimin ya da bir şekilde etkileşimin bulunduğu her yerden toplum doğar. Birey bir toplumda birbirlerinin yardımına, iş birliğine, paylaşımına ihtiyaç duyar. Toplumda ilerlemelerin ve değişimlerin olmasının sebebi de insanların etkileşim halinde oldukları ve toplumdaki fonksiyonları iş birliği ile yerine getirdikleri zaman toplumlar ilerler ve değişime uğrar. Toplumun fonksiyonlarındaki bir aksama o toplumun geride kalmasına sebep olacaktır. İşte bu fonksiyonların devam etmesinde rolleri olan kadınlar da toplumun işleyişine katkı sağlamaktadırlar. Toplumsal iş bölümü denilince de Emile Durkheim akla gelmektedir. Durkheim toplumsal iş bölümü üzerine çalışmalarını pozitif ilim metotları ile yürütmüştür. Bu iş bölümünü kuran bireylerin ya da toplumların incelenmesi için sosyal bir bilimin olması gerektiğini düşünmüştür. Aynı şekilde 18. yüzyılda Adam Ferguson da Durkheim'in izinden gitmiş ve toplumsal iş bölümü çalışmalarını daha da geliştirmiştir. İnsanların ilk önce sosyal-kültürel-ahlaki bağlantılar kurduklarını ve onların ekonomik iş bölümünün ise ikincil bir plana itmiş olduğunu savunmuşlardır. Bu hususta toplumun bir kurumu olan ailenin de toplu için bir işlevi vardır. Aile kurumu arasındaki iş birliği bittiği zaman, toplumsal işlevlerini yerine getirmekte zorlanmaktadırlar. Bu doğrultuda, “Sosyal iş bölümü Karl Marx’a göre, tabii bir iş bölümüdür; bir ailede veya kavimde fertlerin tabii farklılıklarından, cinsiyet farkından (kadın işi, erkek işi) ve yaş farkından doğar.” (Ayakan, 1967, s. 175)

Marx bireyler arasındaki bu farklılıkların olması için öncelikle pazarın olması gerektiğini savunmaktadır. İlk olarak Marx, bir iş bölümü gerektirecek kaynağın olmasından bahsetmiştir. İnsanları iş bölümü konusunda birleştirenin ve bu birleşimden kaynaklanan farklılıkların da üretimden ortaya çıktığını savunmuştur. İlişkilerin doğal olarak var olduğu bir toplumda insanlar bir üretim yapmaya başladığı zamandan itibaren iş bölümü yerini toplumsal olarak belirlemektedir.

Bu bölümde boşanmış kadınların boşandıktan sonraki süreçte sosyal-kültürel ve sosyal ilişkiler bağlamında yaşamış oldukları değişimin nasıl var olduğuna dair tespitler yapılmıştır. Sosyokültürel faktörlerin boşanmış kadınların görüşme formuna vermiş oldukları cevaplara bakılacak olursa boşandıktan sonra kadınların sosyal yaşamlarını, sosyal aktiviteler hususunda pozitif yönde etkilediği ve motive edici etkilere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, ‘Boşanmadan önce sosyal faaliyet(spor, sinema, müzik, eğlence yerleri, dikiş nakış merkezleri, arkadaş günleri) olarak yaptığınız etkinlikleri boşandıktan sonra da devam ettirebildiniz mi?’ sorusuna Yozgat’taki boşanmış kadınların %70’i olumlu cevap vermiştir. Bunlardan bir tanesi şu şekilde cevaplamıştır: “K-24: “Onlar önce yoğudu ama şimdi biraz var. Onlar önce yoodu. Evliykene yoodu. Şöyle sosyal fazla bişey yoh da, arhadaş ortamım var öyle.”

Geleneksel Türkiye toplum yapısına sahip, orta büyüklükte bir Anadolu şehri olan Yozgat il ve ilçe merkezlerinde ‘toplumun boşanmış kadına bakışının’ sosyokültürel etkileri bağlamında kadını destekleyici bir etkiye sahip olması bu araştırmanın en önemli bulgularından birisidir. Kadın boşandıktan sonra toplumsal çevre bağlamında kendisi için bir harekete geçmesi boşanmanın olumlu etkilerinden bir tanesi olarak görülmektedir. Boşanmış kadınların bu boşanma sürecinde yaşamış oldukları bunalım döneminin bir kurtuluşu için sosyal faaliyetler içerisine girebilmesi onlar için ayrı bir pozitif etkiye yer vermektedir. Görüşme formunu cevaplayan kadınların %30’u ise ekonomik olarak bağımsızlık kazanamadığından ya da üretimden bir pay alamadıklarından dolayı hiçbir faaliyet içerisinde olmadıklarını ya da evliyken zaten bu etkinliklerden mahrum olmadığından dolayı sosyal faaliyetlerini devam ettirdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin: “K-26:

Mesela her yıl düzenli tatilime gidemiyordum evliyken. Boşandıktan sonra ben çocuklarımı alıp her yıl düzenli tatilime gidiyorum. Sinemadır, şeydir zaten böyle iki hafta sonra, üç hafta sonra ya da bir ay atıyorum Sivas’a gidiyorum. Atıyorum Yozgat’a gidiyorum. Gitme etme diyecek bir tip değildi eşim de zaten.

Evliyken sosyal faaliyetler konusunda sıkıntı yaşamamış olan K-26 boşandıktan sonra da sosyal faaliyetlerine devam etmiş olduğunu belirtmiştir. Evliyken sosyal faaliyet, sosyal çevre hususunda sıkıntı yaşamış olan kadınlar ise boşandıktan sonra sorun yaşamamaktadırlar. Bu soruyu cevaplandıran bir katılımcı ise bu noktada şöyle ifadelerini dile getirmiştir: “K-18:

Aksine ben evliyken zaten böyle bir etkinliğim yoktu. Boşandıktan sonra yaşam yerim de değişti. Yaşam şartlarım da değişti. Boşandıktan sonra daha iyiyiz. Spora falan gidiyorum. Çalışıyorum yani işim var en azından. Ben boşandıktan sonra başladım çalışma hayatına.

Katılımcı 12 ise hem boşanmadan öce hem de boşandıktan sonra sosyal faaliyetinin olmadığını, bunun nedeninin ise yaş uyumsuzluğundan kaynaklanan sıkıntılar olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Evliyken gitmedim yok, hiç bir faaliyetimiz yoktu. Adamlar zaten kırk elli yaşındaydı. Onlar konuşmalar zaten ben anlamıyordum çünkü hayattan zaten zevk almıyordum.”

Boşanmanın sosyal faaliyet açısından boşanmış kadınların toplum içerisinde bir iş statüsü kazanması onlar için pozitif yönde etkilerinin de olduğu araştırma sonucunda görülmüştür. Evlilik sürecinde evden bile çıkamayan kadın boşanma ile sosyal özgürlüğünü kazanma konumuna gelmektedir. Kadınların boşanmasına sebep olarak bakıldığı zaman kadınların eşitlik özgürlüğüne kavuşma çabası boşanmaya iten bir sebep olarak görülmektedir. Özgürlük duygusunu evli iken eşinin baskısından ya da toplumun baskılarından dolayı bastırmaya çalışan kadınlar ayrıldıkları zaman yapamadıkları faaliyetlerin peşine düşmekte ve onları gerçekleştirmek için mücadele vermeleri boşanmış kadınlar için bir neden oluşturmaktadır. Katılımcı 13 evlenmeden önce ve evlendikten sonra yaşayamamış olduğu sosyal faaliyet özgürlüğünü boşandıktan sonra kazandığını şöyle ifade etmektedir:

Önceden ben onları hiç görmedim ki, önce yoktu öyle bir şeyim. Şimdi var. Şimdi yaşıyorum. Arkadaşlarım var, günüm var. Çok mutluyum. Geziyorum şimdi, önceden yoktu. Şimdi yürüyüş yapıyorum, şimdi çok iyi rahatım. Çok mutluyum.

K-13’ün bu yanıtı vermesi aynı zamanda onun boşanma sürecinde mutlu olması için gerekli olan her türlü desteğe ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını çevrenin desteğiyle sosyal faaliyetlerde bulduklarını söylemişlerdir. Sosyal faaliyetlerin onlar için boşanmış olma durumu için iyi bir ilaç olduğu da tespit edilmiştir.

Araştırmada Kadınların çoğunun kocalarından bahsederken onların aile içi rollerinin sorumluluğunu yerine getirmemiş olmalarından kaynaklı olarak aile temelini sarsılmış olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Katılımcı 7, boşanma nedenleri arasında sorumsuzluk olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

Şiddet, tehdit, baskı işte... Sorumsuzluk; çalışmıyordu. Sadece beni kıskanmakla görevliydi. Son zamanlar işi gücü bırakmıştı. Sadece beni kıskanıyordu işte. Haberi yoktu, çoldan çocuktan. Artık bizim çocuklar okula başlayacak. Şöyle böyle babamdan iste, derdi. Babam niye var, derdi. Babası da işte beni köle gibi görüyordu. Mademki kocası bakmıyor, biz bakıyoruz benim sözümden çıkmayacak, diyordu. Benim kendime ait bir hayatım yoktu. Onlar ne derse o.

Ataerki yapıya sahip olan bir ailede eşler arasındaki ilişkiyi erkeklerin belirlemesi kadınlar üzerindeki baskıyı da onların oluşturmasına sebep olmuştur. Kadınlar erkek egemen aile içerisinde kendilerine sosyal bir yer edinmemekte ve bu sosyal iletişim bağlarını sosyal çevresinden koparmaktadırlar. Hem şiddet gören ve hem de erkeğe bağımlı yaşayan kadınlar, sosyal etkileşim konusunda da şiddet görmeleri noktasında mücadele vermeye başlamışlardır. Özellikle kamusal alanda çalışan kadınlar, hem ekonomik mücadelelerinin peşinden gitmekte hem de özgürlüklerini kazanmaları için baskıdan kurtulma çabaları vermektedirler. İşte bu nedenle şiddet, tehdit ve baskının sona erdirilmesi mücadelesi kadınların eşleri ile aralarındaki çatışmalara da yol açmıştır. Bu çatışmalar, kadınların çıkarlarını hem karşılayamayan hem de kadınlar üzerinde tahakküm kuran erkeklerin boşanma ile uzaklaşması kadınlar için bir alternatif haline gelebilmektedir.

4.5. Kadının Boşanma Sonrası Karşılaştığı Ekonomik Güçlükler

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi aşamasında, her bir görüşme K-1'den K-30'a kadar numaralandırılarak araştırmaya katılanların verdikleri cevaplardan bir kısmını "direk alıntı" şeklinde her bir soru başlığı altında verilmiştir.

Tablo 4.7: Çalışan – Çalışmayan Eşinden Boşanmış Kadın Durumu

Çalışan Boşanmış Kadın Sayısı	12
Çalışan Boşanmış Kadın Yüzdesi	%40
Çalışmayan Boşanmış Kadın Sayısı	17
Çalışmayan Boşanmış Kadın Yüzdesi	%56,7
Emekli Boşanmış Kadın Sayısı	1
Emekli Boşanmış Kadın Sayısı	%3,3

Yapılan araştırmada görüşme sorularını cevaplayan kadınların 12'si çalışandır, çalışmayan boşanmış kadın sayısı 17 olmakta ve emekli olan boşanmış kadın sayısı ise 1 olduğu görülmüştür. Araştırmada çalışmayan boşanmış kadınların yüzdesi 56,7 olduğu için genel olarak dış kaynaklardan yardım alarak bu sıkıntıyla baş etikleri tespit edilmiştir. Dış kaynaklar olarak, aile yardımı, sosyal ekonomik destek yardımları, komşu yardımı, muhtarlar derneği yardımı, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı yardımları ile ekonomik sıkıntıların üstesinden gelebilmektedirler. Yapılan yardımların kesilmesi sonucunda sıkıntı yaşayan ve genellikle ev hanımı olan boşanmış kadınlar ekonomik olarak bir kazanç sağlayabilecekleri istihdamın da olmadığından şikâyet etmektedirler. İş-kur kurumunda dokuz ay çalıştıktan sonra işsiz kalan kadınlar yapılan yardımlarla çocuklarının yalnızca temel ihtiyaçlarını giderebilmektedirler.

Araştırmada görüşme sorularını cevaplayan kadınların ekonomik durumları incelendiğinde:

“Çocuğunuz sizinle kalıyor ise onun ihtiyaçlarını karşılamada ekonomik zorluklar yaşıyor musunuz?” sorusuna ekonomik sıkıntı yaşadığı zaman kimlerden yardım aldığını Katılımcı 13 şu sözlerle ifade etmiştir:

Evet, çekiyorum. Ama yetiştirmeye de çalışıyorum. Yetişiyorum, yetişmesem de yardımcı oluyorlar. Arkadaşlarım, komşularım yardımcı oluyor, ama ailem yardımcı olmuyor. Ailemin kendine faydası yok ki. Bana yardımcı olsun. Kayınbabamın tarafı zaten borçtan ölüyor. Babamın da bir bağ-kur maaşı var. Sigarasına yetmiyor. Bana ne faydası olacak. Ama benim komşularımın bana çok faydası oldu. Dört senedir, beş senedir bana bakıyorlar. Elinde olsa kayınbabamın, yardım eder. Ama babam etmez, babam cimri. Babamın elinde olsa da yardım etmez.

Hasta bakarak dört çocuğuna bakmaya çalışan Katılımcı 13 çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamadığı zamanlar komşularının yardımıyla onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını bu sözlerle ifade etmiştir. Buradan yola çıkılarak kadınların çocukları için yaptığı bu ekonomik mücadele onları kendi dünyalarına yabancılaştırmakta ve boşanmış olmanın ekonomik zorluklarını yaşadığını göstermektedir.

Boşanmış kadınların ekonomik açıdan zorluk çekmeleri ve bu zorlukların altından kalkabilmeleri için toplumsal yardımların önemli bir alan oluşturduğu önemli bir noktadır. Ancak kadınların iş ya da mesleklerinin olmaması da ve istihdamın olmadığı bir şehirde yaşamaları onlara bir dezavantaj durumu oluşturmaktadır. Bu noktada boşanmış kadının çalışma alanlarının kısıtlı olmasının yani iş istihdamının dar bir alanda çevrenmiş olması toplum baskısı açısından da değerlendirilmiştir. Boşanmış bir kadının bir inşaat şantiyesinde aşçılık yapması ya da temizlik işlerinden sorumlu birey olması onlara toplumsal dışlanma noktasında ikincil bir dezavantaj oluşturmaktadır. Boşanmış kadınların boşanmış kadın olma rolleriyle işlerinin dengede tuttukları görülmektedir. Sanayileşme bakımından Türkiye'nin gelişmiş bölgelerinde ve eğitim kurumlarının etkin işlev gördüğü yerlerde, iş imkânının sıkıntılı olmadığı alanlarda kadın-erkek eşitliği gibi tartışmalar geleneksellikten uzak kalmaktadır. Ailenin sosyoekonomik düzeyinin ve karı ve kocanın eğitim düzeyinin yükselmesi, anlaşarak evlenmiş olmaları kadının çalışması ve ortak gelire katkısının artması gibi özellikler gösteren kadın-erkek rollerinin daha eşitlikçi yönde değişmekte olduğu gözlenmektedir (Günay ve Bener, 2011, s. 160). Sanayileşme gibi toplumsal değişimler, eril ve dişil bağlamda toplumsal rolleri de etkilemiştir. "Ekonomik sıkıntı çekiyor musunuz?" sorusuna Katılımcı 2 ekonomik olarak yaşamış olduğu sıkıntıları şöyle dile getirmiştir.

Evet. Yaşıyorum. Bu sefer mesela çalışmadım. Ablası aldı eşyalarını. Babam zaten annem vefat etti. İki ay üç ay çalışıyor. İşte kendi başını, kendini dolandırıyor. Herkes nasıl diyeyim kendi geçiminin derdine düşmüş. Yani maddi durumu iyi olan yok benim ailede. Ara sıra çalışıyorum. Şuanda da işte iş-kura başvurudum. Oradan da bir iş çıkmadı. Bekliyorum inşallah.

Verilen cevapta da görülmektedir ki ekonomik yetersizlik evlilik öncesinde ve sonrasında, boşanma üzerinde de etkili bir durumdur. Şiddetli geçimsizliğin en önemli göstergelerinden bir tanesi maddi çıkarların ön plana çıkarılıp eşlerin ruhen anlaşamamalarıdır. Kadının aile, akraba ve destek olabilecek diğer kesimlerden uzak

olmasının da boşanma üzerinde bir etkisi olmaktadır. Çünkü yakın çevre aile dengesini oluşturabilen bir çevre olmaktadır.

Araştırmada görüşme sorularını cevaplayan katılımcılara sorulan yukarıdaki görüşme sorusu incelendiğinde, Katılımcı 10 bu soruyu şöyle cevaplamıştır:

Çok, şuan annemin evinde yaşıyorum. Kendi evim var aslında doğalgaz yüksek geldiği için aynı şeyi muhtarımıza da bahsettim. Buradaki evden oraya taşındım. Dört beş gün sürdü. Kira artınca şimdi annelere yerleştim. Kış boyunca onlarda kalmak için. Eşyalarımız kiramız işliyor yani. Ama doğalgaz falan veremedim. Çünkü öncesinde ben sosyal hizmetlerden yardım alıyordum. Oğlum için yardım maaşı. Ondan sonra da burada sigortalı başladım ocakta bir yıl olacak.

Ekonomik sıkıntı çekiyor musunuz sorusunu cevaplayan katılımcılar, genellikle ekonomik zorluklar içerisinde olduğunu fakat bu sıkıntıların evlilik sürecindeki sıkıntılardan daha ağır olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sorularında katılımcıların ekonomik zorluklar çekip çekmediğini öğrenmek için sorduğumuz soruya Katılımcı-9 şu şekilde cevap vermiştir:

İşsizlik maaşı alıyordum, oğlumun eşi bıraktı gitti. Çocuklara da ben bakıyordum. Şuanda hep horanta benim başımda kız, oğlan. Küçük oğlum var, 12 yaşında. Onların hepsi ile ben ilgileniyorum. Şuanda ekonomik sıkıntı çekiyorum.

Genel olarak Yozgat'ta iş imkânının kısıtlı alanlarda bulunması boşanmış kadınlar için iş istihdamı bağlamında bir zorluk oluşturmaktadır. Dolayısıyla beklentilerin de düşük olduğu Yozgat sınırlarında, boşanmış kadınların bu zorluklarla başa çıkabilmesi için yardım alması gerektiği açıkça ortaya konulmaktadır. Bu yardımların ise sadece erzak, eşya ve para yardımı olarak sınırlandırılmış olması onlar için gerçekten aşılması gereken bir husus olmuştur. Bu yardımların kısa süreliğine ve az olması ise diğer zorluklardan biri olarak görülmüştür. Kadınların ekonomik zorlukları atlatabilmesi için gerekli sermayenin yokluğu ise onları girişimci olmalarından uzak tutmakta ve var olan girişimci yeteneğinin ise baskılanarak yok edildiği görülmektedir. İmkânların kısıtlılığı ve gelirin düşüklüğü ya da olmayışı kadınları boşanmış olma durumuyla birlikte olumsuz yaşam koşulları ile karşı karşıya getirmektedir.

Görüşme sorularını cevaplayan boşanmış kadınların eğitim düzeylerinin düşük olması dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyi düşükçe kadınların iş imkânlarının da kısıtlı olmasına yol açmaktadır. Eğer eğitim düzeyi düşük olan kadınlar genellikle ev hanımı olarak hayatına devam etmekte ya da temizlik işleri, hasta bakıcılığı, günlük başka hanenin işlerini parayla yapma gibi en asgari düzeydeki işlerde çalışmaktadırlar.

Boşanmış kadınların dört kişilik bir aile içinde yaşadığı varsayılarak kişi başı düşen gelir ortalama asgari ücretten yani 2020 TL’den 505 TL olmaktadır. En kötü durumda olanlar ise kişi başı 126,25 yani asgari ücretin sekizde biri kadardır. Günümüz küresel şartlarında bu kadar düşük bir gelirle ve yardımlarla ailesini ayakta tutmaya çalışan kadınlar için ekonomik zorlukların genellikle boşandıktan sonra başladığı ve artarak devam ettiği dikkat çekmektedir.

4.5.1. Katılımcıların Aylık Ortalama Gelir Durumu

Bu bölümde katılımcıların boşandıktan sonraki gelir durumu üzerinde durulmuştur. Genel olarak eğitim düzeyi düşük olan kadınların iş bulma konusunda zorlanmaları ve bunun yanında hukuki koşullar konusunda bilgiye sahip olmamalarından dolayı haklarını savunamamakta ve ekonomik gelir de elde edememektedirler. Hukuki olarak eşlerinden hem tazminat hem de nafaka alabilme haklarına sahip olmalarına rağmen, boşanmış kadınlar bu hakları hakkında bilgi sahibi olmamakta ve ekonomik olarak düşük gelirli olduklarından dolayı da haklarını savunamamaktadırlar. Sosyal yardımların ise sadece çocuğu olan kadınlara yapılması noktasında ise çocuğa sahip olmayan fakat boşanmış kadınlar kendilerine düşük gelirli işlerde çalışarak gelir sağlamaktadırlar.

Tablo 4.8: Boşanmış Kadınların Aylık Ortalama Gelir Durumu

Boşanmış Kadınların Aylık (TL) Gelir Durumu	0-300 TL	400-1000 TL	1100-2000 TL	2100-3000 TL	3000 ve Üzeri TL
Kişi Sayısı	7	8	9	3	3
Kişi Yüzdesi	%23,3	%26,7	%30	%10	%10

Araştırmada boşanmış kadınların aylık gelir durumunun tespiti yapılmıştır. Katılımcıların %30 ile en yüksek oranı oluşturduğu 1100-2000 TL arasında hanenin toplam gelirini göstermektedir. Bu oran 2019 asgari ücretin altında kalan ve dört kişilik bir ailede kişi başı düşen gelirin 505 TL’den yani asgari ücretin(2019 yılının asgari

ücret tutarı olan 2020 TL'nin dörtte biri olan ücretin) dörtte birinden daha düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların hanede kişi başı düşen gelirin en yüksek olduğu ve bu gelire sahip olan katılımcıların oranının en düşük olduğu %10'luk dilimi göstermektedir.

Boşanmış kadınların çocuklarının maddi ihtiyaçlarını karşılamaları için nafakaya ihtiyacı olduğu, fakat nafaka alma konusunda sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Mülakat yapılan 30 katılımcıdan yalnızca 4'ünün nafaka aldığını, bu 4 boşanmış kadınların ise yalnızca 2'sinin çocuklarının nafakasını düzenli olarak aldığı kendilerinden öğrenilmiştir. Katılımcı 1'in ifadelerinde nafaka almak için zorluklar yaşadığından şöyle bahsetmektedir:

Beyefendi de nafakalarını bu güne kadar düzgün ödüyordu. Tehdit içeren mesajlarla birlikte... Hani bu ay yatırmayacağım, git istediğin yere şikâyet et, artık böyle... Senelerce, altı sene biz bu işi böyle sürükledik. Yatırdım, yatırmadım, yatırmayacağım şöyle böyle... Bir ortak evimiz var. Vay evi satacağım. Vay şöyle yapacağım. Böyle şeyler yapıyor.

Boşanmış kadınların ekonomik zorluklar yaşamaması için, özellikle de çocuklarıyla beraber yaşayan boşanmış kadınlar çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada gerekli olan nafakayı almalarında gelir kaynağı sağlamada zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Tablo 4.9: Boşanmış Kadınların Ekonomik Zorluk Durumu

Ekonomik Sıkıntı Çekiyor Musunuz?	Evet	Hayır	Toplam
Ekonomik Sıkıntı Çeken-Çekmeyen Boşanmış Kadın Sayısı	20	10	30
Ekonomik Sıkıntı Çeken-Çekmeyen Boşanmış Kadın Yüzdesi	%66,6	%33,4	%100

Görüşme sorularını cevaplayan kadınların %66,6'sının ekonomik olarak sıkıntı çektiklerini gösteren bu tabloda kadınların kendi hayatını devam ettirebilmeleri için gereken maddi durumları onlar için normal yaşam standartlarını zorlaştırmaktadır. Özellikle boşanmış kadınlardan çocuğa sahip olup, nafaka alamayanların ekonomik olarak gerçek bir buhran içerisinde oldukları da tespit edilmiştir. Katılımcı 3, nafaka da alamadığını ve bu sebepten çocuklarının geçimini sağlamak için sosyal yardım aldığını şöyle belirtmiştir:

Hala, yani bu işe girene kadar... Ben bir buçuk yıldır çalışıyorum. Sonra devletten ben şey alıyordum yardım. İşte nafaka falan almadım. Hiç bir gelirim olmadığı için devlet bana aylık nakdi yardım yapıyordu.

Bütün Yozgat toplumu ve geleneğinin boşanmış bir kadına bir yer ayırmaması dikkate değer bir toplumsal sorundur. Bu sorunların üstesinden gelinebilmesi için tüm toplumlarda ve özellikle de Yozgat toplumunda iletişim araçları da kullanılarak boşanmış olmanın ne demek olduğu konusunda toplumsal bilinçlendirme yapılmalıdır. Yozgat'taki boşanmış kadınların %33,4'ünün işsiz olmasında tüm bu olumsuzlukların etkisinin olduğu görülmüştür. Boşanmış bir kadının iş imkânları bulabilmesi kolay olsa da işe alınması hususunda bir toplumsal dışlanma ile karşılaşabilmektedirler. Toplumsal dışlanma⁹ ile boşanma olgusu arasındaki bağın oluşturmuş olduğu mahrumiyet durumu ekonomik olarak kadınların işsiz kalması üzerinde etki yaratmıştır. Katılımcı 23, hâlihazırda bulmuş olduğu ve çalıştığı iş yerinden ayrılmak zorunda kaldığını ve bu nedenle işsiz kaldığını şu ifadelerinde belirtmektedir:

Ben bir fabrikada çalışıyordum. Yerköy'de, bir patron vardı. Adam bana asılıyordu. Patronumdu yani resmen asılıyordu bana. Eşi de vardı eşi de birlikte çalışıyorlardı. Hani ben biliyordum. Eşinin sürekli baktığını ettiğini falan fark ediyordum. Adam dinlemiyordu yani asılıyordu. Ben de en sonunda çıktım edemedim orda.

Kadının iş sektöründe bulunması onun özgürleştiği anlamına gelememekle birlikte erkek şiddetinin kamusal alanda da devam ettiğini göstermektedir. Özellikle boşanmış bir kadının toplumsal alanda bir yer edinebilmesi mücadelesinde boşanma olgusuna yüklenmiş olan anlamlar ve tanımlamaların yanında boşanmış kadın olmak deyiminin ise başka bir ifade ve tanımlara yol açmıştır.

⁹ Sosyal dışlanmayı bu noktada bireylerin, toplumdan bir sebep bulunmasıyla maddi ve manevi bakımdan ötelendikleri bir mahrumiyet içerisine itilmesi durumu olarak ele alınacaktır.

4.5.2. Ekonomik Sorunlarla Baş Etme Yöntemi Olarak Sosyo-ekonomik Destek

Boşanmış kadınlar, boşanmadan önce ekonomik olarak eşlerine bağımlı yaşamlarından dolayı boşandıktan sonra ekonomik gelir elde etme yollarından bir tanesi olarak ekonomik destek veren kurumlara başvurma yolunu seçmeleridir. Bu kurumlar devlet destekli olabileceği gibi toplum içerisinde yakın çevrelerdeki yani aile, akraba, komşu gibi kişiler tarafından da olabilmektedir. Çocuğa sahip olan kadınların başvuru yaparak destek alabildiği kamu kuruluşlarından bir tanesi Sosyal Hizmet merkezleridir. Bu merkezler kadınların eşlerinden ayrılması ile ekonomik olarak zor durumlarda kalmasıyla verilen SED(Sosyal Ekonomik Destek)'ten faydalanabilmektedirler. Bunun dışında hem çocuğa sahip olan kadınların faydalanabildiği hem de çocuğa sahip olmayan kadınların ise nadir olarak faydalanabildiği SYDV vakfi tarafından hem ayni hem de nakdi yardımlar yapılabilmektedir. Katılımcılardan K-22 ekonomik gelirinden bahsederken çocuğunun bakımı için gerekli olan yardım hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “Kızımın birlikte yaşıyorum. Elinde rahatsızlığı var. Devletten yardım alarak geçiniyorum. 840 Lira.” Bu noktada başka bir katılımcı olan K-24 ise ekonomik gelirin olmadığı ve akraba desteğiyle evini geçindirebildiğini şu ifadelerinde görebilmekteyiz: “Aile yardımı desteklemesiyle. Bir gelirim yok.” Bir diğer katılımcı ise aldığı yardımların da kesildiğini belirterek ekonomik zorlukla karşı karşıya kaldığı K-11'in ifadelerinde şu şekilde görülmektedir:

“Sosyal Hizmetlerin verdiği yardımla geçiniyordum. 840 TL onu da kestiler. Evrakları yenileyip verdim. Ama önümüzdeki ay verirler mi, belli değil. Şuanda 0 gelirimiz.”

Ekonomik sıkıntı ile başa çıkma yollarından biri ve en yaygın olanının sosyoekonomik destek olduğu katılımcılardan öğrenilmiştir. Evlilik sürecinin olumsuz etkilerinin kadın üzerinde ekonomi bağlamında zorluklar oluşturması boşanmış bir kadına en genel toplumsal ceza olarak da değerlendirilmektedir.

4.5.2.1. Boşanmış Kadınların Ekonomik Sorunlarla Baş Etme Yöntemi: Nafaka

Boşanma sonucunda eşler, mahkeme kararı olma şartıyla nafaka, tazminat gibi konularda karşılıklı hak ve borç sahibi olurlar (Doğan, 2016, s. 995). Ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar boşandıktan sonra hem iş bulma hem de bir mesleğe sahip olma konusunu geçimini sağlamak zorunda olduğundan dolayı aşmaya

çalışmamaktadırlar. Nafaka almak ise onların eğer çocukları var ise zorunlu olduğu bir ekonomik gelir haline dönüşmektedir. Katılımcı 10, çocukları ile beraber kendilerine yeniden bir düzen kurduklarını ve yeni bir aile bağları kurduklarını, çekirdek ailenin de babanın ailede olmamasıyla minimize edildiği bir aile yapısı oluşturduklarını ve nafaka ile geçim sağlamaya çalıştıklarını şöyle ifade etmiştir:

Şu ana kadar ekonomik sıkıntı yaşamadım. Çünkü babası gönderiyordu. Nafaka bağlandı. Geçen ay gönderdi. Bu ay gönderecek mi bilmiyorum. Düzenli bir şekildeydi. Ama ona bağlı olarak yaşamak istemiyorum.

Boşanmış kadınların çalışan boşanmış kadın sayısının %40 oranını göstermesi ise bu noktada çelişki oluşturmuştur, boşanmış kadınların %56,7'si boşanmış ama herhangi bir işte çalışmamaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, çalışmamalarının sebebi çocuklarının henüz küçük olması, nafaka ve iş istihdamının olmaması ya da ailesinin yani kendi anne babasının ya da akrabalarının ekonomik desteğini alması ve devlet yardımı almalarıdır. Mülakat yapılan 30 kadından 28'i yani boşanan kadınların %93,3'ü nafaka almamaktadır. Mülakat yapılan diğer boşanmış 2 kadından yalnızca 1'i düzenli olarak aldığını söyleyen kişi olarak Katılımcı 10 olmuştur. Onun da yukarıda görülen ifadesine göre bir sonraki aya ait olan nafaka ödemesini eski eşinin ödeyip ödemeyeceği noktasında kesin cevaplar verememektedir.

Özellikle nafaka alamayan kadınlar, çocukları için tek başına mücadele vermektedir. Yine sadece kadına özgü bir işlev olarak görülen çocuk bakımının yanında eşin ise kazanç sağlama işlevi boşandıktan sonra erkekler tarafından yürütülmektedir. Çocuklarına bakım sağlayan annenin eşinden talep ettiği nafaka geliri, evliken kazanç sağlayan eşi tarafından boşandıktan sonra sağlanmamaktadır. İnsanlığın en eski tarihinden beri arkeolojik olarak da kanıtlanmış olan ataerkil düşünce yapısının belirlediği erkeğin dışarıda ve evden uzakta kazanç sağlama özelliğine ters düşen nafaka vermeme eylemi, hiçbir erkeği rahatsız etmemektedir. Nafakanın, kadına verilen kendi ihtiyaçlarına göre harcayabileceği bir maddi destek olarak tanımlanmasıyla; ataerkil bir toplumun böyle yaygın bir kanı oluşturması kadınların çocuk bakımı özelliğini bir yandan da zedelemektedir. Kadınlara hem çocuk bakımı işlevselliği verilmekte ve hem de onlara nafaka ödemeyerek bu işlevselliklerini zedelemektedirler.

4.5.3. Ekonomik Sorunlarla Baş Etme Yöntemi Olarak Yeniden Evlenme

Eğitim durumları düşük olan kadınlar evlilik öncesi, evlilik süreci, evlilik sonrasında erkeğe birçok yönden bağımlı olduğu gibi ekonomik olarak da bağımlı olması onların boşandıktan sonraki süreçte ekonomik olarak zorluklarla baş başa kalmasına neden olmuştur. Boşandıktan sonra herhangi bir iş bulamayan ya da herhangi bir işe yatkınlığı olmayan ve eğitim düzeyi düşük olan kadınlar ekonomik sorunlarının üstesinden gelebilme yöntemlerinden bir tanesi olarak yeniden evlenmeyi seçmektedirler. Bunun en güzel örneğini görüşme sorularını cevaplamış olan; ilk evliliğinin sonlanmasından sonra ekonomik olarak sorunlar yaşamış ve iki çocuğu ile yaşam koşullarına karşı mücadele etmiş olduğu öğrenilmiş olan Katılımcı 19 şu şekilde vermiştir:

Eşim yurt dışında orda kendine göre bir kadın bulduğu için çık git diye, defalarca git dedi bana. Buradaydım o zaman Çekerek'teydim. Gitmem gitmeyeceğim deyince en sonunda annemi neyi çağırdılar işte. Gideceksin çocuklarını da bırakacaksın, dediler. Küçük çocuğumu da verdiler. Öbürlerini aldılar. Ben gittim sonra. Geri üvey babamın evine geldim. Yediğim ekmeğe geri tekrar burnumdan geldi. Ondan sonra hiç bir yere gitmedim. Bir yaşlı adamla evlilik yaptım, o adamla altı ay evli kaldım.

K-19, ekonomik zorluklarla baş edemediği için bir evlilik daha gerçekleştirmiş ve bu evliliğinin ise yine ekonomik problemlerle sonlanmış. Üçüncü evliliğini de yapan K-19 bu kez çocuklarının engel durumundan dolayı evliliğini devam ettirememiş ve böylece yine boşanma ile sonuçlandırmıştır. Çocukların biçim değiştirmiş aileyi bir arada tutmuş olduğu bir gerçek iken, bu durumun bazen böyle olmadığı da gözlemlenmiştir. Yani boşanmış kadınların çocukları olsa bile eski eşi ile artık görüşmediği hatta eski eşinin ailesi ile bağlarının koptuğu belirlenmiştir.

4.5.4. Çocuğa Sahip Olan Boşanmış Kadınların Karşılaştığı Ekonomik Güçlükler

Çocuk sorumluluğu alan ve çocuğa sahip olan kadınların boşandıktan sonrasında da çocuk bakımını üstlendikleri için bu kadınlar boşandıktan sonra da sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Katılımcı 24 boşanmanın çocukların üzerinde oluşturduğu baba eksikliğini şu ifadelerle aktarmıştır:

Çocuk ya anneden mahrum kalıyor ya da babadan. Ben hep hissediyordum. Çocuklarımın hep baba özlemi çektiğini hissediyordum. Hep farkında oldum. Çok istiyorlardı yani bakıyordum. Bir veli toplantısı olduğunda gelip söylüyordu. Filan arkadaşının babası çocuğunun elini tutmuş gelmiş. İmreniyorlardı çocuklar. Ben onlara yansıtıyordum onlar bana yansıtıyordu.

Çocukların boşanmış bir aileye alışma sürecinde yaşadıkları sıkıntılarla mücadele eden boşanmış kadın bu sıkıntıları atlatma aşamasında yalnız kalmaktadırlar. Boşanma sonrası çocukları ile beraber kalan kadınlar, çocuklarının doğal isteği olan baba sevgisini yalnız başına tamamlamakta zorluklar yaşamaktadır. Çocukların okuldaki öğretmenleri tarafından yapılan veli toplantılarına babalarını da götürmek isteyen çocuklar bu yoksunluğunu gideremediği için üzülmemekte ve anneleri de çaresiz kalmaktadır. Bu çaresizliği ortadan kaldırmayan boşanmış kadınlar, aynı zamanda anne olmanın onlara getirmiş olduğu çocuklarına yetebilme duygusu bu noktada onlara ulaşamamaktadır. Bir çocuk yetiştirmenin zorluklarını da aslında tek başına yaşayan anne ve aynı zamanda boşanmış kadın bu iki sorumluluğun getirdiği zorluklarla mücadele etmenin imkânsızlığından bahsetmiştir. Örneğin Katılımcı 10, boşandıktan sonra çocuklarının yaşamış olduğu sıkıntıları şöyle anlatmıştır:

Anne diyorlar çocuklarım; arkadaşlarım bu mesafe sırasında servise binmemin doğru olduğunu söylüyorlar. Ama maddi durum el vermediği için, ben de diyordum ki; oğlum biraz daha, hadi sen güçlüsün. Ya sen biraz daha yürüyebilirsin, diye onu ikna edebiliyordum.

Geçmişten gelen ve hala varlığını sürdüren toplumsal geleneklerin boşanmış kadın üzerindeki etkisi devam etmektedir. Bu gelenekler ekonomik özgürlüğü olan kadınlar ve ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar arasında değişkenlik gösterse de az çok baskısını hissettirmektedir.

SONUÇ

Bir toplumun yapısını oluşturan bireyler, tarihsel geçmişinde yaşanan olayların yorumlanmış arkeolojik kalıntılarla günümüze kadar gelen toplumsal olgular üzerinde düşünüp bir sonuca varmak, bizi arkeolojik kalıntılarda ataerkil özelliklerin olup olmadığı merakına sürüklemiştir. Bu tezde izlenen yollardan bir tanesi olguları tarihsel olarak ele almak olmuştur. Toplumsal cinsiyet ayrımını temellendiren ve geçmişte oluşarak gelen kalıntıların hangi toplumsal kavramları ortaya çıkardığını açıklamak, kadın-erkek ayrımı konusunun sosyolojik olarak irdelenmesinde faydalı yollar sunmaktadır. Kavramsal temelde cinsiyet, toplumsal cinsiyet, aile, erkeklik, erkeklik krizi ve en nihayetinde feminizm kavramları kadının toplumdaki yerini gösterme hususunda bir yol açmaktadır. Bir araştırmanın konusunu oluşturan olgu ve olayların açıklanma noktasında kuramsal bir temel oluşturulması, araştırılan konunun niteliksel olarak hangi temellere dayandığını göstermektedir. Sosyoloji teorileriyle boşanma tanımları yapılarak, boşanma sebeplerinin neler olabileceği açıklanmıştır. Tezin başından sonuna kadar izlenen sosyalist feminist görüş boşanmanın tarihsel kökenine inmekte ve boşanma olgusundan önce toplumda kadının ve erkeğin yeri hegemonyası tartışılmaktadır.

Yozgat'taki boşanmış kadınlarla derinlemesine mülakat formu yapılmadan önce boşanan kadın grubunun özelliklerinin belirlenmesi için gerekli olan mülakat soruları belirlenmiştir. Mülakat soruları belirlendikten sonra araştırma evrenine ulaşılabilecek kadar kişiye ulaşılmıştır. Mülakat yapıldıktan sonra katılımcıların genel olarak eğitim düzeyinin düşük olduğu, ekonomik gelirinin düşük olduğu ya da hiç olmadığı, çocuğa sahip boşanmış kadınların daha fazla olduğu ve boşanmış kadınların genel olarak orta yaşta olduğu tespit edilmiştir. Örneklem evrenini oluşturan özelliklerin Yozgat'ta yaşayan, orta yaşta ve eğitim düzeyi düşük olan kadınların boşanma kararı almaları ile bu özellikleri arasında bir bağlantı kurulmuştur. Daha sonra ise kadınların toplumsal cinsiyet ayrımlarını yapan toplum içerisinde yaşamının onları aile içi ilişkilerin zedelenmesi ve boşanma eylemi gerçekleştirmesinde etkili olan nedenlerin köken olarak tarihte hangi noktada başladığı tartışmada yer ayrılmıştır. Yozgat'taki boşanan kadınların boşanma nedenleri ve sonuçlarına yönelik mülakatta kadınların boşanma nedenleri ekonomi temelinde eşlerin birbirine karşı saygı sevgi ve sorumluluklarının aşınması ile meydana geldiği bulgularla gösterilmiştir. Ekonomik

temelde eşlerin sosyo-kültürel konularda boşanma nedenleri vardır. Boşanma sırasında ve boşanma sonrasında kadınların toplumda var olan konularından yine toplumun boşanmış kadınlar için belirlemiş olduğu konuma yerleştirilmeleri ile ötelenen kadınların, toplumda yeniden yer, konum edinme çabaları onlar için boşanmanın getirdiği en büyük sorun olmuştur. Bu nedenle boşanma kadınlar için toplumsal cinsiyet bağlamında olumsuz bir iz bırakmaktadır. Toplumda eğitim seviyesindeki değişim ve yükseliş çoğu alanda etkili bir toplumsal eylem olabilmektedir. Evlilik ve aile üzerinde de etkili bir nokta oluşturan ve eğitim seviyesi düşük olan kadınlar hem ekonomik bağımsızlığını kazanamamakta ve hem de sosyo-kültürel sorunlar yaşamaktadır. Dul kadın algısı da bunlardan bir tanesidir. Boşanan kadınların boşandıktan sonra devam eden yaşamlarında, onları sosyo-kültürel sıkıntılara sürükleyen toplumsal sorunlar kadını ötekileştirmekte ve bu ise kadının boşandıktan sonra kendi benliğine yabancılaşmasına neden olmaktadır, öz saygısını yitirmesine sebep olmaktadır.

Bu çalışmada, derinlemesine mülakat tekniği ile Yozgat ve çevresinde bulunan boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve sonuçlarının araştırılmasıyla boşanma ile ilgili sosyo-kültürel, ekonomik ve toplumsal konularda bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların bu araştırmada demografik özellikleri incelenmiştir ve 30 kişi ile bir mülakat formu doldurulmuştur. Boşanmanın bir problem değil sosyolojik bir süreç olarak ele alınmasıyla eşlerin bu süreçteki problemleri çözme konusundaki çabalarını demografik özellikleriyle değerlendirmek ve bilimsel bilgiye ulaşabilmek için ise bu çalışma derinleştirilmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı kendi isteği ile boşanmamış ve evlilik öncesi ekonomik bağlamda eşine bağımlı yaşayan bir kesimden oluşmaktadır. Bir kısmı tartışmalı olmak üzere 30 katılımcıdan sadece 2 kişi ise anlaşmalı olarak boşanmıştır. Ekonomik destek bağlamında 30 katılımcıdan ise yalnızca 2 kişi nafaka almaktadır. Bu da kadınların hukuki haklarını koruyamadıklarını göstermektedir. Yozgat'taki boşanmış kadınların hukuki haklarını bilmemelerinin ve hukuki haklarını koruyamamalarının sebebi ise eğitim düzeyinin düşük olması, kamusal ve yasal haklarını hukuki açıdan nasıl kazanacaklarını öğrenmemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Böylece boşanmış kadınların nafaka alamamalarında da yine eğitim düzeyinin payı oluşmaktadır. Nafaka alamayan kadınların eğitim düzeyi yüksek olanlara göre eğitim düzeyi düşük olan kadınlar bu sorunla nasıl mücadele edeceklerini bilemediklerinden dolayı da zor durumda

kalmaktadırlar. Nafaka alamayan kadınlar artık hem bu zorluğu aşamadığından boşanmış kadınlar hak mücadelesi içerisine de girememektedirler.

30 katılımcı kadınların yaş ortalamasının en yüksek oranını 25-55 yaş aralığının oluşturması boşanmış kadınların genel olarak orta yaşta olduğunu göstermiştir. Çalışan boşanmış kadın sayısının 12 olması ve çalışmayan boşanmış kadın sayısının ise 17 olması Yozgat'ta boşanan kadınların yalnızca %40'ının çalışıyor olmasının sebebi, onların evli oldukları süre boyunca eşlerine bağımlı olarak yaşadıklarından olduğu tespit edilmiştir.

Görüşmelerde kadınlara 11'i demografik tespitler olmak üzere, kalan 18'inin ise açık uçlu ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşmaktadır. Katılımcıların cevapları ise yaşlarına, kaç yıl evli kaldığına, eşinden ayrı yaşama sürelerine, çocuğu olup olmadığına, ekonomik durumlarına, çalışıp çalışmadığına göre değişiklikler göstermektedir. Boşanmış olan 30 kadından 12 sinin öğrenim düzeyi lise olarak belirlenerek kadınların %40'nın eğitim düzeyinin genele olarak düşük olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış kadınlarının eşlerinin öğrenim durumunun ise genel olarak hem ilkokul düzeyinde ve hem de lise düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sorularını cevaplayan kadınların %40'ını 2 çocuğu olan kadınlar oluşturmaktadır. Bu oranı oluşturan en yüksek sayı ise 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılardan 9 kişinin ortalama olarak 1100-2000 TL ekonomik gelire sahip olması ve bu sayının oranını %30 olarak en yüksek gelir oranını göstermesi, ekonomik gelir sağlamak isteyen eğitim düzeyi düşük olan kadınların en ucuz işlerde çalıştırılmasıyla kadın emeğinin sömürsünü ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak; "Ekonomik zorluk çekiyor musunuz?" sorusuna boşanan kadınların %66,6'sı 'Evet çekiyorum.' cevabını vermişlerdir. Çünkü düşük ücretlerle çalıştırılan kadınlar hem çocukları için hem de ev geçimi sağlayabilmek için çalışmaktadır. Eski eşinden nafaka da alamayan kadınlar en fazla ekonomik zorlukla mücadele içerisine girmektedir. Kadınların ekonomik zorluklarla mücadele etmesi diğer sorunları biraz daha geri planda bırakmakta ve bir gün ekonomik sorunlar çözülse de bu geri planda kalan etmenler daha baskın bir şekilde baş gösterecektir. Örneğin yalnızca ekonomik olarak sorun yaşayan boşanan kadınlar karınlarını doyurabilmek için mücadele vermektedirler. Çocuğu olan boşanmış kadınların çocuklarının psikolojik yapılarıyla ilgilenememesi de bir gün psikolojik sorunların da baş göstereceği zemini hazırlayacaktır.

Birey olma yolunda karşımıza çıkan cinsiyet ayrımı, toplum içerisindeki yerimizi önceden belirlemiştir. Bir toplum içinde barındırmış olduğu kişilerin hangi sınıfa ait olduğunu ve bu sınıf içerisinde hangi kültüre bağlı kalacağını hangi siyasi görüşe hangi davranışlara sahip olacağını tıpkı bir kalıba dökülüp soğutulmuş buza çevrilen su gibi bu kişilere toplumsal rol kalıplarının şeklini vermiştir. Cinsellik ve cinsiyet ayrımının yanında bir de toplumsal cinsiyet ayrımı yaratılmaktadır. Kadın-erkek eşitsizliği durumları binlerce yıldır devam etmektedir. Hiçbir konunun mutlak eşitliği olamayacağı gibi kadın da erkek de hiçbir zaman mutlak eşitlik düzeyine getirilmemiştir. Cinsiyet ayrımlarının sebep olduğu kadının erkeğe bağımlılığı, insanlık tarihi kadar eskidir. Kadının bu bağımlılık konumundan kurtarılabilmesi için öncelikle ekonomik bağımsızlık verilmeli ve eğitim düzeyleri yükseltilmelidir.

Türkiye’de geleneksel olarak günümüze kadar gelen görücü usulü evlilikler halen günümüzde Yozgat’ta etkisini sürdürmektedir. Yozgat’taki boşanmış olan 30 kadından yalnızca bir tanesinin bir flört dönemi yaşayarak ve arkadaşları sayesinde eski eşiyle tanışarak evlenen kadınların yalnızca bir tanesinin diğer kadınlara göre yaşının daha küçük olduğu ve orta yaşta kadınlardan biraz daha genç olduğu tespit edilmiştir. Bu da görücü usulü tanışan kadınların %96,6’sını oluşturarak en yüksek oranı göstermiştir. Bu sonuç görücü usulü evliliklerin daha fazla boşanma ile sonuçlandığını göstermiştir. Eşleriyle aralarında yaş farkının olması ise eşlerinin kendilerinden biraz daha büyük yaşta olması Türkiye toplumunda eş seçme biçiminin yaygın bir eş seçimi biçimi oluşturduğunu tanımlamaktadır. Çünkü kadınların hepsi kendinden yaş bakımından büyük olan bireylerle evlenmişlerdir. Evli kalma süresi bakımından kadınların 7 ila 11 yıl evli kalan 10 çift %33,3 ile en yüksek oranı oluşturmuşlardır. Boşanmış kadınların 12’sinin 2’den fazla çocuğa sahip olması ve en yüksek orana yani boşanan kadınların %40’lık oranına sahip olması, boşanmış kadınlardan yalnızca 2 kişinin ise hiç çocuğa sahip olmaması onların boşanma kararları üzerinde çocuğun bir engel olmadığını göstermiştir.

Toplumda meydana gelen değişimler, dönüşümler aile yapısını da evlilik kurumunu da değiştirip dönüştürmektedir. Eşlerin aynı haneden çıkıp başka bir hanede ayrı yaşamaları ve çocuklarının tercihi olmadan ya da tercih ederek anne ya da babalarının yanında yaşamaları onların aile tanımının da değiştirildiği görülmektedir. Evlilik konusunda eşlerin beklentilerinin karşılanmadığı zaman, ya da eşler arasındaki doyumun azalması, eşler arasındaki iletişimin ve koordinasyonun ortadan kalkması,

eşlerin aile içi sorumluluklarını yerine getirmemesi gibi meselelerde bireyler bu birlikteliğin sonlandırılması kararını almaktadırlar. Boşanmış kadınların birçoğu evlilik sürecinde bu değişen ve dönüşen evlilikten beklentilerin karşılanmasında güçlük çekmekte, özellikle de ekonomik meselelerde yetersiz kalmaktadırlar. Her geçen yıl boşanma oranlarının artması, anne babası ayrı çocuk sayısının arttığını da beraberinde göstermektedir. Boşanma kararı almadan önce boşanmayı düşünen kadınların evliliklerinin ilerleyen süreçlerinde bu kararlarını tekrar tekrar değerlendirmelerine rağmen, sonunda aldıkları kararları uyguladıkları görülmüştür. Boşanmadan uzun zaman önce ve hatta evliliklerinin daha ilk gününden kadınların boşanmak istemeleri, onların boşanma kararlarını kesinleştirmiş ve boşanmaları üzerinde bir etkiye sahip olmuştur.

Boşanan kadınlar boşanma kararı alırken kendi anne babasının ya da ailesinin etkisi altında kalmaktadırlar. Özellikle eşinden boşanmış ve çocuğa sahip olan kadınların %40'ının boşanma kararı almadan önce ailelerine danışmaları, onların çocuklarının olmasından dolayı aile yanına dönmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ailedeki herhangi biri çocukları istemediği zaman aile yanına dönememe olasılığı oluşmaktadır. Bu oran boşanmak isteyen kadınların boşanmadan önce ailelerinin boşanma hakkındaki kararını almak zorunda bırakıldığını göstermektedir.

Katılımcıların boşanmadan önce onları boşanmaya iten sebepleri sorulduğunda genellikle ortak cevaplar alınsa da birbiri ile benzemeyen çoğu nedenler olduğu görülmüştür. Boşanma nedenleri üzerinde evlilik şekli, eş seçimi olanağı, yaş, ekonomik durum, sosyo-kültürel etkiler, kadının ikincil statüsünü barındıran ataerkil aile yapısı gibi etkenlerle karşılaşmıştır. Bu etkenlerin kadınların boşanma kararı almasında etkin olması da onların toplumsal sorunlarla mücadele içerisine girmesine neden olmaktadır.

Boşanan kadınların evli kaldıkları süre boyunca sosyal aktivitelerinin çok az olduğu hatta hiç olmadığı tespit edilmiştir. Eşleri ile aralarındaki iletişimin de az olması ve zayıf olmasına dikkat çekilmiştir. Evli iken sosyal aktivite olarak yalnızca, ev ziyaretleri, akraba ziyaretleri, televizyon izleme gibi aktivitelerde buldukları, katılımcıların çoğunun eşinin aile yanında yaşaması nedeniyle başka kimse ile görüşmediklerini belirtmiş olmaları dikkate değer bir nokta olmuştur. Yozgat'taki

boşanmış kadınların boşandıktan sonraki sosyal hayatının boşanmadan öncekine göre daha sosyal olduğu tespit edilmiştir. Yani boşanmadan önce eşi ile ya da ailesi ile birlikte sinemaya ya da diğer farklı sosyal aktivitelere gitmeyen kadınlar boşandıktan sonra hem sosyal çevresi ile hem de çocukları ile sosyal aktivitelere katılmaktadırlar. Toplumun kültürel bağlarının önemli olduğu Yozgat ve çevresinde boşanmış kadınların kendi yaşam tarzlarına ait kültürel özelliklerini devam ettirmesinin yanında boşanmış olmalarıyla gelen farklı kültürel özellikleri de taşıma kabiliyeti oluşmaktadır. Evliyken akraba ziyaretlerinin boşandıktan sonrakine göre, boşanmış kadınların çocuğu olup olmamasına bağlı olmadan, akraba ziyaretlerinin düşmesi onlara toplumun bir algısı olan ‘boşanmış olmak’ kavramlarına yüklemiş olduğu anlamlardan dolayıdır.

Toplumsal bir süreç olan boşanma gerçekleşmeden önce eşlerin problem çözme becerilerinin ve yöntemlerinin geliştirilmesinde yeterli yardım alamamaktadırlar. Ortaya çıkan problemlerle baş etme yöntemleri konusunda yardım almaları gerekmektedir. Boşanmadan önce evlilik ile beraber gelen problemlere karşı farkında olma duyularının geliştirilmesi üzerinde çalışılmalıdır. Bu noktada yardım alamadıklarında boşanma, eşler arasında bir sorun çözme aracı olarak kullanılmaktadır. Eşler evlilik süreci boyunca yaşamış oldukları ekonomik, psikolojik, sosyolojik problemlerinin çözümü konusunda yetersiz kalmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığının vermiş olduğu roller noktasında bu tezde kadınların evlilik öncesi ve sonrasında yaşamış oldukları ekonomik, psikolojik ve sosyolojik zorlukların onlar için aşamayacakları sorunlar oluşturduğunda boşanmaya yönelmektedirler. Boşanma evresinde bu problemlerin aşılabilmesi için eşlere sosyolojik ve psikolojik olarak hizmet sağlanmalıdır.

Boşanma nedenlerini ve sonuçlarını bulmak için yapılan mülakat sonucu boşanmanın birçok sebebi olduğu görülmüştür. Yozgat'ta boşanmanın en ağır basan sebebinin toplumsal cinsiyet ayrımı temelinde eğitim düzeyi düşük olan kadınların eşlerinin aile sorumluluklarını yerine getirmemesi nedeniyle boşanma kararı aldıkları gerçeği ile karşı karşıya kalınmıştır. Boşanma sonrası egemen zorlukların en başında ise kadınların boşanmış olmalarından kaynaklanan ekonomik gücünü kazanma savaşında yenilmiş olduklarıdır. Yozgat'taki boşanmış kadınların dul kadın algısı ile karşı karşıya gelmeleri, onları bu algı ile nasıl baş edebilecekleri noktasında zayıf bırakmıştır. Kendini “Dul Kadın” algısının konumlandığı olumsuzlukların içinde

bulan boşanmış kadınların buldukları çözümlerin en başında bu algıyı dağıtan topluma karşı duyarsız kalmak yani yok saymak olmuştur.

Kentsel etkinlikler, kent kültürü, kent kimliği noktasında boşanmış kadının özelliklerinin ve konumunun kırsal bölgelere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kentsel bölgelerde boşanmış kadınlar ucuz iş gücü olarak değerlendirilse bile bir işe girip çalışmaya başlarken, kırsal bölgelerde yaşayan boşanmış kadınlar yalnızca akrabalarından ve sosyal yardımlaşma kurumlarından yardım alarak hayatını devam ettirmektedirler. Kırsal bölgelerde yaşayan boşanmış kadınların sosyal hayatı sınırlı iken kentsel bölgelerde yaşayan boşanmış kadınların genel olarak sosyal hayatı ve sosyal etkinlikleri bakımından ulaşılabilir imkânlarla sahiptir. Bu açıdan boşanmış ve kırsal bölgelerde yaşayan kadınların da Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın ya da Halk Eğitim Merkezlerinin desteğiyle etkinlik alanlarının oluşturulması, kırsal alanda yaşayan boşanmış kadınlar için sosyal imkân sağlayabilecektir.

Boşanan kadınların sosyal alışveriş teorisine göre evliliklerinden karlarını artırmak güdüsüyle hareket etmelerinden dolayı ekonomik tatmin sağlayamadıkları noktada boşanma gerçekleştirmiş olmaları verilen analizdeki cevaplarda görülmektedir. Araştırmanın nitel kısmında da görüldüğü üzere evliliklerin daha ilk yıllarında boşanma düşünceleri belirginleşmeye başlamaktadır. Çocuğa sahip olan kadınlar bu kararlarını ertelese bile bu kararlarının arakasında durmayı tercih etmişlerdir. Bunun nedeni ise eşlerinin sorunlu olduğu noktalarda kendisini düzeltebileceği umudu olmuştur. Araştırmada ikinci ve üçüncü evliliğini yapanlar bulunmaktadır, ancak çoğunluğu birinci evliliklerinden boşananlar oluşturmaktadır. Nitel bulgulara göre araştırmaya konu olan kadınlar eşleri tarafından çeşitli şiddet türleriyle karşı karşıya bırakıldığı tespit edilmiştir. Bu şiddet türleri boşanmaya sürükleyen bir neden grubunu oluşturmaktadır. Fiziksel şiddet türü ile karşılaşan kadınlar diğer şiddet türleri ile daha az karşılaşmaktadırlar. İlk sırada fiziksel şiddet varken ikinci sırayı sözlü şiddet almaktadır.

Araştırmaya katılan boşanmış kadınların boşanmadan önce sorunların çözümü noktasında başvurdukları tek birim kendi aileleri olmuştur. Aile içi özelliklerini arkadaş çevresiyle ya da bir uzmanla paylaşmayan boşanmış kadınlar sorunlarla mücadele etmek için kendi akrabaları ile iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Çoğu katılımcı eşyle arasındaki sorunların çözülebilmesi için belli bir süre mücadele etmiş

olduğunu belirtmiş ve elde edilen bulgularda gösterilmiştir. Araştırmaya katılanların eğitim düzeylerinin düşük olduğu dikkate alındığında araştırma sonucunun eğitim düzeyi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Boşandıktan sonra da güçlüklerle mücadele içerisine giren kadınlar aile geçimi, çocukların temel ihtiyaçları, toplumsal itilmelere karşı koruma işlevlerinin hepsini tek başına yapmaktadır. Bunu yaparken ise çevresinden, ailesinden, sosyal yardım kurumlarından yardım almayı tercih etmektedirler.

Aile yapısını oluşturan ilk evre evliliktir. Bu kurum bireylerin sosyalizasyon sürecinde önemli bir adım olmaktadır. Bir bireyin topluma kazandırılması ve aile yapılarının devam ettirilebilmesi için evlilik kurumu önemlidir. Ancak erken yaşta kız çocukları ve erkek çocukları evlendirilmemelidir. Öncelikli olarak çocuğun eğitimini tamamlaması ve sonrasında bir yetişkin olarak ekonomik kazanç için yetenekli olduğu konularda görev aldıktan sonra evlilik gerçekleştirmelidir. Evlenmek isteyen bireyler ise birbirini tanıyabilecekleri sosyal mekânlarda ve uzmanların denetiminde görüşme sağlayabileceği şekilde ya da kendi sosyal yaşamlarında birbirlerini tanıma fırsatı vererek gerçekleştirmeliler. Evliliğin gerçekleşmesi ile eşlerin sağlıklı bir birliktelik geçirmesi, onların topluma kazandıracakları çocukları da bu sağlıklı birliktelik kadar topluma faydalı bir birey olması demektir.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, İ., (2015). “*Tarihin Pusulas*”ı, Doğru Tercih Yayınları, T.C. Türk Patent Enstitüsü, Kocaeli.
- AKBAŞ, A., POLAT, Z., (2017). “*Genç Akademisyenlerin Gözünden Sosyal Bilimler*”, Kadim Akademi Yayınları, Mardin Artuklu Üniversitesi Akademisyenleri Orta Doğu Araştırmaları Derneği, Mardin.
- AKGÜL GÖK, F., (2013). “Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansımaları”, Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ALİCAN, A. (2013). “Türkiye’de 1980 Sonrası Kadın ve Aile Politikalarının Kamu Yönetimine Yansımaları: Aktörler, Paydaşlar ve Paradokslar”, Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Isparta.
- ALTAN ARSLAN, Ş. (2000). “Eğitim Düzeyi, Cinsiyet, Boşanma Nedeni ve Sosyal Statünün Kadının Boşanma İsteğine İlişkin Algılar Üzerine Etkisi”, Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ALTINBAŞ, D. (2006). “Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm”, cilt 0, sayı 9, sayfalar 21-52, ASAM Avrupa Uzmanı, Stratejik Analiz Dergisi Genel Yayın Koordinatörü, Dergi Park.
- ARICI, F. (2011). “Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş”, Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı/Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ARIKAN, G. (1997). “Ataerkillik Kavramıyla İlgili Sosyolojik Tartışmalar”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, XVI/1-2, S. 1-24.
- ATALAY KÜÇÜK, Ö. (2018). “Postmodern Kadın Kamusalının Olanak ve Sınırlılıkları: Blogcu Anne Bloğu Örneği”, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal

Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

ATAN, M. (2015). “Radikal Feminizm: ‘Kişisel Olan Politikadır’ Söyleminde Aile”, The Journal Of Europe- Middle East Social Science Studies, 1-2, S. 1-21, ISSN: 2149- 6439.

ATEŞ, N. (2018). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Siyasal Yaşamında Kadının Yeri”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

AYAKAN, O. E. (1967). “Rene Konig; Soziologie Köln” Eserinden çevrilip “İş Bölümü” olarak Türkçeleştirilmiştir, Dergi Park, İktisat Fakültesi Mecmuası Sayı: 8570.

AYDIN ŞAFAK, A. (2013). “Yargıtay Kararları Işığında Türk Aile Hukukunda Kadın Bedeninin Ele Alınışının Feminist Bir Perspektifle İncelenmesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AYDIN, M. (2011). “*Kurumlar Sosyolojisi*”, Kadim Yayınları, 3. Baskı, Öncü Basımevi, Kızılay-Çankaya/Ankara.

BAL, H. (2011). “Kent Sosyolojisi”, Fakülte Kitabevi, 5. Baskı, Isparta.

BALTACI, A., (2018), “Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7/1, s. 231-274.

BERBER, N. (2011). “Özel Sektörde Yönetici Kadınların Cinsiyet Kimliği ve Feminizm Algısı”, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

BİNGÖL, O. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C/S: 16/1, Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

BORA, A. (2004). “Feminizm: Sınırlar Ve İhlal İmkânı”, Birikim Arşiv, 106/112, s. 184-185).

- CAN Y., AKSU N.B. (2016). “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (58), s. 888-902.
- CANATAN, K., YILDIRIM, E. (2016). “*Aile Sosyolojisi*”, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.
- CEREN, T. (2008). “Türkiye’de Görülen Töre Cinayetlerinin Sosyolojik, Antropolojik ve Kültürel Kökenine Bakış”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- CESUR, F. (2017). “Feminist Teoriler ve Türkiye’deki İzdüşümleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- ÇİHAN, Ü. (2015). “Boşanan Kadının Durumu: Elazığ İli Örneği”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- ÇAĞIRKAN, B. (2018). “Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Toplumlarda Farklı Erkeklik Algıları”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5/5, s. 93-105.
- ÇAKIR, H. (2016). “Yozgat Kırsalında Yaşayan Üç Kuşak Kadının Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Değişim”, Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- ÇAKIR, S. (2008). “Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm”, Toplum ve Demokrasi, 2/4, Eylül-Aralık, S. 185-196.
- ÇELİK, Ö. (2008). “Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÇİÇEK, Z. (2014). “Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği”, Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Denizli.

- DEDEOĞLU, S. (2000).”*Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emegi*”, Toplum ve Bilim Dergisi Sayı: 86 Güz, Birikim Yayınları, İstanbul.
- DEMREN, Ç. (2001). “*Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri*”, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Ankara.
- DİKİCİ, E. (2016). “Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist Ve Radikal Feminizm Teorileri”, *International Journal Social Science*, Sayı 437 Bahar I, S. 523-532.
- DOĞAN, C. (1998). “Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiksel Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 0(25), s. 59-69, <http://dergipark.org.tr/iusoskon/issue/9525/119014>
- DOĞAN, İ. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, Ankara.
- DOĞAN, Ş. (2016). “Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 5/4, s. 991-1011.
- DUMAN, M.Z. (2012). “Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı”, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Van.
- DURKHEİM,
- DURMAZ, Ş. (2016). “İş Gücü Piyasasında Kadınlar Ve Karşılaştıkları Engeller”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/3, S. 37-60.
- EPİK, M. v.d. (2016). “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen//Değişmeyen Rollerini”, V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Isparta.
- ERDOĞAN, D. (2014). “Feminist Kuramlar: Marksist Feminizm ve Sosyalist Feminizm; Radikal Feminizm ve Marksist Feminizmin Orta Yolu Olarak

- Sosyalist Feminizm”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Ankara.
- FINE, C. (2011). “*Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*”, çev. Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- GEÇİT, B. (2013), “*John Stuart Mill’de Kadının Toplumsal Konumu*”, Adıyaman Rekabet Kurumu Anadolu İmam Hatip Lisesi, Araştırma Makalesi, Adıyaman.
- GEÇİT, B. (2013). “John Stuart Mill’de Kadının Toplumsal Konumu”, Beytulhikme An International Journal of Philosophy, ISSN: 1303-8303 Volume 3 Issue 2, December, Araştırma Makalesi (Research Article), Adıyaman.
- GOFFMAN, E. (1977). “*The Arrangement Between The Sexes*”.
- GÖKÇE, B. (2018). “Türk Toplumunda Aile Yapısı”, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Aile Sosyolojisi Yayını, Eskişehir.
- GÖMCELİ, N. (2006). “Feminism(s) Illustrated In Timberlake Wertenbaker’s New Anatomies, The Grace of Mary Traverse, The Love Of The Nightingale, and The Break Of Day”, Hacettepe Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜÇLÜ, S. (Ed.) (2011). “*Kurumlara Sosyolojik Bakış*” , Kitabevi Yayınları, Sosyoloji Dizisi 8, İstanbul.
- GÜNAY, G., BENER, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. DergiPark, 15(3), 157-171.
- GÜNEŞ, N. (2018). “Feminist Akımlarda Aile”, Social Sciences Research Journal, 7/3, s. 142-153, Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis.
- GÜRKAN, İ. (2014). “*BLOCK MOON (KARA AY) AVANGARD Filminin Kadın Hareketi ve Feminist Kuram Bağlamında İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul.

- İNÇİ, G. C. (2015). “Türkiye’de Toplumsal Yapının Dönüşümü ve Boşanmaların Kadın Emegine Etkisi”, Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı/Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- DEMEMO, J. (1991). “The Origins and Diffusion of Patrism in Saharasia, c. 4000 BCE: Evidence for a Worldwide, Climate-Linked Geographical Pattern in Human Behavior”, *World Futures*, 30/4, p.p. 247-271.
- KAÇAR, Ö. (2007). “Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- KAPLAN, S., vd. (2018). “Türkiye’de Yapılan Çalışmalar Bağlamında Kadınlarda Boşanmanın Nedenleri (2000-2018): Sitematik Derleme”, *Uluslar Arası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3/2, s. 821-833.
- KARAKAŞ, D. (2018). “Evli Kadınların Toplumsal cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının evlilik Uyumuna Etkisi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- KARS, G., (2018). “Neopatriarkal Yaklaşım Çerçevesinde Toplumsal Yapılanma Sürecinde Kadın: Orta Doğu ve Türkiye”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KELEŞ, M.B., (2018). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yol Açan Temel Etmenlerin Feminist Teorilerden Hareketle Çözümlemesi”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- KEPEKÇİ, E. (2012). “(Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü?”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 11/2, s. 59-86, İstanbul.
- KIR, İ. (2011). “Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, X/36, Bahar-2011, 381-404.
- KIZILÇELİK, S. (2013). “*Burjuva Sosyolojisi*”, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

- KOCA C., BULGU N., (2005). “Spor ve Toplumsal Cinsiyet: Genel Bir Bakış”, Başkent Üniversitesi, Spor Bilimleri Bölümü, Bağlıca Kampüsü, Ankara.
- KORKMAZ, S. (2018). “Ataerkil Kültürel Yapının Ailedeki İş Bölümüne Etkileri: Niğde Örneği”, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- KOYTAK, E. (2012). “Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi”, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 25/2, s. 85-101, İstanbul.
- KÖSEOĞLU, M. A. (2019), “Kriz, Yüzleşme, Yeniden İnşa: Behzat Ç.’De Erkeklik Anlatıları”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2013). *Ergenlik Psikolojisi*. Remzi Kitabevi, 15. Basım, İstanbul.
- KÜÇÜK, Ö. A. (2018). “Postmodern Kadın Kamusalının Olanak ve Sınırlılıkları: ‘Blogcu Anne Bloğu Örneği’”, Gazi Antep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- MORA, N. (2005). “Kitle İletişim Araçlarında Yeniden Üretilen Cinsiyetçilik ve Toplumda Yansıması”, Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, ISSN: 1303-5134.
- MUZOĞLU, H. (2004). “Feminist Söylem Açısından Türk Kadını”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ.
- NEUMAN, W.L. (2016). “Toplumsal Araştırma Yöntemleri 2”, Yayın Odası Yayınları, Ankara.
- NTV HABER, web: [https://www. Ntv.com.tr](https://www.Ntv.com.tr), E.T.: 17.03.2019 saat: 12:33.
- ÖZABACI, N. vd. (2015). “Boşanmış Kadınların Umutsuzluk Düzeyleri ve Sosyal Destek Alma Durumları”, International Journal of Human Sciences, 12/1, S. 456-479.

- ÖZDEMİR, Ö. (2017). “İki Sistemli Kuram Olarak Sosyalist Feminizm”, İç İşleri Bakanlığı, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ö. (2017). “İki Sistemli Kuram Olarak Sosyalist Feminizm”, İç İşleri Bakanlığı, Ankara.
- ÖZEN, B. (2015). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sivil Toplumun Yeri: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Şefkat-Der Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- ÖZEN, Y., GÜL, A., (2007). “Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu”, Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sayı 15.
- ÖZSÖZ, C. (2008). “Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş”, Sosyoloji Notları, Sayı 6, S. 51-55.
- ÖZTÜRK, N.S. (2017). “TÜİK 2016 Aile Yapısı Araştırması Raporu Çerçevesinde Türk Aile Yapısının Değişimi”, Kocaeli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans Programı, Kocaeli.
- ÖZTÜRK, Z. A. (2012). “Uluslar arası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın” Cilt 3, Sayı 1, Sayfalar 1-33, Dergi Park.
- PAÇACIOĞLU, B. (2018). “Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki”, Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Aile ve Tüketici Bilimleri, Doktora Tezi, Ankara.
- PEKEL, H. (2019). “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu”, 05 (01), s. 30-39, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, Namık Kemal Üniversitesi/İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi/Çalışma İktisadı Bölümü, Tekirdağ.
- POLAT, Ö. (2015). “Kadın Emeğinin Görünmezliği Çerçevesinde Ev-Eksenli Çalışan Kadın Emeği: İzmir Muhittin Erener Mahallesi Örneği”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ordu.

- SAYGILIGİL, F. (2016). "Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları", Dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- SDAM, (2018). "Sebeup ve Sonuçlarıyla Türkiye'de Boşanma Sorunu", Katkıda Bulunan: Serdar AYHAN.
- SONER, A. (2012). "Yapı ve Fail İlişkisinde Hareketle Ataerkil İdeoloji Ve Toplumsal Cinsiyet Etkileşimini Anlamak", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- SOYLU, Y. (2018). "Boşanmış Kadınlarda Psikolojik Sağlamlığı Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme" Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, ISSN:1302-1370, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, s. 81-100, İzmir.
- SOYYIĞIT, R. (2002). "Sanayileşmenin Türk Ailesi Üzerine Sosyal Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- SUCU, İ. (2007). "Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri(Sakarya İli Örneği)", Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Enstitü Ana Bilim Dalı: Sosyoloji, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- SWINGEWOOD, A. Çev.: AKINAY, O. (2014). "*Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*", Mesele Kitapçısı, Agorakitaplığı Yayınları, İstanbul.
- ŞAHİN ÜNVER, F. S. (2015). "İrade Serbestliği Temelinde Sorumluluk Anlayışı ve Hukuka Yansıması", Ankara Üniveristesesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku (Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- ŞAN, Z., (2010), "Ütopyalarda Devlet Tasarımı: Platon, More, Campanella", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

- ŞENKUL, A. (2014). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Uygulanan Sosyal Politikalar”, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Sosyal Politika Bilim Dalı, Yalova.
- TAŞ, G. (2016). “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslar arası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi, Akademik Hassasiyetler, İstanbul.
- TAYLAN, H. H. (2009). “Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler”, Selçuk Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:22, Sayfa: 117-138, Konya.
- Tdk, <http://sozluk.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 09.06.2019.
- TEKİN, E. (2007). “1980 Sonrası Türkiye’de Feminizm Görünümü”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- TOSUN, E. (2018). “Türkiye’de Karşılaştırmalı Kırsal ve Kentsel Aile Yapısı”, Sosyolojide Araştırma ve Uygulamalar, Manisa.
- TURNER, B. S., (2014). “*Klasik Sosyoloji*” , çev. İdil Çetin, İletişim, Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698>[11.05.2019].
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>[25.11.2018]
- UÇAN, Ö. (2007). “Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi/Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sayı: 10, S.s.:38-45, Ankara.
- UĞUR, S.B. (2014). “*Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma*”, Mediterranean Journal of Humanities IV/2 293-326, Antalya.

- UĞUR, S. B., (2014), “Boşanma Sürecinin Akademisyen Kadınlar Üzerine Etkileri (Akdeniz Üniversitesi Örneği)”, Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- USTA, K. (2018). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından ‘Aile’ ve Günümüz Sanatındaki Yansımaları”, Hacettepe Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü/Heykel Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu, Ankara.
- UZUNOĞLU, N. (2016). “Türkiye’de Boşanma Nedenleri: Bolu İli Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Bolu.
- ÜNAL, A. (2007). “Sosyal Bir Olgu Olarak Boşanmanın Nedenleri ve Sonuçları”, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- VARGEL PEHLİVAN, P. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması”, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 16/31, s. 497-521, İstanbul.
- VATANDAŞ, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. DergiPark, 0 (35), 29-56.
- YAMAN, M. (2012). “Ataerki Bir Kavramın Yeniden İnşası: “Eski” Ataerki’den Ataerki Kapitalizme”, Eğitim Bilim Toplum, Sayı 38.
- YILDIRIM, N. (2004). “Türkiye’de Boşanma Sebepleri”, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bilig Dergisi, Sayı: 28, S. 59-81, Sakarya.
- YILMAZ ASLANTÜRK, A. (2018). “Çevrenin Siyasallaşmasında Kadın ve Doğanın Dönüşümü: Ekofeminizm”, Social Sciences Development, 3/11, s. 312-324.
- YILMAZ, M. (2011). “Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Gaziantep İli Üzerine Bir Uygulama”, Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

YİĞİT, T. (2015). “Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

WALLACE, R.A., WOLF, A. (2012). “*Çağdaş Sosyoloji Kuramları*”, Çev. Leyla ELBURUZ, Doğu-Batı Yayınları, Ankara.

EKLER

Ek-1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

No	Yaş	Meslek	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Eşin Eğitimi	Eşin İşi
1	33	Öğretmen	Lisans	2	Lisans	Öğretmen
2	40	Ev Hanımı	İlkokul	3	İlkokul	Kamyon Şoförü
3	31	Ev Hanımı	İlkokul	1	Lise	İnşaat Ustası
4	50	Aşçı	İlkokul	2	İlkokul	Serbest Meslek
5	40	Ev Hanımı	Ortaokul	1	Ortaokul	Çalışmayan
6	34	Ev Hanımı	Açık Lise	2	Lise	Serbest Meslek
7	31	İş-Kur Geçici İşçi	Lise	2	Lise	İnşaat İşçisi
8	39	Ev Hanımı	İlkokul	4	İlkokul	İnşaat Ustası
9	43	Ev Hanımı	İlkokul	2	Lise	Isı Yalıtım Ustası
10	35	Aşçı	Lise	2	Lise	Telefoncu – Esnaf
11	48	Ev Hanımı	İlkokul	5	İlkokul	Çiftçi
12	24	Kantinci	Ortaokul	2	İlkokul	Muhtar
13	40	Ev Hanımı	İlkokul	2	Lise	İnşaat İşçisi
14	50	Emekli	Lise	2	Lise	Polis
15	36	Sekreter	İlkokul	1	İlkokul	Keresteci
16	29	Ev Hanımı	Açık Öğretim Önlisans	1	Ortaokul	Esnaf- Telefoncu
17	28	Ev Hanımı	Lise	2	İlkokul	Elektrik Teknikeri
18	42	İşçi 4d	Lise	4	İlkokul	Sanayide Demirci

19	48	Ev Hanımı	İlkokul Terk	3	İlkokul	Esnaf- Hayvancılık
20	44	Ev Hanımı	Lise	3	İlkokul	İşsiz
21	38	Güvenlik Görevlisi	Lise	1	Lise	Şoför
22	38	Ev Hanımı	Lise	1	Lise	Esnaf
23	30	Güvenlik Görevlisi	Ortaokul	1	-	Tır Şoförü
24	36	Ev Hanımı	İlkokul	2	İlkokul	Serbest Meslek
25	28	Ev Hanımı	Lise	0	Lise	Taşeron İşçi
26	36	Ev Hanımı	Lise	2	Lise	Serbest Meslek
27	32	Esnaf	Önlisans	0	Lisans	Öğretmen
28	22	Eczacı Kalfası	Lise	1	Lise	Serbest Meslek
29	26	Serbest Meslek	Lise	2	Ortaokul	Serbest Meslek
30	42	Ev Hanımı	Ortaokul	3	İlkokul	Tesisatçı

EK-2: Derinlemesine Mülakat Soruları

KATILIMCI-1

SAYIN Katılımcı bu çalışma sizin boşanma sebeplerinizi toplumsal açıdan inceleme amaçlı hazırlanmıştır. Araştırmada vereceğiniz cevaplar sizin ve sizden sonrakilerin boşanma hususunda yaşadığınız ve yaşayacaklarınızın son bulması amacıyla hazırlanmıştır. Bu sebeple verilecek cevaplar değerlidir. Cevabınızı özgürce ve içtenlikle vermeniz bu çalışmanın en değerli araştırma olmasını sağlayacaktır. Adınızı belirtmenize gerek yoktur. Kişisel bilgilerinizin gizlilik esasında olduğunu hatırlatır, soruları/anketi dikkatlice okuyup yanıtlayınız. Vereceğiniz değerli yanıtlarınız için teşekkür ederim.

A. Demografik Sorular (Nüfus Bilgisi)

1. Yaşınız:
2. Eski eşinizin yaşı:
3. Doğum yeriniz:
4. Kaç yıldır evli kaldınız:
5. Eğitim durumunuz:
6. Eski eşinizin eğitim durumu:
7. İş ve mesleğiniz:
8. Eski eşinizin iş ve mesleği
9. Gelir durumunuz:
10. Ekonomik sıkıntı çekiyor musunuz?
11. Eski eşinizden çocuğunuz var mı varsa sizinle mi kalıyor, eski eşinizde mi kalıyor, çocuğunuz varsa boşanma kararı almanızda nasıl bir etken olmuştur?

B. Boşanma Öncesi Sorunlar

12. Eski eşinizle nasıl tanıştınız?
13. Evlenme kararı almanızda ne gibi bir faktör etkili olmuştur?
14. Görücü usulü mü evlendiniz?
15. Birbirinizi tanıdıktan sonra mı evlendiniz?
16. Evliyken ara sıra boşanma kararı aldığınız oluyor muydu?
17. Sizi boşanma kararı almanıza iten/yönelten sebepler nelerdi?

18. Boşanma kararı alırken aileniz buna izin vermez diye düşündünüz mü?
19. Evliyken birbirinize zaman ayırabiliyor muydunuz?
20. Sizin ailenizin ve eşinizin ailesinin, sizin kendi evliliğinize müdahale etmeleri söz konusu oldu mu?
21. Boşanma kararınızda en etkili faktör ne oldu?
22. Sizce boşanmak evlenmek gibi doğal bir eylem midir?

C. Boşanma Evresi Ve Boşanma Sonrası Sorunlar

23. Çocuğunuz sizinle kalıyor ise onun ihtiyaçlarını karşılamada ekonomik zorluklar çekiyor musunuz?
24. Boşanmadan önce, boşanma kararını almaya ne zaman başladınız?
25. Boşandıktan sonra ekonomik olarak bir geçim sıkıntısı çektiniz mi?
26. Evliyken eşinizle birlikte görüştüğünüz arkadaşlarınızla, yani sosyal dayanışma içerisinde olduğunuz kişilerle boşandıktan sonra görüşmeleriniz devam etti mi?
27. Boşanmadan önce sosyal faaliyet(Spor, sinema, müzik, eğlence yerleri, dikiş nakış merkezleri, arkadaş günleri) içerisinde olduğunuz etkinlikleri boşandıktan sonra da devam ettirebildiniz mi?
28. Boşandıktan sonra mahalle, akraba ve arkadaş çevresi tarafından sosyal faaliyetleriniz kısıtlandı mı(mesela alışverişe, spora, kurslara tek başınıza gidebiliyor musunuz?)
29. Mahallede, iş yerinde, komşularınız tarafından ya da aileniz tarafından boşanmış kadın tabirini size karşı olumsuz kullanan oldu mu?(Dul Kadın Tabiri ile karşılaştınız mı?)

ÖZGEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri

Adı Soyadı	Hatice SOYGAN
T.C. Kimlik No:	56806545986
Doğum Tarihi	18/08/1993
Doğum Yeri	Akdağmadeni
Medeni Durum	Boşanmış

Eğitim Bilgileri

Okullar	Mezun Olduğu Okulun Adı	Bölümü	Başlama/Bitiş Yılı
İlkokul	Dolak Köyü İlköğretim Okulu		
Orta Okul	Akdağmadeni Namık Kemal İlköğretim Okulu		
Lise	Akdağmadeni Anadolu Lisesi	Türkçe- Matematik Alanı	17/06/2011
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi	Sosyoloji Bölümü	16/09/2011 25/06/2015

Puan Bilgisi

ALES BİLGİSİ			YABANCI DİL BİLGİSİ		
YILI	PUAN TÜRÜ	PUANI	BELGE TÜRÜ	SINAV TARİHİ	PUANI
2018/ALES 3	ALES-SÖZ	73,87	DİĞER (YÖK-DİL)	2019/YÖK-DİL 1	56,25

Sertifikalar

Sertifika Adı	Başlama-Bitiş Tarihi	Süresi
Bilgisayar Operatörlüğü-İşletmenliği-Akdağmadeni Kız Teknik ve Meslek Lisesi Müdürlüğü	23/10/2010-08/01/2011	120 saat
Rehberlik Kursu-Aksaray Hizmet İçi Eğitim Enstitüsü	04/01/2016-05/02/2016	224 Saat
KOSGEB Girişimcilik Sertifikası –KOSGEB Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Sivas Müdürlüğü	10/08/2015-21/082015	11 Gün

İş Deneyimleri

Tarihler	Deneyimin Geçtiği Kurum Kuruluşlar	Alanlar	Yer
2016/2017	Yozgat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	Sosyolog	Yozgat/ Merkez
2017/2018	Sorgun Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü	Sosyolog	Yozgat Sorgun
2018/2019	Akdağmadeni Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü	Sosyolog	Yozgat Akdağmadeni

İletişim Bilgileri

Cep Numarası	Adres Bilgisi	e-mail
543 660 32 10	Gültepe Mah. Barbaros Cad. Ufukkent Sit. D Blok Kat:4 No: 21/8 Akdağmadeni/YOZGAT	hati.soygan@gmail.com
(354) 314 36 00-iş tel	İş Adresi: Çamlık MAh. Lutfullah Kayalar Cad. No: 75 Akdağmadeni/YOZGAT	hatice.soygan@ailevecalisma.gov.tr